Afera “tunel” na Koridoru 11

Betoniranje domaćih preduzeća

Život i smrt u opoziciji

Rasulo i mladi, gnevni ljudi

BiH 4 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 150 DEN; CG 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF cena 200 RSD

01305
9 770353 802002

VREME

broj 1344

6. oktobar 2016.

INTERVJU: VLADIMIR PAVIĆEVIĆ

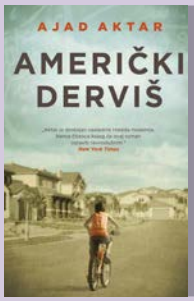
NE ZANIMA ME POLITIČKA TRGOVINA

AKCIJA

NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE Laguna

Knjige za 299 dinara!

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI" U SRBIJI
Ponesite ovaj primerak „Vremena"
u neku od knjižara „Delfi" i kupite
jedan od deset naslova sa ovog spiska
po specijalnoj ceni od 299 dinara.
Akcija traje od 17. septembra do 21. oktobra 2016.

Ajad Aktar:
AMERIČKI DERVIŠ

Kultna knjiga o mladom Amerikancu pakistanskog porekla koji počinje da otkriva sopstveno nasleđe, o muslimanima u SAD i o odnosu islamskog sveta i Zapada, zbog koje je Ajad Aktar proglašen literarnim naslednikom Haleda Hoseinija.

Đina Majer:
LIMUNOVI NA MESEČINI

Ljubavna priča iz burnih dvadesetih godina prošlog veka u Nemačkoj, izvrsno rekonstruisana epoha u kojoj su se neobično preplitali zamršeni tokovi tadašnje političke i umetničke scene, i dirljiva povest o odnosu majke i ćerke.

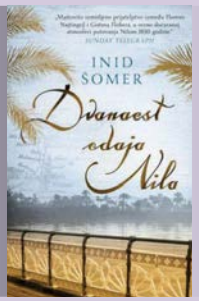

Aleks Kapi:
PO CENU SNOVA

Roman zasnovan na istorijskim činjenicama, o bivšem mladom pacifisti koji radi na izgradnji atomske bombe, bivšoj buntovnoj pevačici koja postaje saveznička špijunka u fašističkoj Italiji i nekadašnjem Šlimanovom asistentu na iskopavanju Troje koji postaje najveći falsifikator svih vremena.

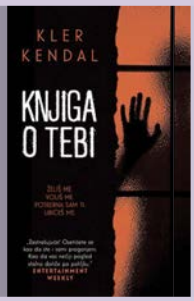
Inid Šomer
DVANAEST ODAJA NILA

Hipnotičan i senzualan roman o izmišljenom prijateljstvu slavnog pisca Gistava Flobera i ratne heroine iz Krimskog rata Florens Najtingejl, koji zajedno krstare Nilom 1850. godine.

Kler Kendal:
KNJIGA O TEBI

Klarisa sve više strahuje od svog kolege Rejfa jer on ne želi da je ostavi na miru, ne prihvata njeno odbijanje, manipuliše i plete oko nje sve opakiju mrežu. Zastrašujući psihološki triler o opsesiji i moći.

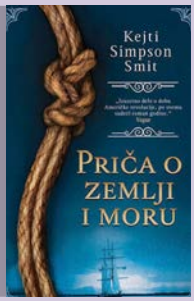
Dženi Kolgan:
DOBRO DOŠLI U ROUZINU PRODAVNICU SLATKIŠA IZ SNOVA

Lili je celog života vodila prodavnicu slatkiša, a sada je stara i nemoćna. Svoje poslednje tajne poveriće unuci. Šarmantan i nostalgičan „roman s receptima".

Kejti Simpson Smit:
PRIČA O ZEMLJI I MORU

Roman iz doba Američke revolucije s životnim pričama jednog gusara, njegovog pobožnog tasta i crne robinje, koji su uhvaćeni u vrtlog rata, porodičnih veza, otmica, ropstva i ljubavi.

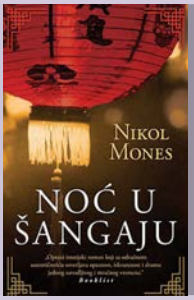
Leonardo Padura:
JESENJI PEJZAŽ

Roman najboljeg kubanskog pisca krimića, dobitnika nagrada „Hemet" i „Rejmond Čendler". Prva knjiga iz serijala o detektivu Mariju Kondeu u čijoj pozadini je priča o revoluciji, ilegalnom tržištu umetnina i kubanskoj svakodnevici.

Kamila Šamsi:
BOG U SVAKOM KAMENU

Kroz priču o sudbini jedne engleske arheološkinje koja počinje u leto 1914. i odvija se na potezu Turska-London-Pešavar, Kamila Šamsi priča o drevnoj i savremenoj istoriji, susretima i prožimanjima Istoka i Zapada, o kolonijalizmu, prijateljstvu, ljubavi i izdaji.

Nikol Mones:
NOĆ U ŠANGAJU

Godine 1936. jedan američki pijanista postaje šef crnačkog džez orkestra u Šangaju, gradu u kojem, u senci sukoba kineskih nacionalista i komunista, vladaju glamur, kocka, mafija i muzika, a onda se zaljubljuje u mladu komunistkinju. Japanska agresija prekida šangajski belepok, a njihovu ljubav stavlja na iskušenje.

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Delfi knjižara "Momo Kapor", Stanoja Glavaša br. 1, Beograd
Delfi knjižara, Immo Outlet centar, Gandijeva br. 21, Beograd
Delfi knjižara "SKC", Kralja Milana br. 48 (ulaz iz Resavske), Beograd
Delfi knjižara, Knez Mihailova br. 40, Beograd
Delfi knjižara, Makedonska br. 12, Beograd
Delfi knjižara, Bulevar kralja Aleksandra br. 146, Beograd
Delfi knjižara, Bulevar kralja Aleksandra br. 92, Beograd
Delfi knjižara, Vareška br. 4, Beograd
Delfi knjižara, Požeška br. 118a, Beograd
Delfi knjižara, TC Zira, Ruzveltova br. 33, Beograd
Delfi knjižara, Terazije br. 38, Beograd
Delfi knjižara, Glavna br. 20, Beograd
Delfi knjižara, Mirka Tomića br. 88, Kruševac
Delfi knjižara, Korzo br. 8, Subotica
Delfi knjižara, Zmaj Jovina br. 12, Novi Sad
Delfi knjižara, TC Rodić, Sremska Mitrovica
Delfi knjižara, Voždova br. 4, Niš
Delfi knjižara, TC Kalča, lam. E, lok. 11, Niš
Delfi knjižara, Kralja Petra I br. 12, Kragujevac
Delfi knjižara, Kneza Miloša br. 33, Valjevo
Delfi knjižara, Omladinska br. 16/1, Kraljevo
Delfi knjižara, Gradsko šetalište bb, Čačak
Delfi knjižara, TC Aviv Park, Miloša Obrenovića br. 12, Pančevo
Delfi knjižara, Stari korzo br. 2, Požarevac
Delfi knjižara, TC Big Shopping Center, Sentandrejski trg br.11, Novi Sad
Delfi knjižara, Trg Svetog Save br. 46, Užice
Delfi knjižara, TC VIVO shopping PARK, lokal A10, Stevana Ivanovića bb, Jagodina
Delfi knjižara, TC Zemun park, autoput za Novi Sad br. 124-126, Beograd
Delfi knjižara, Vojvode Milana br. 4, Gornji Milanovac
Delfi knjižara, TC Aviv park Zrenjanin Ul. Bagljaš Zapad br. 5, Zrenjanin
Delfi knjižara, Trg Sv. Teodora Vršačkog br. 5, Vršac
Delfi knjižara, TC Aviv Park, Živka Davidovića br. 86, Beograd
Delfi knjižara "Miloš Crnjanski", Vase Čarapića br. 2-4, Beograd
Delfi knjižara, TC Shoppi, Segedinski put br. 88, Subotica
Delfi knjižara, Bulevar Mihajla Pupina br. 181, Beograd
Laguna Klub čitalaca, Resavska br. 33, Beograd

VREME
BROJ 1344
6. oktobar 2016.

04 Zoom: Za kim zvona zvone
06 Život i smrt u opoziciji: Rasulo i mladi, gnevni ljudi
09 Nuspojave: Nekoliko naivnih pitanja
10 Intervju: Vladimir Pavićević
14 Istorija sukoba Vlade i OEBS: Plivanje popreko
16 Lokalni izbori u BiH u senci referenduma: Dodikova udica
18 Afera "tunel" na Koridoru 11: Betoniranje domaćih preduzeća
22 **Ekonomija: Ideja naša, članarina vaša**
24 Slučaj Trešnjev: Žigosanje sudija
26 Festival zimnice u Koceljevi: Biće više traktora
28 Evropske integracije Srbije (10): Dve politike
30 Vreme komunikacija
34 Politička klima 2016: Kako se grejala moja porodica
37 Lisica i ždral: Podanički manifest

KULTURA

38 **50. Bitef: Glupa Evropa, tužna Afrika, vesela Koreja**
41 Intervju: Rajko Grlić
43 TV serije: Diktat gluve gledanosti
46 Festival plus: Bioskop najboljih
47 In memoriam: Jagoda Kaloper
48 Povodom jednog davnog teksta: Toma i Uroš
49 TV manijak: Info mehana

SVET

50 **Predsednička debata u SAD: Pogled iz ugla moderatora**
53 Posledice referenduma u Mađarskoj: Raskid sa stvarnošću
54 Odnosi SAD i Rusije: Podgrevanje hladnog rata

MOZAIK

56 Beše jednom Nolit (2): Novi književni kontinent
60 Smrt savremenika: Mačak Pera
61 Navigator: Replikanti
62 Vreme uživanja: Baci petaka

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Trg Republike 5, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

sekretarijat
Jovana Prešić

redakcija
Dejan Anastasijević, Muharem Bazdulj, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Sonja Ćirić (kultura), Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Jasmina Lazić, Zoran Majdin, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Milovan Milenković (foto), Milan Milošević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Katarina Pantić, Živana Rašković, Ivana Smolović;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa
Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

SAVET ZA ŠTAMPU
Brzo, besplatno, pravično.

Zašto se privrednici bune zbog novog zakona o privrednim komorama, da li je on u skladu sa Ustavom Srbije, i da li je reč samo o još jednom parafiskalnom nametu
PIŠE: RADMILO MARKOVIĆ

Jubilarno izdanje najuglednijeg pozorišnog festivala proteklo je u znaku prevazilaženja granica, ne samo regiona, nego i Evrope
PIŠE: TEOFIL PANČIĆ

Predsedničke debate se održavaju prema striktno propisanim pravilima. Moderator bi trebalo da bude neutralan, da ga prihvate oba kandidata, ali može da se ispostavi i kao treći igrač
PIŠE: ZORAN STANOJEVIĆ

Fotografija na naslovnoj strani: Marko Rupena

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ

Za kim zvona zvone: Kad je o medijima reč, ovde ne vlada cenzura, već nešto mnogo gore – strah. Kako se glasa u Skupštini i šta je bilo s Petim oktobrom

Glavni urednik uglednih prestoničkih novine uplašio se moći Kabineta – bože, kakva li je to aždaja – i obrukao i sebe i novine koje predstavlja i profesiju kojom se bavimo

IZVRNUTA ČARAPA: DAN VELIKOG GETSBIJA

Pobednici petooktobarskih promena liže rane, a gubitnici nam sole pamet. To je, u najkraćem, bilans posle 16 godina od dana pobune protiv jednog režima za koji nas danas ubeđuju da je bio mnogo bolji nego što nam je onda izgledao.

Situacija liči na izvrnutu čarapu. Na vlasti su oni protiv kojih je bila dignuta pobuna i prekrajanje istorije uveliko je u toku. Stranke, nosioci političke energije onog doba, bore se za opstanak u najnižem rangu političkog takmičenja, razjedene sujetama, sklone deobama, uzajamnom mrcvarenju, kompromiserstvu, i što je najgore – lišene potencijala da utiču na javnost.

Kao da su rado dočekale da sa sebe zbace teret moralnog arbitriranja u društvu jer to ne ide uz "trange-frange" poslovni mentalitet. Pretvorile su se u političke japijevce duboko nezainteresovane za "običan život", trgovce minornim političkim uticajem, ozbiljne javne delatnike su gurnule na marginu, njihova upitanost nad srpskim i svetskim poslovima svodi se na izbor – a gde danas da ručam.

Izgleda li vam ova slika sumornom? Preteranom? Nategnutom radi efekta? Ovde se, uostalom, uveliko raspravlja o tome ko bi Vojislavu Šešelju mogao na crtu kad dođe vreme predsedničkih izbora. Rešenje se vidi u ondašnjem Šešeljevom potrčku – Vučiću. Ili on ili neko koga će on jako da podrži i pogura. Ljudi koji su se Petog oktobra krili po takozvanim "štekovima" sada su, kao za osvetu, naterali pristojan svet da se krije u nekoj vrsti samoizolacije i uzdržanosti od javnih poslova.

Bahate se oni koji su bili najgori među njima. Njih ne možeš nadgovoriti. U svakom televizijskom studiju imaju po jedan sako; kad ih pozovu da budu spremni. Trče na proslavu godišnjice "Pinka" u stilu Velikog Getsbija, nesvesni značenja Ficdžeraldovog romana i uloge naslovnog lika u drami koja u osnovi govori o kriminalnom bogaćenju.

U tom smislu, gledano s ove vremenske distance, Peti oktobar jeste katastrofalni poraz jedne dublje, bolje ideje i označava tek kraj ratne politike koja je ionako došla do prirodnog kraja samo što je na talasu najavljenih promena izbegnuta sramna kapitulacija.

KAKO SE GLASA: ZVUK MOGA GOSPODARA

Može se na mnogo načina podastrti niz dokaza o devalvaciji političkog bića društva – o tome svedoče i neki tekstovi iz ovog broja "Vremena" – ali teško je naći živopisniji i aktuelniji od ovoga koji sledi.

"Ja sam bio iznenađen kada sam saznao da poslanici iz vladajuće garniture glasaju tako što reaguju na zvonce. Ono služi kada treba poslati znak ili signal poslanicima da se glasa 'za'. Kada zvonca nema, onda se ne glasa 'za', što je strašno", rekao je narodni poslanik Đorđe Vukadinović.

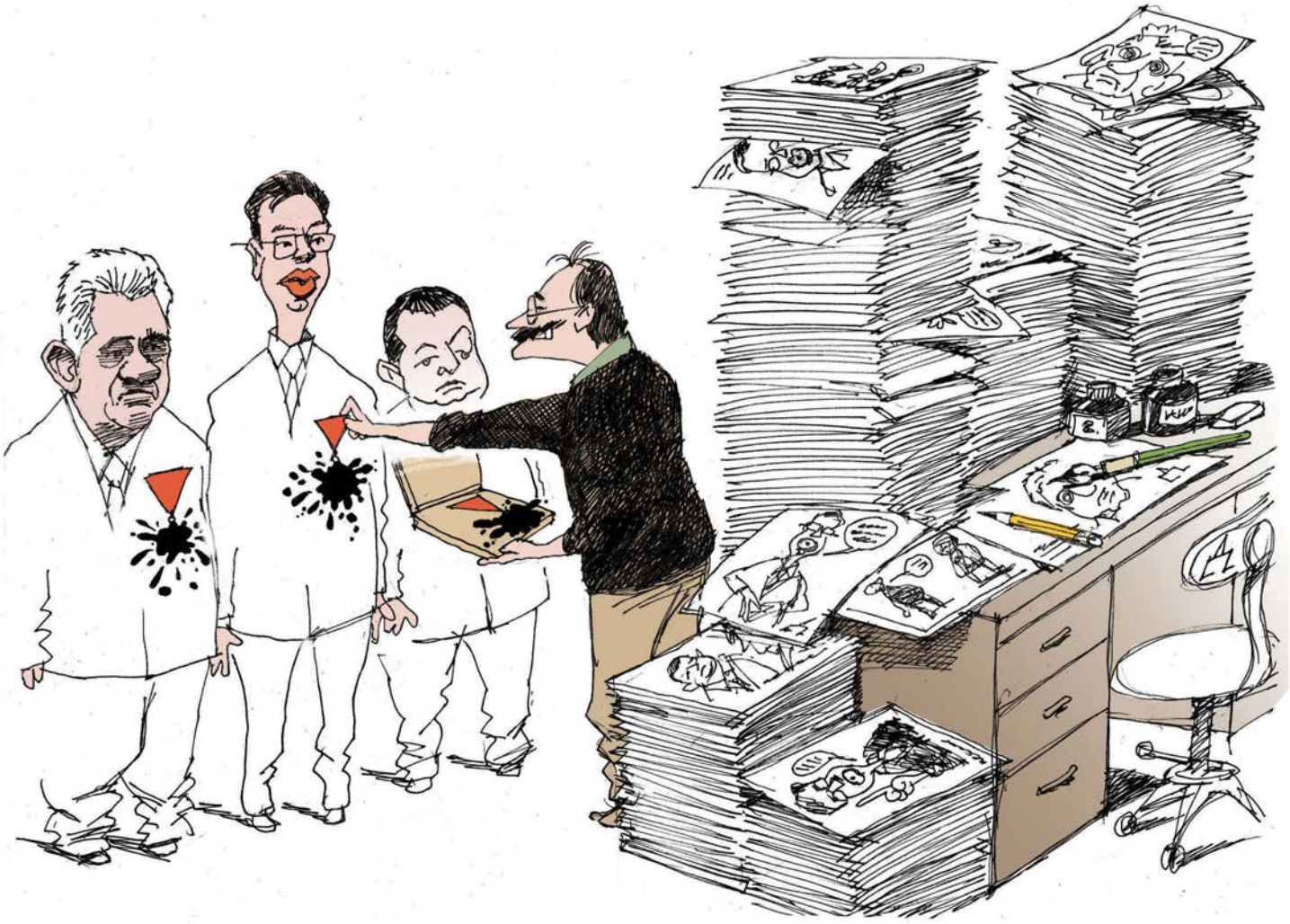
"Apsolutno je sigurno da se poslanici vladajuće većine zvoncem, kao ovce na pojilu, pozivaju da glasaju za", rekao je on.

Šef poslaničke grupe Dveri Boško Obradović rekao je za govornicom u Skupštini da se na taj način ponižavaju poslanici i vređa dostojanstvo Skupštine jer valjda poslanici sami znaju za šta će glasati, a za šta neće.

"Bilo je primetno da se zvonce ne oglašava kada se čitaju predlozi opozicije, a zvonce se oglašava samo kada oni treba da podignu ruke za neki predlog vladajuće većine", kazao je Obradović.

Predsedavajući Veroljub Arsić odbacio je te navode ističući da je sve to čista slučajnost i da se zvonce koristi da bi se umirili poslanici jer je u sali velika galama.

"Smatram da nema kršenja dostojanstva skupštine, to je čista slučajnost, uveravam vas, galama je takva da zvoncem umirujemo kolege", rekao je Arsić.

KULTURA SEĆANJA: Dušan Petričić,
Vreme br. 1251–1252, 25. decembar 2014.

REČ, DVE O DOSTOJANSTVU: KAD KAŽEM "POLITIKA"...

A kad već govorimo o dostojanstvu, evo još jedne aktuelne teme. Nije lako biti glavni urednik. Pa ni kad si u ve-de stanju. To je iskusio Žarko Rakić kome je zapalo, na sopstvenu ili tuđu inicijativu, da prekine saradnju sa Dušanom Patričićem, karikaturistom, čiji su radovi sedam godina bili zaštitni znak nedeljne "Politike."

On je nešto mrsio o tome da Petričić ne poštuje rokove i da je skup i mada mu niko nije poverovao u to, kretao se u granicama prava glavnog urednika koji je prekinuo saradnju s jednim saradnikom.

A onda je stiglo pismo, saopštenje iz Kabineta srpskog premijera. Ili je bolje reći – oglasilo se zvonce.

U tom sočinjeniju piše: "Kabinet smatra da 'Politika' treba da nastavi sa objavljivanjem Petričićevih karikatura jer one nikome ne smetaju već premijeru samo donose poene. One su dokaz demokratskog poretka i za premijera je važno da karikature opstanu. One pokazuju da ljudi koji ne prate promene i koji imaju najoštriji antivladin stav i ličnu mržnju prema predsedniku Vlade, treba da imaju svoj prostor da nesmetano rade ubuduće, kao što su dosad radili."

Rakić je čuo zvonce i odmah se presaldumio, glasao "za" Petričića, a da ovog "ličnog mrzitelja" predsednika Vade nije ni pitao da li on hoće da nastavi saradnju.

Petričić se nije odazvao zvuku zvona i nastaviće da radi u nedeljniku NIN. Glavni urednik je tako upropastio ideju da bude dokaz demokratskih promena u društvu, mada se svojski potrudio naknadnim pokajanjem i oprostio je Petričiću što ga je tukao.

To samo dokazuje tezu da ovde, kad je o medijima reč, ne vlada cenzura, već nešto mnogo gore – strah. Glavni urednik uglednih prestoničkih novina uplašio se moći Kabineta – bože, kakva li je to aždaja – i obrukao i sebe i novine koje predstavlja i profesiju kojom se bavimo.

Nisu, poštovani Đorđe Vukadinoviću, to ovce. To su zečevi. Petog oktobra zbilja nije bilo. ¶

Rasulo i mladi, gnevni ljudi

Dok su opozicione stranke zabavljene preživljavanjem, neki građani se iz protesta u protest u sve većem broju pridružuju Inicijativi "Ne da(vi)mo Beograd", tražeći alternativu. Baš zato što više ništa i ne očekuju od stranaka kojima su na poslednjim izborima dali svoj glas upravo da bi te iste stranke još jednom – preživele, a rukovodstva stranaka po ko zna koji put prokockala njihovo poverenje baveći se sobom umesto društvom

Premijer Aleksandar Vučić je ovog puta, izgleda, bio skoro potpuno u pravu, kada je posle šestog protesta zbog bespravnog rušenja objekata u Savamali prošle nedelje izjavio da taj protest nije organizovan "zbog rušenja tri nelegalne barake", nego je "otpočetka" bio usmeren protiv njega. Otpočetka ili ne, da nije štitio one koje je i sam nazvao idiotima, možda se danas ne bi sve glasnije govorkalo o građanskom buntu na ulicama Beograda. Jer, da nije tako, zar bi se *vrtoglavo tiražni* tabloid "Informer" na naslovnoj strani vikend izdanja bavio *nebitnim* i *netiražnim* Radomirom Lazovićem i Dobricom Veselinovićem, predstavnicima Inicijative, "žutim patkarima" to jest, kako ih zovu? Ovako, došlo se dotle da Inicijativa "Ne da(vi)mo Beograd" najavljuje ujedinjavanje u novu političku platformu, što znači da od grupe građana koja je predvodila proteste u Beogradu zbog rušenja objekata u Savamali, postaje inicijator i predvodnik šireg građanskog bunta u Srbiji.

Inicijativi se pridružuju grupe građana i organizacije iz drugih gradova (Subotice, Mladenovca, Novog Sada, Zrenjanina, Bora, Šapca, Kraljeva, Prijepolja, Požege i Niša), a Dobrica Veselinović, jedan od istaknutih predstavnika "Inicijative" rekao je pred protest u Beogradu, 29. septembra: "Građanski bunt je već počeo, nezadovoljstvo je ogromno, a nažalost strah je preuzeo sve pore našeg društva. Ali nada postoji, ona je u drugačijem organizovanju i drugačijim politikama koje mogu da ponude samo novi akteri. Saradnja između organizacija i grupa koje redovno dolaze na proteste Inicijative je organska, mi se nalazimo na veoma sličnim ideološkim pozicijama, i u budućnosti će se tek pokazati dometi i 'proizvodi' jedne takve saradnje. U Inicijativu Ne da(vi)mo Beograd se 'prirodno' gleda kao u predvodnika nekog novog građanskog fronta Srbije, jer smo uspeli da okupimo i najveći broj ljudi i dolazimo iz najvećeg grada. Naš stav je da ujedinjavanje u novu političku platformu mora da bude po principu ravnopravnosti, uzajamnog uvažavanja, razlikovanja specifičnosti i lokalnog konteksta, ali i velike autonomije u koju na kraju svi verujemo. No, iako je u pitanju veoma dug i neizvestan proces pred nama, ja sam optimista. Novo doba dolazi – ovo su naši gradovi, i ovo je naša zemlja. I nećemo odustati od toga." ("Danas")

E sad, hoće li se na prvim sledećim gradskim izborima videti političko delovanje Inicijative, još će vode Savom proteći, ali da je došlo vreme za, kako reče Veselinović, drugačije politike i nove političke aktere, jeste – odavno i posve prirodno. Nekada dobro organizovane i mnogoljudne stranke pretvorile su se u hvatače za cenzus, a njihovi nekadašnji glasači ili više ne izlaze na izbore ili su se opredelili za nekog drugog, svejedno koga od SNS-a do "Dosta je bilo".

RASTAKANJE U DEMOKRATSKOJ OPOZICIJI

Uoči predsedničkih izbora, aktuelna demokratska politička opozicija treba da se dogovori o ujedinjenju oko jednog

RAĐA LI SE NOVA OPOZICIJA:
Najnoviji protest inicijative "Ne da(vi)mo Beograd"
Foto: Milutin Marković /Tanjug

kandidata što u ovom trenutku deluje kao nemoguća misija. Stranke su zabavljene oko svojih jada, unutarstranačkih izbora, podela, razlaza, osipanja članstva. DS, posle izbora novog rukovodstva stranke, proživljava još jedan talas napuštanja, razmirica, cepanja, prebacivanja i analiza ko je zapravo za sve kriv. Novo rukovodstvo je rasuto po Srbiji, priča se da zatvaraju rupe na čamcu i zaustavljaju članstvo da ostane tu gde je. Otud i one izjave novog potpredsednika Salaka da će Šutanovac postaviti stranku na 12 do 15 odsto. Neko je pustio i "buvu" o formiranju vojvođanskog DS-a, što je stara intriga još iz vremena kad je ova stranka bila stožer vlasti u Srbiji, dok je Boris Tadić gazdovao i Srbijom i demokratama, a Pajtić bio vojvođanski šerif. Tad su proračunali da im se ne isplati ojačavanje vojvođanske frakcije do otcepljenja, sad će valjda opet sesti pa računati.

Ni u DSS-u nije ništa bolje. Od jula ove godine, stranka je faktički bez predsednika, jer je Sanda Rašković Ivić podnela ostavku zbog neslaganja sa pravljenjem lokalnih koalicija sa naprednjacima, posebno u centralnim beogradskim opštinama. I nije ona jedina. Zbog kolaboracije sa SNS-om na lokalu bilo je još ostavki i napuštanja stranke. Međutim, Miloš Jovanović, odnedavno ponovo potpredsednik DSS-a (izabran u subotu 1. oktobra) i kandidat za novog predsednika stranke, tvrdi da lokalne koalicije nisu primarne za DSS, jer se "pitanje KiM ili prodaje EPS-a ili Telekoma neće rešavati na Vračaru ili Voždovcu".

Kad je reč o saradnji sa DS-om pred predsedničke izbore u zemlji, tu se četrdesetogodišnji "mladi jastreb" poziva na "ozbiljnu kičmu" DSS-a, koji ne može da zaboravi da je normalizacija odnosa Beograda i Prištine započeta u vreme DS-ove vlasti. Valjalo bi na ovom mestu podsetiti da je Jovanović podneo ostavku na mesto potpredsednika DSS-a oktobra 2013, zato što je smatrao da je DSS preblag u kritikovanju naprednjačke vlasti zbog potpisivanja Briselskog sporazuma. Učinio je to mesec dana pošto se DSS priključio naprednjacima i socijalistima u smeni Dragana Đilasa, tadašnjeg gradonačelnika Beograda. Zahtev za Đilasovu smenu u ime DSS-a podneo je visoki funkcioner i tadašnji šef odborničke grupe DSS-a – Andreja Mladenović, danas na listi podržavalaca Briselskog sporazuma. Dakle, moglo bi se reći da je Jovanović otišao zbog kolaboracije DSS-a sa naprednjacima na nivou grada iz koje je, između ostalog, i proisticala "preblagost" u kritikama Briselskog sporazuma, da bi se sada vratio na mesto potpredsednika stranke tvrdeći da lokalne kolaboracije nisu važne? DSS je, naime, bio preblag u kritikama Vučić-Dačićeve vlasti 2013, jer je u to vreme bio u dilovanju sinekurama s naprednjacima u Beogradu i Jovanović je o tome morao biti obavešten. Tako da "kosovska politika" i te kako ima veze s gradskim funkcijama, i komunalije s Briselskim sporazumom. Pa je svaka vrsta pozivanja na "kičmu" DSS-a najblaže rečeno licemerna.

SEM MLADOSTI, NEMAJU ŠTA DA IZGUBE

No, i Dragan Šutanovac se još ranije izjasnio da Dveri i DSS nisu stranke sa kojima DS može da ima zajedničkog kandidata na predstojećim predsedničkim izborima i najavio da, kao predsednik DS-a, neće prihvatiti podršku patriotskog bloka u obračunu sa Vučićevim režimom, niti će im išta slično zauzvrat nuditi, pa je jasno da skorijeg ujedinjenja dve najprepoznatljivije stranke nekadašnjeg DOS-a koje su bile na vlasti od 5. oktobra – neće biti. Mada je, recimo, Dragoljub Mićunović, oglasivši se posle izbora u Demokratskoj, rekao da DS zasad nema kapacitet da se vrati na izvorni put ukoliko se ne omasovi ili ne udruži sa drugima. I bio je uglavnom tačan osvrćući se na razloge sve ozbiljnijeg i sada već gotovo nepopravljivog propadanja DS-a: "Ima jedna stvar koja se prećutkuje, a to je da nema kvalitetnih ljudi. Srbija je deficitarna pravim ljudima, pravim demokratama. I sama Demokratska stranka je sebe okrunila, a posebno posle gubitka vlasti kada je postala neatraktivna za članstvo. Posle 2008. godine smo imali 200.000 članova, sada nekoliko desetina hiljada. Sve se to negde preselilo. Nemamo ljude koji bi otvorili perspektivu omladini jer bez nje nema ništa, ona ima entuzijazam, a mi smo to zapustili i birokratizovali se." I, nesumnjivo je baš ovde – u stranačkoj birokratizaciji i nedostatku entuzijazma – objašnjenje zašto se stranačke strukture survavaju a građanske inicijative nekog novog, mladog sveta su sve popularnije.

Kad je reč o ostatku političkih stranaka demokratskog opozicionog spektra, uspeh vredan pažnje u mobilizaciji građana zabeležio je Saša Radulović sa svojim pokretom "Dosta je bilo", i kao potpuno nova snaga ušao u Skupštinu. Od tada je više puta prošao kroz režimskog toplog zeca budući da mu je natovaren na vrat izvestan porez koji nije platio u Americi »

pa je pitanje šta danas o njemu stvarno misle i oni koji su mu tada dali glas.

Na kraju, ima pravo i dr Sanda Rašković Ivić kada dijagnostikuje: "Ova vlast nas je svela na gomilu gladnih, nezadovoljnih ljudi, ljudi željnih svega, ljudi koji ne žive, već preživljavaju. I zato što je društvo u situaciji da mora da preživljava i političke stranke su upravo odraz te potrebe za preživljavanjem." Sa inicijativama mladih je nešto drugačije, vazda je bilo tako od '68, preko 91, '92, '96-'97 do "Otpora" i današnje Patkice, sem mladosti nemaju šta da izgube. Zato imaju entuzijazma, energije, duhovitosti, hrabrosti i drskosti na pretek.

GRAĐANSKI BUNT I BAHATOST VLASTI: Ispred tužilaštva
Foto: Milutin Marković /Tanjug

I dok su opozicione stranke zabavljene svojim preživljavanjem, neki građani se iz protesta u protest u sve većem broju pridružuju Inicijativi "Ne da(vi)mo Beograd", tražeći alternativu. Baš zato što više ništa i ne očekuju od stranaka kojima su na poslednjim izborima dali svoj glas upravo da bi te iste stranke još jednom – preživele, a rukovodstva stranaka po ko zna koji put prokockala njihovo poverenje baveći se sobom umesto društvom.

POKLANJALA SI AL' SI KRALA

Veoma slično se događalo i devedesetih kada poslovično razjedinjena opozicija nije uspevala da privuče pažnju građana, ali je to pošlo za rukom pokretu Otpor (1998–2004), koji je od malog studentskog pokreta prirodno izraslog iz studentskih protesta 1996/1997, za vrlo kratko vreme postao "narodni pokret". Kao odgovor na donošenje represivnih zakona o univerzitetu i informisanju, desetak studenata iz različitih delova Srbije krajem oktobra 1998. osniva Studentski pokret Otpor. Poput skojevaca, u gluvo doba noći, počeli su da ostavljaju tragove po zidovima centra Beograda: grafite i svoj simbol koji je namah osvojio celu Srbiju: pesnicu. Bili su mladi, energični i duhoviti, pritom "strani plaćenici i izdajnici" kako ih je odmah etiketirao Miloševićev režim, reagujući neprimereno histerično i represivno, batinama i maltretiranjima i zato uveo svog vođu u neminovan – početak sunovrata jer su građani na "otporaše" počeli da gledaju s blagonaklonošću i simpatijama. Otpor je postao glavna žrtva Slobodana Miloševića, pritom – nisu imali nikakve pretenzije da dođu na vlast, samo su hteli da on ode. Otpor je odigrao najznačajniju ulogu u mobilisanju razočaranih građana cele Srbije posle bombardovanja 1999, ali i akcijom "Gotov je!", kada su učestvovali na protestima DOS-a i u organizaciji 5. oktobra. Svoj zenit Otpor dostiže upravo 5. oktobra i tih prvih dana, recimo, po obaranju Miloševića s vlasti. Možda najrečitiji primer za taj trenutak jeste decembarski koncert Đorđa Balaševića u Narodnom pozorištu u Beogradu, u kojem je bilo mesta samo za "otporaše", mada je godinama unazad isti Balašević obećavao 100. koncert pod otvorenim nebom, za sve, ispred Sava centra, ako treba, "jednog dana kad Sloba ode". Ukratko, izgubivši orijentir, tačnije Slobodana Miloševića, ali sa, i dalje, izrazito prisutnim prvoboračkim adrenalinom, prestali su da budu politički nezainteresovani, odlučili su da postanu stranka. Ostalo je poznato, propali su na izborima 2003, a članstvo se što utopilo u DS-u ili rasturilo kojekuda po svetu. Posle je Otpor još spominjan kao "srpski brend" i to je bilo to. Uglavnom se svelo na ostatke jedne mladosti.

I danas se čini da je građanima Srbije potrebna neka nova politička i etička mladost, dobro bi došla i ona biološka, ali pre svega psihološka, imuna na birokrate svih boja koja nas neće zamarati izjavama stranačkih funkcionera kako će novi predsednik DS-a postaviti stranku na 12 do 15 odsto, jer to i nisu izjave za građane, nego za članove, da se ne razbeže. Ili, koja nas neće opterećivati izjavama po kojima se da zaključiti da DSS-u u stvari više smeta saradnja sa DS-om od kolaboracije sa SNS-om, jer i to su opet poruke za članstvo, a ne za građane.

Takva bi mladost mogli biti ljudi okupljeni u Inicijativi "Ne da(vi)mo Beograd". Za početak, imaju solidno iskustvo u pravljenju manjih i većih društvenih pobuna. Neki od njih su još za vlasti demokrata protestovali protiv zabrane noćne prodaje alkohola, seče platana i Zvezdarske šume, uklanjanja Petog parkića... Hercegovačka im je posebno iskustvo i kako bi oni kazali, platforma za širi građanski bunt. Medijske poluge vlasti su već dovoljno puta, baš kad je o pripadnicima Inicijative reč, pokazale da režimu nimalo ne prijaju ulične šetnje i da ga to ozbiljnije žulja. Pritom, dobro je i to što se predstavnici Inicijative nisu zaklinjali da neće u politiku. Pred izbore u aprilu 2016, Dobrica Veselinović iz Inicijative je rekao: "Hercegovačka je bila samo povod, a uzrok svega je to što ljudi nisu zadovoljni razvojem njihovog neposrednog okruženja. Verujem da postoji zasićenje onim što su aktuelni politički činioci ponudili i da ljudi osećaju da je potrebna nova alternativa. Na ove skupove dolaze oni koji ne mogu da se politički opredele u trenutnim uslovima." Na pitanje hoće li "Ne da(vi)mo Beograd" možda na nekim izborima ponuditi svoj program, odgovorio je: "Sada se nismo kandidovali, a da li ćemo to učiniti, videćemo. Zasad nemamo jasan stav, ali gledamo šta se dešava." ("Politika", 27. maj, 2016)

Ako im je verovati na reč, od Inicijative NDMBGD se i ne bi moglo očekivati da "izbace" nekog novog lidera. Letos su za "Nedeljnik" objašnjavali da jedan jak lider podrazumeva delegiranje odgovornosti: "A mi upravo pričamo o preuzimanju odgovornosti na svim nivoima. Očekivati nekog 'lidera' od nas je besmisleno."

Koliko je to moguće u Srbiji prepunoj lidera? Možda je stvarno vreme za drugačije politike. ¶

ZORA DRČELIĆ

Nekoliko naivnih pitanja

Evo kako je to bilo: kupim "Politiku" u nedelju, pogledam po navici karikaturu u dnu prve strane, pa pomislim: Hm, Petričić je malko podbacio, možda se zamorio, možda mu je dosta svega... A onda mi nešto bude čudno: čekaj malo, pa to ni crtački ne liči na Petričića! Da, zato što to i nije ni Petričić ni bilo šta što bi na takvom mestu moglo stajati. Otprilike, kao da uzmete da čitate Nuspojave pa vam bude nešto čudno, a onda shvatite da ih po novom piše, recimo, uvaženi kolega Aleksandar Apostolovski, da izvinete. Mislim, što ne ide, ne ide...

Dobro, svi valjda već znamo detalje "slučaja Petričić", ali, dakako, nikakav "slučaj Petričić" ne postoji. Dušan Petričić je *nameran* u našim životima i u srpskoj i jugoslovenskoj kulturi i društvu, a *slučajni* su ovi s druge strane! Dušan Petričić, karikaturista, crtač, ilustrator i uopšte umetnik uz čije smo umotvorine i rukotvorine srećno odrastali više nije autor "Politike", čije je nedeljne naslovne strane – a i naše nedelje s njima – oplemenjivao sedam godina. Dobro, da se njegovi radovi nimalo ne dopadaju Gospodaru i njegovima, jasno je od početka. Da ih je štedeo – nije. I nije problem što mu se ne dopadaju: problem je što on i njegovi iskreno ne razumeju zašto bi postojalo nešto što se njima ne dopada, a naročito neko i nešto čemu se oni ne dopadaju.

Ne postoji "slučaj Petričić", nego slučajevi predsednika jedne vlade i urednika jednih novina; ako ti ljudi ne čuvaju svoje dostojanstvo, kako će čuvati naše

Neću ovde da variram notorne ovejane suštine o cenzuri etc. Sve je to predobro poznato. Sada je, međutim, čitav taj trend podignut na novi nivo, hm, tačnije, spušten na novu, do sada neistraženu dubinu. Prvo, dakle, "Politika" bez najave i suvislog (ili nesuvislog) objašnjenja prekida saradnju s jednim od najuglednijih autora. Takve stvari se ne rade bez velike nužde, a iz konteksta je prejasno koje je naravi *njesra* u koje se upalo, i odakle duva ta ružna ruža vetrova. Ne, ne verujem da je, ono, Vučić nazvao nesrećnika koji se poduhvatio toga da počisti za Ljiljom Smajlović i rekao "od sutra ima da ga nema"; za tim nije bilo potrebe, te stvari se rešavaju u nešto ležernijem ritmu. Kako god, svi smo ovo očekivali, Petričić možda i ponajpre. Onda se, megjutoa, jave iz premijerskog Kabineta i kažu da oni ne stoje iza toga, naprotiv, da Petričić treba da nastavi da radi i tako dalje, i sve bi to bilo lepo i mikofo da tu nema i opaske kako, eto, treba svoj prostor da imaju i oni koji "ne prate promene", koji su antiprotivni vladi i čak "lično mrze" Vučića, koga drugog. Tu prestaje svako poređenje s ranije viđenim, u bilo kojem režimu i sistemu koji je harao ovim prostorima. Potom nesrećni vede glodur "Politike", imenom Rakić Žarko, rezignirano proguta nešto načelno negutljivo i kaže da će "Politika", eto, ipak nastaviti saradnju s Petričićem, iako je ovaj em "preskup" em, mangup neodgovorni, ne dostavlja karikature na vreme... Ajde?! A možda se i parkira gde ne treba?

Dobro, i šta sad imamo: hepiend? Možda bi i bio, kad bi Petričić bio osoba bez elementarnog ličnog i profesionalnog dostojanstva, samo što onda on ne bi bio – Dušan Petričić. On se, naravno, zahvaljuje na tako perverzno i ponižavajuće iznuđenoj saradnji, i kaže da mu to ne pada na pamet. Da se razumemo, i da je reagovao drugačije ne bi mu se imalo šta zameriti, a ovako, samo kapa dole.

Odmaknimo se, dakle, od Petričića, jer se ovde ponajmanje radi o njemu. Ovde su revolucionarni novitet ponašanje jednog predsednika vlade, i jednih sto i kusur godišnjih "nacionalnih novina". Pokušajte da zamislite neki pandan, neki presedan, nešto što liči na ovo; nećete uspeti. Ovoga nema nigde u dunjaluku.

Nemoguće je razjasniti fenomen ovih pasivno-agresivnih dramskih scena koje Vučić produkuje u svakoj zamislivoj prilici, neprispodobiv je ovaj razobručeni neukus sa bilo čime poznatim nauci o čoveku, neshvatljivo je kako neko ko želi da bude ozbiljno shvaćen može da se ponaša kao razmažno, nadureno dete trajno nezadovoljenog ega. Možete li da zamislite Angelu Merkel, tobožnji Vučićev državnički uzor, kako kmeči na nekog karikaturistu da je "lično mrzi" i da to uopšte nije lepo od njega, ali da je ona, eto, toliko velika i dobra da će mu ipak dozvoliti da postoji u javnom prostoru? Jeste li zamislili? Niste, jer je nezamislivo. Taj čovek prvo pravi sprdnju od sebe i funkcije na kojoj se nalazi, a onda i od svih nas, naposletku i od države koju je zajahao više svojim bizarno strukturiranim egom nego bilo čim drugim. Taj čovek, razmišljam nešto, ne ume da sačuva ni sopstveno dostojanstvo, niti ima ikoga da mu to kaže; kakve su onda šanse nas ostalih?

A onda i taj nesrećnik, urednik "Politike". Od kakvog materijala treba da budete sazdani pa da se prvo odreknete jednog od najuglednijih saradnika, iz razloga koji vrišteće očigledno nemaju nikakve veze sa profesijom, a da odmah potom progutate sopstvenu odluku, na javnu "sugestiju" izvesnog predsednika stanovite vlade? Ima li taj čovek prijatelje, kolege, porodicu, bridi li mu obraz, pogleda li se u ogledalo? Kako se uopšte živi s tim? I vredi li toga?

Možda su moja pitanja naivna, ali izvesne vrste naivnosti čovek se ne bi smeo odreći ni po koju cenu. U protivnom, moglo bi mu se dogoditi da postane nešto nalik na ta dva čoveka, koji su nam se prikazali u tako raskošno inferiornom, slabašnom, tugaljivom izdanju. Bože, siroti ljudi! Kako je to tužno: predsednik jedne vlade i glavni urednik najvećih novina, a zapravo ništa, bez odraza, bez traga, bez ičega. Petričić ih vešto crta, ali nije mu lako, ne može se nacrtati to zjapeće odsustvo supstance. ¶

NE ZANIMA ME POL

“Cilj opozicije treba da se sažme u jednoj reči a to je konsolidacija. To znači da je opoziciji potrebno uvođenje u red i sređivanje odnosa između različitih opozicionih formacija. I onda bi usmerenjem ka tom cilju biračima bio poslat signal da su u opoziciji ozbiljni ljudi koji mogu da rešavaju probleme. Siguran sam da bi građani nagradili takvo ponašanje. Takođe, mislim da kao deo te konsolidacije opozicija treba da napusti defanzivne formule, tipa da je prelazak cenzusa na izborima pobeda”

Burna je godina iza političara Vladimira Pavićevića, ujedno i docenta na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu. Na samom njenom početku, kao tada 37-godišnji narodni poslanik, proglašen je za najaktivnijeg u skupštini, prema ukupnom broju obraćanja u prethodnoj godini. Ubrzo potom, sledilo je angažovanje u kampanji za vanredne parlamentarne izbore, iako se na opšte iznenađenje svih, na zajedničkoj listi Demokratske stranke našao tek na 35. mestu. S obzirom na izborne rezultate opozicije, za najaktivnijeg poslanika i zamenika predsednika Nove stranke u novom sazivu parlamenta nije bilo mesta. Nešto kasnije, on podnosi ostavku na sve funkcije u Novoj stranci, napušta njeno članstvo, a u kampanji za izbore u DS-u otvoreno podržava Dragana Šutanovca kao predsednika.

“VREME”: U medijima se uveliko spekuliše o vašem ulasku u Demokratsku stranku, a novi predsednik Dragan Šutanovac govori kako bi voleo da vas vidi u svojim redovima. Hoćete li prihvatiti taj izazov?

VLADIMIR PAVIĆEVIĆ: Cenim stav gospodina Šutanovca, njegova poruka se sigurno tiče poštovanja koje sam u svom političkom delanju pokazivao prema značaju koji DS ima u Srbiji. Dva puta sam bio i kandidat za narodnog poslanika na listi čiji je nosilac bio DS, a na izborima za predsednika DS javno sam podržao Šutanovca jer smatram da je zaslužio tu podršku. Kad god je bila prilika, ukazivao sam i na neke zvezdane trenutke DS i njenu važnost u političkoj istoriji Srbije. Sve sam to radio a da nisam bio član, jer sam procenjivao da je važnost ove stranke šira od interesa njenih članova. Moja ambicija u ovom trenutku nije da se aktivno stranački angažujem i mislim da je vreme za tajmaut što se tiče stranačkog angažovanja. Da sebi ostavim vreme da razmislim o svom dosadašnjem angažmanu. Da razmislim o svemu što sam radio i o onome što nisam uradio i, naravno, da pratim šta se događa. To ne znači da sam odustao od bavljenja politikom, mene politika interesuje i najverovatnije ću se u nekom momentu ponovo značajnije angažovati.

Zašto tajmaut? Sumnjate u to što ste do sada radili?

Sumnja je deo mog pristupa u politici. Verujem, svakako, da je sistem ideja i vrednosti koji sam zagovarao u politici dobar za građane Srbije, za naše društvo, ali mislim da neka vrsta preispitivanja, sumnje u to kako si radio, šta si radio, treba da bude deo savremenog pristupa u politici. Tome dodajem i činjenicu da sam bio član dve stranke, Liberalno-demokratske partije od 2008. do 2010. i Nove stranke od njenog osnivanja 2013. do ove godine, i sada sam procenio da mi je potrebno vreme da malo razmislim o tome šta je bilo, kao i o tome šta predstoji, i da odlučim kuda dalje. Dakle, za sada sam van stranačke politike, a pošto je politika šira od delanja političkih stranaka, i dalje sam u politici u širem smislu.

Ostajete da kao intelektualac i analitičar komentarišete?

Kad god budem imao priliku, javno ću da iznosim svoje stavove povodom važnih pitanja u društvu ili u državi. Tog prava se ne odričem.

I sada niste bili član DS-a, ali ste bili aktivni u kampanji za Šutanovca kao predsednika stranke. Hoćete i ubuduće tako aktivno sarađivati sa tom strankom?

Pa, dobro, svakako ću komentarisati. U DS-u su izabrali novo vođstvo, na direktnim izborima, tajnim glasanjem, i to je bio demokratski iskorak u našem društvu. Moja je procena da sada treba ostaviti tim ljudima neko vreme da se vidi šta je njihov cilj, kako će oni pokušati da dostignu taj cilj, ali nisam za to da skačem u novi stranački život.

A da li vam je ponuđeno da u njega uskočite, na primer, kao generalni sekretar stranke ili čak kao kandidat za predsednika Srbije ili kao gradonačelnik? O svemu tome se takođe dosta spekulisalo u javnosti.

Kada sam prvi put razgovarao sa Draganom Šutanovcem o njegovoj kandidaturi za predsednika DS-a bilo je mnogo priča oko raznih opcija u vezi s tim izborima, ali smo se uvek držali jedne stvari: da ostajem pri tome da ću da pružam podršku i da je u redu da učestvujem na stranačkim skupovima kako bih tu svoju podršku saopštio članstvu DS-a. I to je bilo sve. U javnosti je zbog toga bilo mnogo nagađanja i koristim priliku da kažem da baš ništa od nagađanja nije bilo tačno. Neću biti ni generalni sekretar ni funkcioner stranke. Moje delanje, moj stav povodom izbora u DS-u tiče se podrške kandidatu za predsednika i kandidatima za potpredsednike. I nikada tu nije bila tema da ja treba da dobijem neku funkciju, niti je moja podrška bila znak za neku trgovinu funkcijama. Niti je sada ovaj tajmaut

LITIČKA TRGOVINA

Fotografije: Marko Rupena

radi takve neke trgovine. Javno saopštavam svoje stavove i iza toga ne postoje skriveni dogovori niti zakulisne radnje.

Verovatno se i javnost pita šta dobijate zauzvrat nakon angažovane podrške u kampanji?

Zašto bih išta morao da dobijem? Ovde je reč o mom pristupu politici koji podrazumeva sledeće – kada postoji nešto što procenjujem da je važno, ja saopštim svoj stav. I sada sam povodom izbora u DS-u saopštio svoj stav. Po mom mišljenju, takav pristup je neophodan kao kontra uobičajenoj praksi trgovine u politici. Dakle, kada javno saopštim svoj stav, ne očekujem ništa ni od koga zauzvrat. Nema trgovine.

Da su izbori u nekoj drugoj stranci, da li biste isto tako podržali nekog kandidata?

Isto bih saopštio svoj stav.

A da li biste ušli u kampanju?

E, to je drugo. Ali već sam rekao, ja sam dvaput bio kandidat na listi te stranke, sarađivao sa tim ljudima, upoznao ih, najzad mi delimo i mnoge elemente politike koju zagovara DS.

Od kada podržavate Šutanovca?

Šutanovca sam upoznao početkom 2014. kada smo se pripremali za vanredne parlamentarne izbore. Imao sam priliku da sarađujem s njim, pre svega, u Skupštini, oko tumačenja zakonodavnih projekata koje je slala Vlada, oko predloga amandmana i uopšte u skupštinskom radu i ta saradnja je bila korektna. Kad god smo se nešto dogovorili, bilo je tako kako smo se dogovorili. Nikad se u toj saradnji sa Šutanovcem, sad to uzimam kao deo svog ličnog iskustva, nije desilo da se nešto dogovorimo a da ne bude vrlo precizno urađeno baš kako smo se dogovorili. Ja to veoma cenim i uvažavam kao deo nečijeg pristupa politici.

Takva iskustva ne delite i sa Bojanom Pajtićem?

Nisam imao priliku s njim da radim, jer sam bio dosta posvećen poslu u Skupštini. Zaista sam mnogo vremena provodio u Skupštini, nekada i dan i noć, smatrajući da je to važno i da tu priliku koju su mi građani ukazali 2014. treba opravdati delanjem.

Tako ste došli i do "titule" najaktivnijeg poslanika, ali uprkos tome na izbornoj listi DS-a našli ste se tek na 35. mestu, pa tako niste ni ušli u novi skupštinski saziv.

To je, što se mene tiče, prošla priča. Naprosto, takav je bio koalicioni dogovor, kojim je predviđen raspored mesta po strankama. Bio sam treći na listi u ime Nove stranke, a ispred mene su bili Vesna Rakić-Vodinelić i Zoran Živković. Takav raspored je bio moj predlog, jer je Živković predsednik stranke a profesorka Rakić-Vodinelić predsednica Političkog saveta stranke. To naše treće stranačko mesto bilo je na zajedničkoj listi mesto 35. Kada se pravi zajednička lista, onda mora da se uvažava mnogo više kriterijuma od kriterijuma angažovanosti u skupštinskim debatama. Kriterijum angažovanosti u skupštini svakako je neko mogao da uzme u obzir i da kaže, evo, na osnovu tog kriterijuma, neko treba da bude na boljem mestu. Ali i to je deo koalicionog sporazuma, u kome je DS napravio dogovor sa Novom strankom, dogovorena su mesta, i ja tu nisam imao nikakvu primedbu. Smatrao sam da, uvažavajući razne kriterijume, to ima svoju logiku.

Posle izbora, međutim, izašli ste iz Nove stranke, ali i podržali Pajtićevog suparnika Šutanovca.

»

Jesam. Smatrao sam da izborni rezultat koalicije u kojoj su bili DS i Nova stranka nije dobar, ni u Srbiji ni u Vojvodini ni u beogradskim opštinama, i upravo zbog toga sam podneo ostavku na svoju funkciju u stranci. Pozvao sam se na jedan veliki princip u politici, to je princip etike odgovornosti. Potom se dešavaju izbori u DS-u, četvorica uvaženih članova su istakli svoje kandidature i moj stav je bio da bi Šutanovac sada bio bolji predsednik stranke od drugih kandidata. I to nema nikakve veze sa mojim osećanjima žala, na primer, zbog zanemarenosti u kampanji ili mestom na listi. Uostalom, ja sam izneo tu kampanju i borio se žestoko da sa 35. mesta na listi uđem u Skupštinu.

Zaista ste samo na osnovu ličnog iskustva i rada u Skupštini stali iza Šutanovca?

To lično iskustvo meni jeste veoma važno. Osim toga, moja procena, o kojoj takođe može da se diskutuje, jeste da Šutanovac, osim dakle što se drži date reči, što sam video kroz rad u Skupštini, ima jak motiv da se posveti stranci i da je izvuče sa ovog nivoa na kom je sada. Vidim to i u njegovom odnosu prema kampanji, njegova kampanja je bila najozbiljnija. Svaki dan je išao negde po Srbiji, svuda stizao, nije bilo dana da negde ne otputuje. Kod drugih nisam video toliku motivaciju. Možda su je imali, ali ja je nisam uočio, a kod Šutanovca jesam. Pored toga, on je čovek sa političkim iskustvom što je takođe veoma važno.

Vama ne smeta kao Bojanu Pajtiću što će od sada stranku da vode "Šule, Kena i Balša"? Kako ste razumeli tu izjavu?

Nikada Šutanovca nisam nazvao Šule, verovatno je to njegov nadimak, ali mi se međusobno obraćamo drugačije, isto kao u javnom polju. A u tom javnom polju nikada sebi ne bih ni dozvolio da se nekome obratim nadimkom. Ne znam šta je gospodin Pajtić pod tim podrazumevao i na šta se to odnosilo. Izbore je ubedljivo dobila jedna ekipa ljudi i mislim da im treba dati šansu da nešto urade. Svako ko bi se sada našao da tu nešto osporava, cepa stranku, mislim da i ne zaslužuje da bude deo nje. Ali i kad bi se to desilo, ne verujem da bi u postojećim okolnostima to moglo da našteti. Možda je i vreme da se u DS-u uvede red, jer nova uprava, da tako to nazovem, ima za to priliku na osnovu ostvarenih rezultata. Ono što ja vidim jeste da Šutanovac ima političko iskustvo, a iskustvo je u politici dragoceno. Nisam saglasan s tim da sve koji su već bili na vlasti iz redova demokrata treba izbrisati i postavljati samo nove. Mislim da to nije ispravno, upravo zbog značaja političkog iskustva. Jer tek sa iskustvom i situaciono može bolje da se reaguje, a i u ostalim slučajevima. Eto, smatram da meni, na primer, nedostaje ta vrsta iskustva.

Ranije ste učestvovali u izradi stranačkih politika i izbornih ciljeva. Kada biste danas pisali ciljeve opozicije, koji bi bio prvi?

Cilj DS-a, a i opozicije, treba da se sažme u jednoj reči a to je konsolidacija. To znači da je opoziciji potrebno uvođenje u red i sređivanje odnosa između različitih opozicionih formacija. I onda bi usmerenjem ka tom cilju biračima bio poslat signal da su u opoziciji ozbiljni ljudi koji mogu da rešavaju probleme. Siguran sam da bi građani nagradili takvo ponašanje. Takođe, mislim da kao deo te konsolidacije opozicija treba da napusti defanzivne formule, tipa da je prelazak cenzusa na izborima pobeda. Izbori ne bi trebalo da budu pitanje opstanka, već pitanje pobede nad konkurentom koji u datom trenutku nije zaslužio da pobedi.

Govorite o konsolidaciji opozicije, a pitanje je u kojoj meri ona uopšte postoji, kolika je njena snaga i kojim problemima je zaokupirana?

Tačno je da su predstavnici opozicionih političkih stranaka, koje zagovaraju evropske standarde u preobražaju našeg društva i države, upali u teško sektašenje i sopstvene zađevice i to traje već četiri godine, još od početaka naprednjačke ere vlasti u Srbiji. Te stranke se suviše nadmeću među sobom, stavljajući javni interes u drugi plan. A situacija je suviše teška da bi stranačka borba bila jedino

Politički pedigre

Kada ste istupili iz Nove stranke, objašnjenje koje ste dali bilo je da nijedan cilj u čijem ste definisanju učestvovali uoči izbora nije postignut. Niste li malo prestrogi prema sebi?

Nisam. Svoju ostavku na stranačke funkcije nakon parlamentarnih izbora ove godine obrazložio sam principom etike odgovornosti. Glavni element ovog važnog principa u politici tiče se preuzimanja odgovornosti za odsustvo rezultata u politici. Ako nemaš rezultat, red je da se pomeriš. Smatrao sam svojom obavezom da se pomerim jer smo bili neuspešni na izborima, a u nekim segmentima sam i sâm ključno doprineo definisanju ciljeva na tim izborima. Verovao sam da ta lista može da osvoji dvocifren procenat podrške, ja sam to zagovarao i bio šef izbornog štaba za Beograd. A mi smo u beogradskim opštinama strašno podbacili. U jedinoj opštini u kojoj smo samostalno učestvovali na izborima smo dobili manje glasova nego što je bio očekivani minimum i ja sam realno bio suočen sa sopstvenom odgovornošću u smislu definisanja ciljeva, rada i pozvao sam se onda na taj princip. Znate, ja sam stalno prozivao naprednjake, posebno njihove ministre kad god bi došli u Skupštinu, na odsustvo rezultata i princip etike odgovornosti sam ustanovio kao kriterijum za vrednovanje njihovog rada. Onda sam smatrao pitanjem svoje doslednosti da kažem sledeće: nemam rezultat, pomeram se poštujući sadržinu principa uz pomoć kojeg sam promovisao i sopstvenu politiku. Pridržavanje principa koje zagovaram u praksi ne doživljavam kao strogost prema sebi, već kao obavezu u politici.

Pre toga napustili ste i LDP. Zašto?

Od 2008. do 2010. bio sam član LDP-a i uticao delom na formiranje politike stranke. Za iščlanjenje sam imao nekoliko povoda. Jedan je bila podrška izmenama medijskih zakona, jer mi je bilo nezamislivo da stranka čiji sam ja član podrži takve izmene. Takođe, LDP je podržao tadašnju "reformu" pravosuđa, što je takođe za mene bilo neprihvatljivo. Plus, imao sam zamerke za ipak jedno autoritarno vođenje stranke. Iščlanjenje iz LDP-a deo je refleksije o promeni stavova i dela politike stranke. Izlazak iz Nove stranke pre svega je deo refleksije o sopstvenom doprinosu rezultatima na izborima.

U ovom trenutku se ne zna ni ko će biti naprednjački, ni ko će biti opozicioni kandidat. Što se tiče opozicionog, smatram da je Saša Janković najbolji za kandidaturu, i ne vidim da se tu pojavljuje bilo ko drugi koji bi imao više šansi

važna. Mora da postoji saradnja, ako je pobeda cilj. A ako je cilj da se bude na cenzusu, e onda ne mora. U tom slučaju, interes je izmešten i to je onda problem za bilo kog građanina koji razmišlja da glasa za tu opciju.

Koje stranke vidite u procesu konsolidacije?

DS i Dosta je bilo na prvom mestu. Od njih da se krene, a koliko vidim oni pristaju na saradnju. Naravno, tu su i Nova stranka, Socijaldemokratska stranka. Za LDP postoje dileme koje oni moraju da razreše oko pozicioniranja. Dakle, svaka opoziciona stranka koja zagovara evropske standarde u preobražaju našeg društva. Ne mogu da tvrdim da ja treba da budem sudija za svaku stranku koja tu treba da se nađe, ali mogu bar za one koje su se jasno dokazale.

Cenite li da su možda baš nove stranke i pokreti taj humus iz kog može izrasti širi opozicioni front? Pritom mislim na Dosta je bilo ili Inicijativu Ne da(vi)mo Beograd koja ne isključuje mogućnost političkog angažovanja.

I jedni i drugi su pokazali da su sposobni da ostvare rezultat, i to je evidentno. Dosta je bilo je postao parlamentarna politička formacija i sada imaju novu priliku da prošire svoj uticaj. Inicijativa Ne da(vi)mo Beograd je uspevala da obezbedi masovnu podršku, pre svega Beograđana, za odbranu načela vladavine prava u slučaju Savamala, i to se videlo na protestima. Podrška koju su dobili od građana u ovoj borbi obavezuje ih da budu u opozicionom krugu.

U jednom predizbornom intervjuu rekli ste da posle izbora u aprilu ove godine očekujete pristojniju Srbiju. Kako vam sada izgleda postizborna Srbija?

Pod pristojnom Srbijom podrazumevam zemlju u kojoj se poštuju institucije i zakon, a ne samo pristojnost u smislu ponašanja. Ne vidim da se ovde posle izbora išta promenilo, na jednom mestu sam napisao – ničeg novog pod Vučićevim suncem. I dalje se ne poštuju ni institucije ni vladavina prava, i dalje se na isti način rukovodi državom, uz veliku akumulaciju moći, kako institucionalne tako i vaninstitucionalne. Primetio sam da ni skupštinske sednice nisu česte, ali ono što je dobro to je da je Narodna skupština nakon izbora ove godine bogatija za veći broj različitih političkih formacija i samim tim bolje reprezentuje raznovrsnost interesa u društvu. Predsednički izbori sledeće godine biće za mene ključna stvar u Srbiji. Da vidimo da li možemo da se dogovorimo da demokratska i civilizacijska pravila i običaji budu obeležja kampanje i samih izbora. Pa da i pobednik i poraženi mogu da budu načisto da je rezultat pravi, da su izbori pošteni.

Imate li favorita među kandidatima ili potencijalnim kandidatima u trci za predsednika Srbije?

Mislim da u finalu treba da dođe do političkog duela između naprednjačkog kandidata i onog koga izabere ovaj deo opozicije koji zagovara evropske standarde. U ovom trenutku se ne zna ni ko će biti naprednjački, ni ko će biti opozicioni kandidat. Što se tiče opozicionog, smatram da je Saša Janković najbolji za kandidaturu, i ne vidim da se tu pojavljuje bilo ko drugi koji bi imao više šansi. U ovim okolnostima, Janković je u stvari kao nacrtan za kandidata evropskog bloka, tu nema nikakve dileme. U već pomenutom smislu on je pristojan čovek, pridržava se vladavine prava, poštuje institucije, a za ovih deset godina ne vidim da je napravio bilo šta zbog čega bi moglo da mu se zameri u tom smislu.

U finalu ne vidite Šešelja?

Ne.

Naprednjaci?

Moja procena je da će to biti Vučić, mada mi to mnogi osporavaju. Zašto to mislim? Zato što bi za svakog drugog kandidata koga bi on lansirao, na primer Tomislava Nikolića, Zoranu Mihajlović, postojala mnogo veća šansa da izgubi na tim izborima. Mogućnost da na tim izborima izgubi Vučić je, po istraživanjima koja sada postoje, značajno manja u odnosu na bilo kojeg drugog naprednjačkog kandidata. Sa svakim drugim naprednjačkim kandidatom, rizik da se izgubi bio bi ogroman. A u slučaju da izgubi, šta se događa? Pad Vlade, jer kohabitacija u tim okolnostima ne bi bila održiva, sigurno bi se išlo na nove parlamentarne izbore na tragu pobede na predsedničkim izborima.

Ukoliko bi Vučić snažno podržao svog kandidata, i uz dobru kampanju, mislite li da bi njegov kandidat opet izgubio?

I tada bi postojao rizik da izgubi. Znači, najmanji rizik za Vučića je da se sam kandiduje. Sudeći po svemu kako se on ponaša u politici, verujem da neće ulaziti u rizike. I mislim da bi to bilo dobro, da s jedne strane imamo Vučića, a sa druge Sašu Jankovića. Pa da se napravi dogovor da ti predsednički izbori budu stvarno demokratski, da imamo dijaloge, raspravu i da ko god izgubi može da kaže – ovo je legitimna pobeda. Tek onda bismo, i to na tragu pošteno organizovanih predsedničkih izbora, postigli integrativnost u našem društvu. A to nam je sada najpotrebnije. Jer, to je put ka stabilnosti, što je najčešće pominjana vrednost u poslednje dve godine ne samo u Srbiji, već i u regionu. ¶

IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

Plivanje popreko

Poruka upućena misiji OEBS-a je poruka celom diplomatskom koru, a ona u prevodu na narodski jezik glasi: koga od vas uhvatimo da šuruje sa onim Jankovićem, da se sreće s njim ili ga makar citira, ima da bere kožu na šiljak. Isto važi i za Savamalu

Službenici misije Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS) u Beogradu su se prošle nedelje neprijatno iznenadili kada su postali mete sinhronizovanog verbalnog napada dva važna ministra Vlade Srbije. Povod su bile reči savetnika u Misiji Mauricija Salustra, koji je na seminaru o unutrašnjoj kontroli rada policije, osvrćući se na noćno rušenje u Savamali, izjavio sledeće: "Da ostavimo po strani šta su uradili kriminalci te noći, ali problem je šta je policija uradila, odnosno šta policija nije uradila. Ako pročitate izveštaj ombudsmana i ako je tačno to što piše – postoje neoborivi dokazi da je postupanje policije namerno, ne samo namerno nego i planirano na veoma visokom nivou jer u suprotnom ne bi bilo moguće."

Prvi je, u skladu sa prirodom resora, reagovao ministar unutrašnjih poslova Nebojša Stefanović, koji je Salustru optužio da se "grubo i brutalno meša u unutrašnje stvari Srbije" (može li nežno i brutalno?). "Optuživati, iznositi insinuacije i na bilo koji način dovoditi organe Srbije u bilo kakvu vezu sa izvršenjem krivičnog dela, a da za to ne postoji ni trunka dokaza, smatramo veoma nekorektnim", rekao je i dodao da je bio "neprijatno iznenađen" tom izjavom. "OEBS duguje objašnjenje Srbiji da li je njihov savetnik Salustro izneo zvaničan stav organizacije ili to nije stav OEBS-a, a u tom slučaju Srbija očekuje izvinjenje ili demanti", rekao je Stefanović. Sem toga, kazao je i da će tokom dana pokušati da ostvari komunikaciju sa sedištem OEBS-a u Beogradu, kako bi zajedno videli šta Srbija nije ispunila, a druge zemlje jesu, kao i da je svojom izjavom Salustro pokazao nepoštovanje tužilačke istrage koja je u toku.

Odmah posle Stefanovića, oglasio se i ministar spoljni Ivica Dačić. On je iskoristio oproštajnu posetu šefa Misije Petera Burkharda da ga upozori da je "neprihvatljivo da pojedini savetnici i činovnici u Misiji u Srbiji daju političke izjave, čime se dovodi u pitanje dosadašnja korektna saradnja Misije sa državnim organima Srbije". U diplomatskom svetu je, inače, krajnje neuobičajeno da se u ovakvim, strogo formalnim prilikama kada diplomata predaje akreditive ili (kao u ovom slučaju) napuštaju zemlju domaćina, iznose kritike na račun institucija koje predstavljaju.

ZBUNJENI

U Misiji su bili zbunjeni žestokim reakcijama iz Vlade jer je njihov službenik samo citirao javno dostupan dokument – izveštaj zaštitnika građana Saše Jankovića – i pritom se još ogradio rečima "ako je tačno to što piše...". Zbunila ih je i Dačićeva izjava, kojom je uvijeno zapretio prekidom saradnje Vlade sa OEBS-om, tim više što je Dačić, kao bivši predsedavajući OEBS-a, član "trojke" koju čine bivši, aktuelni i budući predsedavajući ove organizacije, tako da je, u stvari, kritikovao telo u čijem rukovodstvu sedi. Sem toga, Misija se našla na meti u nezgodnom trenutku, kada je ambasador Burkhard spakovao kofere, a njegov naslednik, Andrea Orizio, još nije preuzeo dužnost. Stoga su, nakon što su o Stefanovićevim i Dačićevim optužbama obavestili centralu u Beču, napisali formalno pismo Stefanoviću u kome su negirali da je njihov službenik citiranjem Jankovićevog izveštaja na seminaru zatvorenog tipa izašao iz mandata ili prekršio diplomatski kodeks. I pored toga, Stefanović je dva dana kasnije ponovio optužbe, uz reči da "još čeka na odgovor od OEBS-a".

A onda su, isto tako iznenadno kao što su počeli, napadi prestali. U veoma opširnom intervjuu za nedeljni broj "Politike" (da, onaj isti u kome se nije pojavila Petričićeva karikatura) Dačić nijednom rečju nije pomenuo OEBS, mada je govorio o čitavom nizu drugih incidentnih situacija. Ni Stefanović se o ovoj temi više nije izjašnjavao – valjda je najzad pročitao pismo.

Da su ministri pre nego što su osuli paljbu na nesrećnog savetnika pročitali i opis mandata OEBS-a u Srbiji, videli bi da je Misija i te kako ovlašćena da iznosi primedbe o vladavini prava u zemlji. Misija, naime, kako piše na njenoj internet stranici, "pruža pomoć organima vlasti i civilnom društvu u cilju demokratskog razvoja i zaštite ljudskih prava, uključujući i prava nacionalnih manjina. Kako bi unapredila proces demokratizacije, toleranciju, vladavinu prava i poštovanje OEBS-ovih standarda i ciljeva, Misija pruža pomoć i podršku prilikom primene zakona iz ovih oblasti i nadgleda funkcionisanje demokratskih institucija i procesa." To je mandat na koji je Srbija pristala postajući članica ove organizacije, u koju je (tada još u sastavu Savezne Republike Jugoslavije) primljena u novembru 2000, nakon što je tokom vladavine Dačićevog bivšeg šefa Slobodana Miloševića bila isključena.

Još gore, da je Dačić ispunio pretnju i prekinuo saradnju Vlade sa Misijom, time bi najviše bila oštećena upravo Srbija, kojoj je za uspešno zatvaranje poglavlja 23 i 24 (pravosuđe, policija i ljudska prava) pomoć stručnjaka iz OEBS-a potrebnija nego ikada. Sem toga, OEBS

SAVAMALA: Jedna od tačaka razdora
Foto: Dimitrije Goll/ Tanjug

putem kurseva za obuku pomaže policiji i pravosuđu da idu u korak sa svetskim trendovima; Misija je, na primer, nedavno uspešno okončala dvoipogodišnji kurs za tužioce i policajce koji je grupi od dvadesetak polaznika obezbedio međunarodno priznato zvanje finansijskih forenzičara.

Ovo, inače, nije prvi put da su se srpske vlasti našle u sukobu sa OEBS-om. Tokom vladavine Vojislava Koštunice, Srbija je jednostrano prekinula saradnju sa ovom organizacijom u znak protesta što OEBS "pomaže izgradnju lažne države na Kosovu" (OEBS tamo ima sličan mandat kao u Srbiji). Deset godina kasnije, 2014, premijer Aleksandar Vučić je oštro kritikovao predstavnicu OEBS-a za slobodu medija Dunju Mijatović, koja se usudila da primeti da je obaranje internet stranica koje kritikuju Vladu i privođenje građana zbog stavova iznesenih na društvenim mrežama nedopustivo. Kao Stefanović i Dačić Salustra, Vučić je Dunju Mijatović optužio da se "meša u unutrašnje stvari Srbije" i zatražio izvinjenje. Poverenica se u neku ruku izvinila, rekavši da "nije imala nameru da optuži Vladu za cenzuru", a Vučić je džentlmenski izjavio da je ona "pristojna žena koju su lagali". Zanimljivo je da su napadi hakera na sajtove kao što je "Peščanik" istog časa prestali, kao i privođenja, osim slučajeva kada su preko društvenih mreža slate direktne pretnje.

LUDI

U oba prethodno opisana slučaja, međutim, meta je bio OEBS kao takav, a ne misija u Srbiji. Ipak, buka koju su Stefanović i Dačić podigli oko savetnikove izjave uklapa se u postojeći obrazac, prema kome premijer, pojedini ministri i vlasti bliski mediji bacaju drvlje i kamenje na pojedine predstavnike diplomatskog kora na službi u Beogradu, ali su manji od makovog zrna kada se sretnu sa njihovim šefovima. Tako imamo šizofrenu, da ne kažemo ludačku situaciju da tabloidi optužuju britanskog ambasadora Denisa Kifa da zajedno sa američkim kolegom Kajlom Skotom i šefom misije EU Majklom Davenportom rade na destabilizaciji i izazivanju građanskog rata u Srbiji, a da premijer istovremeno za šefa britanske diplomatije Borisa Džonsona kaže da je "veliki prijatelj Srbije" i sav se topi kad mu u goste dođe potpredsednik SAD Džo Bajden. Premijer očigledno kalkuliše da se vodećim zapadnim silama ne isplati da zbog verbalnih baraža na ambasadore dovode u pitanje strateške odnose sa Beogradom.

Mnogima, uključujući mete tih napada, često nije jasno zašto Vučić to radi, kada je potpuno jasno da ambasadori samo rade svoj posao – da nije tako, odavno bi bili povučeni ili proglašeni za *personae non gratae*. Jedan od razloga je što se Vučić verovatno dobro seća koju su ulogu u obaranju Slobodana Miloševića odigrale nevladine organizacije uz pomoć zapadnog novca i zapadnih ambasada. Iako za sada uživa naklonost Zapada, on zna da to može da se promeni, pa želi da preventivno osujeti sličan scenario. Sem toga, vrši pritisak na donatore da smanje ili obustave ionako mizernu pomoć nevladinom sektoru i medijima.

Kada je o ovom slučaju reč, tu postoji još jedan faktor – Saša Janković. Nakon što ga je tabloidna štampa temeljno satanizovala, vlasti sada hoće da ga izoluju. Poruka upućena misiji OEBS-a je poruka celom diplomatskom koru, a ona u prevodu na narodski jezik glasi: koga od vas uhvatimo da šuruje sa onim Jankovićem, da se sreće s njim ili ga makar citira, ima da bere kožu na šiljak. Isto važi i za Savamalu. U ovo objašnjenje dobro se uklapa Vučićeva izjava nakon Stefanovićevih i Dačićevih iskoraka, u kojoj nije direktno pominjao OEBS, ali je jasno proglasio da su protesti zbog Savamale usmereni na njegovo rušenje. U istoj izjavi je isprozivao i neimenovane strane sponzore tih protesta, rečima: "Pozivam one koji su ulagali novac u organizaciju protesta da ulože više, šest puta više, jer ovo nije dovoljno. Ovo je malo, šira su moja leđa, neka ulože više da bi više para ostalo u Srbiji. To na kraju završi u tržnim centrima Delta sitiju i Ušću, kako god okrenete, i to dobro dođe. Mi to prikupimo i možemo da uložimo u povećanje plata i penzija."

Šef beogradske misije OEBS-a Burkhart je pred odlazak napisao autorski tekst za dnevnik "Danas", u kome taktično nije hteo da pominje spor zbog savetnikove izjave, ali je sumirajući svoje utiske rekao sledeće: "Kada god plivam u olimpijskom bazenu u Srbiji, uvek me zbunjuje to što mnogo ljudi pliva poprečko umesto po dužini, kako je običaj u mnogim evropskim državama (i celom svetu, zapravo), kao nepisano, ali prihvaćeno pravilo. Koji god da je razlog za ovu pojavu, ona može poslužiti kao ilustracija činjenice da srpsko društvo teško može da se opiše kao društvo zasnovano na pravilima."

Zaista, možda je problem u tome što oni koji određuju pravila nikada ne idu na javne bazene. Imaju sopstvene. ¶

DEJAN ANASTASIJEVIĆ

Dodikova udica

Na lokalnim izborima u Bosni i Hercegovini sve se vrtelo oko nedelju dana ranije održanog referenduma o Danu Republike Srpske. U tom nacionalnom nadmudrivanju pobedili su Milorad Dodik i njegov Savez nezavisnih socijaldemokrata

Za "Vreme" **iz Banjaluke**

U Bosni i Hercegovini su lokalni izbori održani u nedelju okončani ubjedljivom pobjedom Saveza nezavisnih socijaldemokrata, Stranke demokratske akcije i Hrvatske demokratske zajednice. Savez za promjene, koalicija opozicionih stranaka u Republici Srpskoj, doživio je težak poraz i njegovo djelovanje u budućnosti postalo je upitno. Stranka Milorada Dodika dobila je više glasova nego prije četiri godine. Podjela na dva suprotstavljena tabora u Republici Srpskoj je izbrisana.

Etnička konsolidacija bila je obilježje i ovih lokalnih izbora u čitavoj državi, dok je referendum u Republici Srpskoj o Danu Republike održan nedelju dana ranije ostao bitno pitanje koje utiče na političke i društvene odnose u BiH, pa i na izborni rezultat. Bojan Klačar, izvršni direktor CESID-a, smatra kako na lokalnim izborima nije bilo mjesta za životne teme: "Dodik je vješto zamijenio lokalna pitanja krupnim nacionalnim temama u vezi sa kojim postoji konsenzus u Srpskoj. Zbog referenduma niko se nije bavio problemom nemaštine, nezaposlenosti i loše ekonomske situacije."

IZIGRANA OPOZICIJA

U mnogim analizama provejavaju tvrdnje kako su se na Dodikovu referendumsku "udicu upecali svi čelnici Saveza za promjene, koji su nasjeli na njegovu igru i podržali ga oko referenduma, čime su sami sebe eliminisali iz utrke na lokalnim izborima". Opozicija je referendumom satjerana uza zid, vješto "uvedena u okvir ideološkog polja Saveza nezavisnih socijaldemokrata", jer da su se opozicionari izjasnili protiv referenduma, bili bi proglašeni izdajnicima, a priklonivši mu se priznali su Dodika kao neprikosnovenog lidera među Srbima.

Univerzitetski profesor Slavo Kukić smatra da je "Dodik nametnuo priču 'biti ili ne biti' za RS", u nju uvukao cijelu opoziciju i tako je "učinio nebitnom za opstojnost bosanskohercegovačkih Srba", dok profesor mostarskog sveučilišta Mile Lasić smatra da je u BiH posljednjih dana došlo do frontalnog sudara srpskog i bošnjačkog nacionalizma.

Objašnjavajući "veličanstvenu pobjedu" SNSD-a sam Dodik je istakao kako je "narod u RS ... praveći dramatičnu razliku između onoga što je borba za narod i onoga što je izdaja – u okviru onoga što je činio Savez za promjene i što je politika Bakira Izetbegovića, odlučio da podrži SNSD u mnogim opštinama".

NOVI REFERENDUMI

Tek pošto je sproveden referendum o Danu Republike Srpske, krenulo se sa najavama novih. Milorad Dodik je istakao da će referenduma biti još, samo će oni biti organizovani elektronski.

Profesor Nenad Kecmanović zatražio je tako da se što prije održi referendum o Sudu i Tužilaštvu BiH. Kecmanović u tekstu u "Politici" piše da je održani referendum o 9. januaru kao Danu RS "bezazlen" u poređenju sa nekim drugim referendumima koji bi mogli uslijediti u RS. On kaže da se Tužilaštvo BiH, koje je povelo istragu protiv Dodika, nigdje i ne pominje u Dejtonskom sporazumu, da ga je jednako kao i Sud BiH, nametnuo visoki predstavnik Volfgang Petrič, a tu odluku je u diktatorskom maniru objavio u Službenom listu prije nego što ga je Parlamentarna skupština potvrdila pritiskom na srpske poslanike.

Zato je, prema Kecmanoviću, vraćanje te entitetske nadležnosti iz Sarajeva u Banjaluku i bilo tema dva puta odloženog referenduma o pravosuđu koji bi, posle uspješno održanog referenduma o datumu Dana Republike, trebalo što prije aktuelizovati.

Foto: Siniša Pašalić

ISTRAGA PROTIV DODIKA

Trećeg oktobra, dan nakon održavanja lokalnih izbora, Milorad Dodik je trebalo da se pojavi na saslušanju u Tužilaštvu Bosne i Hercegovine. Pozivu se nije odazvao.

"Ako neko hoće da hapsi, neka onda hapsi cijeli referendum", rekao je Dodik. Također je istakao da je spreman dati izjavu Tužilaštvu BiH, ali "u nekoj od pravosudnih institucija RS koje Tužilaštvo BiH odredi na teritoriji Republike Srpske jer neće ići u Sarajevo". On je istakao da se u Sarajevu ne osjeća bezbjednim nakon izjave Bakira Izetbegovića da bi mogao da završi kao Gadafi. "Izetbegović je tom izjavom otvoreno dao nalog 'ekstremistima da jurišaju' na mene što je ujedno razlog zbog kojeg ne želim biti saslušan u Sarajevu", rekao je Dodik i najavio da će provjeriti sa svojim advokatima da li u izjavi Bakira Izetbegovića postoje elementi krivičnog djela koji mogu rezultirati tužbom. Izneo je i sumnju da je poziv na saslušanje usledio "po nagovoru ili pod pritiskom Bakira Izetbegovića",

USPELO MU: M. Dodik posle pobede na lokalnim izborima

ponavljajući da je ta "pravosudna institucija, kao i Sud BiH, neustavna".

Goran Bubić, advokat predsjednika Republike Srpske, rekao je u izjavi "Nezavisnim novinama" da nisu dobili odgovor Tužilaštva na njihov zahtjev da se Dodik sasluša na bilo kojoj lokaciji i instituciji u Republici Srpskoj.

U početku se smatralo da je Tužilaštvo BiH pozvalo predsjednika Republike Srpske zbog stava Ustavnog suda da njegova odluka nije provedena, tek kasnije je objavljeno da je Dodik pozvan na saslušanje po prijavi Reufa Bajrovića, lidera Građanskog saveza. Članovi Republičke komisije za sprovođenje referenduma, baš kao i ostali zvaničnici RS, nisu dobili pozive za saslušanje, od njih je zatražena dokumentacija sa sjednica komisije na kojima se odlučivalo o organizovanju referenduma.

DEŠAVANJE NARODA

Predsjednik Organizacije porodica zarobljenih i poginulih boraca i nestalih civila Republike Srpske Nedeljko Mitrović najavio je dolazak ispred zgrade Tužilaštva BiH u Sarajevo 3. oktobra, uprkos tome što je MUP Kantona Sarajevo odbio zahtjev ove organizacije za održavanje skupa na kojem će izraziti nezadovoljstvo zbog mogućeg saslušanja predsjednika Srpske.

Duško Vukotić, predsjednik Udruženja "Veterani Republike Srpske" smatra da pokretanje istrage o izlasku pripadnika Oružanih snaga BiH na referendum predstavlja namjeru predsjednika ove komisije da "ukloni srpsku komponentu iz Oružanih snaga. Ukoliko se to desi, Vukotić je najavio da će "Veterani Srpske" podnijeti krivične prijave sami protiv sebe zbog masovnog izlaska na referendum.

Predsjednik Republike Srpske je zamolio i građane ovog entiteta da odustanu od organizovanog odlaska u Sarajevo i protesta pred zgradom Tužilaštva BiH. "Danas mi se obratio jedan broj građana da me informiše da već rezervišu autobuse i hoće organizovano da krenu u Sarajevo zbog poziva za saslušanje koji mi je upućen iz Tužilaštva BiH zbog održavanja referenduma o Danu Republike. Molim sve ljude koji to organizuju da odustanu, jer je to krajnje rizično u pogledu njihove bezbednosti", rekao je Milorad Dodik, zahvalivši se građanima Srpske na podršci koju stalno dobija.

Ministar bezbjednosti BiH Dragan Mektić istakao je da je Milorad Dodik posljednji kojeg treba procesuirati zbog nepoštovanja odluke Ustavnog suda, poručivši glavnom državnom tužiocu da prvo pozove na odgovornost one koji nisu sproveli odluke Ustavnog suda o konstitutivnosti Srba u kantonima Federacije BiH. U vezi sa neodazivanjem Milorada Dodika u Tužilaštvo BiH Mektić je bio izričit: "Ako se ne odazove, a razlog za neodazivanje bude neopravdan, da nije bio spriječen nekom višom silom, izdaje se naredba o prisilnom privođenju. Ići će se na njegovo prisilno privođenje i tu je Zakon o krivičnom postupku vrlo jasan – niko nema pravo da se ne odazove pozivu Suda ili Tužilaštva", pojasnio je ministar bezbjednosti BiH.

U narednim danima svakako će postati jasnije kako će Tužilaštvo BiH reagovati na nedolazak Milorada Dodika u Sarajevo. Iz ove institucije najavljeno je da se nastavljaju aktivnosti koje uključuju istražne radnje i ispitivanje osumnjičenih. Kako se nije pojavio u Tužilaštvu 3. oktobra, uslijedilo je i saopštenje u kojem se kaže: "Osumnjičenom Miloradu Dodiku bit će upućen ponovni poziv za ispitivanje u Tužiteljstvu BiH." ¶

TANJA TOPIĆ

Betoniranje domaćih preduzeća

Medijska i državna povika na domaće podizvođače angažovane na deonici Ljig–Preljina auto-puta na Koridoru 11 može da ide u tri pravca: ili postoji želja da se kompromituje ovo malo preživelih putarskih preduzeća, ili se traže dežurni krivci za kašnjenje radova ili da se preventivno kontroliše šteta koju će država pretrpeti kad izvođači i podizvođači radova podnesu odštetne zahteve

Verovatno velika većina građana ne zna ništa o asfaltiranju puteva, ali se skoro svaki stanovnik Srbije u srednjim godinama razume u betoniranje. Ako imate godina koliko i predsednik Vlade Aleksandar Vučić ili njegova potpredsednica i ministarka građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture Zorana Mihajlović, sigurno ste imali prilike da učestvujete u izlivanju betonske ploče, bilo na vašoj kući ili vikendici, bilo kod nekog komšije ili rođaka. Autoritet onih građevinskih i arhitektonskih inženjera koji su s teškom mukom položili jedan od najzahtevnijih predmeta na svojim fakultetima – beton, u Srbiji, izgleda, nije priznat. Drugačije se ne može objasniti stručnost kojom pojedini mediji, ali i državni službenici, u čemu se najviše ističe ministarka Zorana Mihajlović, utvrđuju da građevinska firma Planum iz Beograda ne ume da napravi tunel, a kamoli da ga betonira.

ŠAMPANJAC NA KORIDORU 11

Priča o izgradnji deonice Ljig–Preljina na Koridoru 11 počinje 29. februara 2012, kada je Narodna skupština Republike Srbije (tada je na vlasti koalicija okupljena oko Demokratske stranke) izglasala

OD LJUDI KOJI "SRBIJU DIŽU IZ MRTVIH" DO DEŽURNIH KRIVACA: A. Vučić sa radnicima "Planuma" u tunelu Savinac
Foto: Tanja Valič /Tanjug

zakon o kreditu od 300 miliona evra koji je obezbedila Vlada Azerbejdžana. Uslovi su, za ono vreme, bili povoljni: četiri odsto fiksne godišnje kamatne stope, period trajanja kredita je 15 godina (sa grejs periodom od tri godine), a na nepovučena sredstva naplaćuje se kamata od pola procenta. Druga dva uslova su da izvođač bude azerbejdžanska firma, a da se 49 odsto obezbeđenih sredstava potroši na robu i usluge domaćih dobavljača i građevinskih preduzeća. Ugovor vredan 308 miliona evra (300 miliona iz kredita i osam iz budžeta) potpisan je 7. aprila 2012. između investitora Koridori Srbije i izvođača radova, firme Azvirt iz Azerbejdžana, a radovi su započeli deset meseci kasnije. Rok za izgradnju 40,4 kilometra auto-puta u punom profilu, uključujući i sve tunele i mostove, bio je 42 meseca, odnosno do 25. avgusta 2016. Azvirt je angažovao mnoštvo stranih i domaćih preduzeća među kojima su najveća beogradski Energoprojekt i Planum. Kako su radovi odmicali tako su političari na vlasti počeli češće da obilaze gradilišta – vrhunac je bio svečano proslavljanje probijanja tunela Savinac kod Takova u februaru 2016, kada je premijer Aleksandar Vučić otvorio šampanjac i zahvalio radnicima angažovanim na tom i svim drugim gradilištima u zemlji rečima sa dozom patosa: "Potrebni ste ovoj zemlji, vi je dižete iz mrtvih."

A ONDA JE KRENULO NAOPAKO

Samo šest meseci kasnije, 26. septembra, Vučić je burno reagovao kada je prilikom gostovanja u Žagubici 26. septembra odgovarao na novinarska pitanja o probijanju roka za izgradnju deonice Ljig–Preljina. Sad nije imao reči ushićenja za građevinske radnike. Izjavio je da se mnogo nervira zbog kašnjenja koje su, po njegovim rečima, izazvale domaće firme, ali nije pomenuo da je te firme izabrao azerbejdžanski izvođač radova Azvirt. Vučić je izjavio da naše firme ne rade dobro, da ih više neće angažovati "jer pokrivaju samo svoje gubitke iz prethodnih poslova", i dodao: "Nema problema, sada ćemo da uzmemo američku, švajcarsku ili neku drugu zapadnu firmu koja će da završi u roku." Odmah zatim je poentirao: "Imamo pare, dali smo pare, aman, kada ti damo pare, uradi to."

Dva dana kasnije tabloid "Kurir" objavljuje da su na deonici Ljig–Preljina tuneli Brđani i Šarani niži za čak 30 centimetara i da dva šlepera u njima ne mogu da se mimoiđu, a da je za to kriv podizvođač Planum. Ovo su, već sutradan, demantovali Koridori Srbije kao investitor, a i direktor Planuma Ratomir Todorović tvrdeći da je to sve apsurdno i da takva greška ni u kom slučaju ne može da se desi. Todorović je dodao da je za tunel Šarani zadužen podizvođač Energoprojekt, a ne njegova firma, dok su Koridori Srbije čak snimili video na kojem se vidi da dva šlepera vozeći paralelno izlaze iz tunela. Ponižena stručna javnost je potvrdila izjave iz Koridora Srbije i Planuma, doduše, »

Reče mi jedan čovek

Jedino ako smo svi poludeli

Nema u projektovanju tunela mnogo prostora za maštu: svaki detalj omeđen je propisima, standardima i preporukama – tunel za put te-i-te kategorije visok je najmanje toliko, širok najmanje toliko, na tolikoj najvećoj razdaljini mora da ima izlaze za slučaj opasnosti, osvetljenost od najmanje toliko luksa, pa ventilacija, signalizacija, komunikacija... Od toga odstupanja nema. Tako izrađen projekat prolazi nekoliko revizija pre nego što stigne do izvođača i nema ni teorijske mogućnosti da projektovana visina bude manja za celih 30 centimetara a da to ne bude primećeno, jedino ako smo svi poludeli pa pucamo sebi u noge.

Tuneli su skupi i zahtevni objekti, svaki propust košta, pa građevinari sve šta naprave odmah i premere i sravnjuju sa glavnim projektom: ako se poklapa – dobro, a ako ne – odmah se ispravlja i sve se unosi u građevinski dnevnik. To čine pre svega da bi sačuvali sebe od dodatnih troškova, ali i zato jer je i gradnja trasirana propisima, standardima i preporukama. Isto važi i za betonsku podlogu kolovoza koja je prema navodima u "onoj" štampi izvedena na koti višoj za onoliko centimetara koliko je navodno tunel ispao niži: ni to nema šanse, osim ako...

Na kraju, kako se čuje, ispostavilo se da je zamerka samo nedovoljno glatka betonska podloga za kolovoz, sa odstupanjima koja se mere milimetrima, što se inače događa i rutinski se ispravlja, ako se ispravlja. Dobro je što će to, koliko god malo bilo, biti poravnato: kolovoz će biti gladak, a ne kao onaj na novoj polovini Mosta kod Beške.

Ministarka Mihajlović oštre kritike upućuje investitoru Koridorima Srbije i podizvođaču Planumu, dok izvođača radova, azerbejdžanski Azvirt, uredno preskače, čak tvrdi da je do Azvirta, put bi već bio pušten u saobraćaj, ali ovi "naši"... Pominje i neke dodatne radove, za koje kaže da "država neće da plaća tuđu nesposobnost", a pominje i odštetne zahteve koji se naglo umnožavaju, sve kao odgovornost investitora i podizvođača.

Bilo je ranije o tome vesti u nekoliko navrata. Navodno, došli neki ljudi sa mašinama i počeli da kopaju, miniraju i odvoze kamen, a da niko ne zna ko su, odakle su i imaju li kakvu dozvolu da rade to što rade. Neke kuće su popucale usled miniranja u kamenolomu, neke su se pomerile, nekih njiva i livada više nema, a nisu na trasi puta i nisu eksproprisane. Mašina, kažu, više nema, ostala je samo pustoš, pa neko to sad mora da plati. Ministarka i to svrstava u "tuđu nesposobnost" koju "država neće da plaća". Sa te strane kad se gleda, nagađanja da je sva ova dreka u stvari uvertira za istiskivanje Planuma iz velikih domaćih projekata dobijaju na težini: to je, uostalom, ministarka i najavila.

Sve gore navedeno je sažetak podužeg telefonskog razgovora sa građevinskim inženjerom, sertifikovanim projektantom tunelâ, koji je većinu radnog veka proveo što "u tunelu, usred mraka", što u projektnom birou. Na početku razgovora naglasio je da nije upućen u detalje i da ne želi da bude upućen više nego što već jeste, nastavak je uslovio "tvrdom verom" da "neće biti spominjanja imena". Na pitanje zašto, odgovara: "Jer još nisam poludeo."

ZORAN MAJDIN

uglavnom anonimno (vidi okvir). Za potrebe teksta "BRUKA NA KORIDORU 11: Ruše nove tunele jer su niski, šteta 4 miliona evra!" novinari "Kurira" su kontaktirali sa "izvorom" u Ministarstvu građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture koji im je rekao da je "prilikom poslednje posete ovoj deonici 22. septembra, potpredsednica Vlade Zorana Mihajlović obišla radove i tada se na licu mesta uverila da u ovim tunelima nisu dobro urađene kolovozne površine". Loptu je, u vezi sa visinom tunela, spustio premijer Vučić prilikom posete Ćupriji u petak 30. septembra, najavljujući da će na otvaranje te deonice doći autobusom ili šleperom "kako bi svi videli da li može da prođe ili ne može". I dalje je bio ljut zbog dvomesečnog kašnjenja i najavio je da će odgovorni biti kažnjeni, dodajući da je "azerbejdžanska kompanija odlično obavila svoj posao i u skoro rekordnom roku za srpske uslove, i to najtežu deonicu puta sa oko 200 objekata, mostova, nadvožnjaka, vijadukta i tunela".

BETON

Apsurdna priča o visini tunela polako odlazi u zaborav, ali je "Kurirov" izvor iz Ministarstva izgleda imao dobre informacije: ministarka Mihajlović je u nedelju 2. oktobra za taj list izjavila: "Preduzeće Planum je loše uradilo dva tunela na auto-putu, a za ovaj posao će dobiti 60 miliona evra. Nisu krivi radnici već direktor Planuma koji je odlučio da u svojoj zemlji tunele radi sa starim mašinama, dok mu nove rade u Rusiji. To je nedopustivo." Još je dodala da "nije problem visina tunela, već što je Planum, zbog korišćenja starih mašina, loše uradio betonsku kolovoznu podlogu", i da su zato "naterani da dopreme novu mašinu koja to treba da popravi. Bukvalno će izbrusiti beton, skinuće centimetar, možda i centimetar podloge i poravnati kolovoz. Naravno, o svom trošku."

Na to direktor Planuma Ratomir Todorović za "Vreme" kaže da je priča o lošem kolovozu na tunelima Brđani i Šarani (iako je Energoprojekt angažovan na tunelu Šarani, a Planum je zadužen za betoniranje kolovoza u oba tunela) samo delimično tačna: "Ministarka nije iz naše struke, pa joj neko sa strane suflira. A taj neko očigledno nije dovoljno u materiji. Evropski standard koji je uveden posle katastrofalnog požara u tunelu Mon Blan 1999. godine predviđaju da se kolovozi u dugačkim tunelima izrađuju od betona, a ne od asfalta, jer on gori. U jednom tunelu od 450 metara, kao što je tunel Brđani, imate oko hiljadu tačaka na kolovozu prema kojima se meri koliko je kolovoz ravan. Maksimalno odstupanje svake tačke ne sme da bude veće od šest milimetara. Nama se desilo, čisto zbog nepažnje, da nekih dvadesetak tačaka odskače od standarda. To je manje od tri procenta, ali se greške ispod tog nivoa tolerišu u ovom poslu. Dakle, što se struke tiče, mi nismo dužni ništa da ispravljamo, mogli bismo dugo da se ubeđujemo. Ali, eto, učinićemo i to. Izravnaćemo."

Todorović pokazuje studiju o kvalitetu kolovoza za ta dva tunela koju je 27. septembra izradila Centralna putna laboratorija iz Novog Sada, a naručio Azvirt. U njoj se vide desetine tabela sa kontrolnim tačkama na kolovozu, a Todorović ponegde ukazuje na one čija izmerena visina prelazi šest milimetara.

NADZOR

Javnost se s pravom pita kako je moguće da se tek sad, pred kraj radova, u medijima pojavljuju informacije o loše obavljenom poslu kada bi stručni nadzor trebalo svakodnevno da kontroliše izvođača i njegove radove. Razlog za sumnju leži i u tome što je stručni, nezavisni, nadzorni organ izabran putem javne nabavke tek krajem 2015, a ugovor vredan 124 miliona dinara potpisan je sa Mostprojektom i Institutom za puteve iz Beograda 11. januara ove godine. Izbor stručnog nadzora poveren je investitoru Koridorima Srbije i to preduzeće je za te potrebe iz budžeta Republike Srbije dobilo ukupno 395 miliona dinara – 150 miliona za 2012, 65 miliona za 2013. i 180 miliona za 2014. godinu.

Pre nego što je prošlogodišnji tender najzad prošao, Koridori Srbije organizovali su nekoliko javnih nabavki počevši od 2012. za izbor stručnog nadzornog organa koje su propadale što zbog subjektivnih, što zbog objektivnih okolnosti. Događalo se da prođe više meseci od poništenja jedne dok Koridori Srbije ne raspišu drugu nabavku. Međutim, na tender za koji su Koridori Srbije doneli odluku o obustavi postupka u decembru 2014. rešenje Republičke komisije za zaštitu prava u postupcima javnih nabavki o poništenju tog tendera stiglo je tek u julu 2015. – punih osam meseci kasnije. S druge strane, godinu dana pre toga, ista Republička komisija je Koridorima Srbije poništila javnu nabavku kada je utvrđeno da je pomoćnik direktora Koridora Srbije Miodrag Kostić u isto vreme imenovan za člana nadzornog odbora u Institutu za puteve koji je bio jedan od ponuđača na tom tenderu. Obrazloženje Komisije bilo je jednostavno – sukob interesa.

"Uvek je neko obarao taj konkurs jer nije bio zadovoljan", kaže Ratomir Todorović, direktor Planuma. U međuvremenu, skoro pune tri godine od početka radova, posao stručnog nadzora obavljali su zaposleni u Koridorima Srbije koji imaju odgovarajuću licencu. I to nije protivzakonito.

U dopisu nedeljniku "Vreme", Koridori Srbije ističu da "kako gradilišta ne bi bila bez konstantnog stručnog nadzora, Koridori Srbije su bili prinuđeni da svoje resurse dodatno angažuju i stave u funkciju stručnog nadzora... Da to nije urađeno, uvođenje izvođača u posao mogao bi da se obavi tek po uspešno završenom tenderu za obavljanje poslova stručno-tehničkog nadzora, a to znači februar 2016. godine. Ovakva situacija prouzrokovala bi odštetne zahteve od strane Izvođača i neizgrađen put."

"U TOKU DISKREDITACIJA DOMAĆIH FIRMI": Direktor "Planuma" Ratomir Todorović o prozivkama Zorane Mihajlović
Foto levo: Slobodan Miljević /Beta; Foto desno: Milovan Milenković

Imajući u vidu da je nezavisni stručni nadzor izabran samo za poslednjih 12 meseci projekta, što košta građane Republike Srbije 124 miliona dinara, Koridori Srbije su, za tri godine, budžetu uštedeli 271 milion. Međutim, ispalo je da novca ima više jer su nepotrošena sredstva za nadzor prenošena u budžet Koridora Srbije iz godine u godinu "uvećana za kamatu", kako piše u programu rada i poslovanja za svaku godinu od 2013. do 2015. To se potvrđuje i u dopisu "Vremenu": "Koridori Srbije su savesnim i stručnim poslovanjem, tj. dodatnim angažovanjem svojih resursa, licenciranih inženjera koji su stavljeni u funkciju stručnog nadzora, na ovaj način uštedeli 327.000.000,00 dinara. Na zahtev Koridora Srbije neiskorišćeni iznos u celosti je uplaćen u budžet Republike Srbije."

KAŠNJENJE

Direktor Ratomir Todorović potvrđuje da Planum ima odličnu saradnju sa Koridorima Srbije i kao investitorom i kao nadzornim organom. Kao razloge za probijanje rokova Todorović navodi da se kasnilo sa eksproprijacijom: "Dešavalo se da Azvirt od svog novca plaća seljacima samo da se ne stoji sa poslom. Oni će sigurno zbog toga podneti odštetne zahteve. Zatim, poplave 2014. napravile su velike štete, koje još uvek nisu naplaćene od osiguravajućih društava, pojavila su se klizišta koja su prvo morala da budu sanirana da bi se nastavili radovi." Najvažniji razlog je, kako kaže Todorović, to što je u maju ove godine istekao rok za povlačenje kredita koji nije produžen jer "tehnička vlada nije mogla da se zadužuje. Iz tog razloga Azvirtu nisu plaćeni radovi ove godine. Poslednja uplata je bila u januaru, a jun mesec je plaćen iz budžeta. Za sve ostale mesece ove godine Azvirt nije dobio novac, a samim tim nisu ni podizvođači. Nije plaćeno ni našoj firmi."

S ovim se ne slaže ministarka Mihajlović, pa je u ponedeljak 3. oktobra ponovila optužbe na račun Planuma: "Ako vi držite novu mašinu u Rusiji na gradilištu, a ovde držite staru opremu, onda to za mene nije više samo pitanje toga da vas prosto, očito ne zanima taj posao od 60 miliona evra, podvlačim, nego je pitanje – vi radite u svojoj zemlji. Dakle, vi ste građevinska kompanija koja radi u svojoj zemlji. Ja to nigde nisam čula." A onima koji budu tražili odštetne zahteve loše se piše: "Država neće platiti za greške koje je bilo ko – bilo da je u pitanju izvođač ili podizvođač – napravio."

Todorović smatra da je u toku diskreditacija ne samo njegovog već i ostalih domaćih preduzeća "da bi radile strane firme. Nešto mnogo vole sa stranim firmama da rade. A opet, stranci dođu ovde i svi mi onda radimo za strane firme." Kao suprotan primer poslovanja Todorović navodi uspešan domaći konzorcijum koji je radio deonicu Koridora 10 od Novog Sada do mađarske granice: "Tad smo u konzorcijumu bili Nibens grupa, Borovica, Putevi Užice i Planum. Svi su pocrkali, a Putevi Užice se jedva bore za opstanak. Ali posao je završen."

I dalje ostaje nejasno čemu ovolika prašina oko jednog banalnog problema u građevinskoj struci. Stepen nervoze u vlasti je primetan; nejasno je zašto se pošto-poto mora pronaći krivac za kašnjenje otvaranja deonice Ljig–Preljina, domaća građevinska preduzeća našla su se u nebranom grožđu strahujući od gubitka i ovo malo jedva profitabilnih poslova, a državu očigledno žuljaju najavljeni odštetni zahtevi. A tek kad stignu oni nenajavljeni...

Ipak, u svemu ovome Ratomir Todorović nalazi jednu pozitivnu stvar: "Sve ove gluposti oko tunela pokrenuli su stručnu javnost koja je, očigledno, bila uspavana. Sad su svi počeli da mi se javljaju. Sutra će mi doći iz Inženjerske komore s namerom da se nešto pokrene. Kažu da ne mogu više da podnesu ovo blaćenje i uništavanje domaćih firmi." ¶

RADOSLAV ĆEBIĆ

Ideja naša, članarina vaša

Zašto se privrednici bune zbog novog zakona o privrednim komorama, da li je on u skladu sa Ustavom Srbije, i da li je reč samo o još jednom parafiskalnom nametu

Foto: TANJUG

Ako do kraja godine ne bude bilo promena, od prvog dana 2017. stupiće na snagu Zakon o privrednim komorama, koji je bio usvojen u Skupštini Srbije 29. decembra 2015. Novi zakon, u članu 10, predviđa da su članovi Privredne komore Srbije (PKS) "svi privredni subjekti koji obavljaju registrovanu poslovnu delatnost na teritoriji Republike Srbije", a da se članstvo u PKS-u stiče samim činom upisa u Registar privrednih subjekata, odnosno u APR. Iako se još ne zna kolika će biti članarina koju će – hteli, ne hteli – morati da plaćaju svi privrednici u Srbiji, ako se ništa ne izmeni, ostaće na snazi aktuelni cenovnik: Komora će dobijati 0,19 odsto od bruto plate svakog zaposlenog, svakog meseca. U slučaju da je reč o firmi koja ima do desetoro zaposlenih, ona će morati da plaća fiksno oko 800 dinara mesečno. Na ovaj način, firme u Srbiji su vraćene na stanje do 2013. godine, kada je, takođe, članarina u PKS-u bila obavezna.

Ovaj zakon je izazvao negodovanje kod privrednika i njihovih udruženja. Dok još nije ni bio usvojen, Američka privredna komora (AmCham), Nacionalna alijansa za lokalni ekonomski razvoj (NALED), Mreža za poslovnu podršku i Savet stranih investitora (FIC) uputili su kritike na ovaj zakon – da je sve organizovano po hitnoj proceduri, bez javne rasprave, da je reč o (još jednom) parafiskalnom nametu, da će Skupština PKS sama odlučivati o visini članarine, da bi ovaj zakon doveo do pada Srbije na "Doing Business" listi Svetske banke, ali i da je uvođenje obavezne članarine "suprotno principu dobrovoljnosti u poslovanju".

Sa druge strane, podršku ovom zakonu dali su Privredna komora Austrije, Delegacija nemačke privrede u Srbiji, kao i Britansko-srpska komora, uz ocenu da je ovaj zakon "veliki korak napred", da predstavlja modernizaciju PKS-a, i da je obavezna članarina "dobar predlog". Predsednik PKS-a Marko Čadež tada je rekao da "uvođenje obaveznog članstva u PKS od 2017. godine ima za cilj da uspostavi reprezentativnost te asocijacije", kao i da "privreda pred Vladom Srbije govori jednim jezikom i zastupa jedinstvene stavove, a ne pojedinačnih interesnih grupa", dodajući da obavezno članstvo nije pitanje novca od članarine, već reprezentativnosti.

Čadež je početkom septembra ponovo govorio o ovoj temi, natuknuvši da će se privreda, ili jedan njen deo, ipak pitati o visini članarine: "Neće nikakve članarine biti, a da privreda sama ne kaže da je to ono što ona sebi može da priušti i da prihvati. Dakle, od onog najmanjeg do onog najvećeg subjekta", a na pitanje šta privrednici dobijaju za svoj novac, Čadež je, između ostalog, naveo usluge edukacije i digitalizacije. "Kada bi danas pogledali šta određena kompanija, recimo srednja kompanija, može da dobije za tu članarinu, videćete da su te usluge koje ona dobija možda i nekoliko puta vrednije od onoga što se plati kao članski doprinos i tako i treba da bude", prenela je TV N1.

Međutim, Uroš Momirović, generalni direktor kompanije Mona, za "Vreme" kaže da niko privrednicima ne može da nametne da postanu član nekog udruženja. "Obavezno članstvo u Privrednoj komori je ugrožavanje naših ustavom garantovanih sloboda – kako da budemo članovi nekog udruženja tako i da ostanemo van svakog udruženja. Mi ne želimo da budemo član Privredne komore, jer smatramo da Privredna komora Srbije nikada nije zastupala interese privrede. Zaista ne znam šta nam to PKS nudi za tu članarinu. Privredna komora je podržala svako povećanje poreza privredi. Koga oni predstavljaju? Ne vidim nikakvu korist od članstva u PKS-u, a tek neće biti koristi ako bude bilo obaveznog članstva. Ako oni budu imali sve privrednike kao članove, zašto bi išta radili?", pita se Momirović.

Na pitanje koliki bi trošak za Monu bio ova obavezna članarina, Uroš Momirović kaže: "Iskreno, nismo precizno računali, ali bio bi između 1,2 i 1,5 miliona dinara godišnje. Međutim, nije reč samo o tom trošku. To je samo jedan od parafiskalnih nameta – nije da je samo taj jedan, pa da kažemo da nema veze. Ovo je praktično neka vrsta poreza – vi kad stavite da vam se obračunava nešto u odnosu na plate, to nikako ne može da se nazove članarinom. Ako hoće članarinu, zašto je ne definišu, pa da velika preduzeća plaćaju jednu sumu, srednja drugu, i tako dalje."

I zbilja, ako se pogleda Ustav Srbije, novi zakon o privrednim komorama je u direktnom sukobu sa članom 55 Ustava. Ovaj član govori o slobodi udruživanja i glasi: "Jemči se sloboda političkog, sindikalnog i svakog drugog udruživanja i pravo da se ostane izvan svakog udruženja." Upravo zbog toga, početkom oktobra je Udruženje za zaštitu ustavnosti i zakonitosti (UZUZ) podnelo Ustavnom sudu Inicijativu za ocenu ustavnosti spornih odredbi ovog zakona i njihove saglasnosti sa Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i sloboda. Kako stoji u njihovom saopštenju, "sporne odredbe su u suprotnosti sa Ustavom zajamčenim pravom da se ostane van svakog udruženja, sa Ustavom definisanom slobodom preduzetništva koja isključuje mogućnost ovakvog oblika ograničavanja, kao

UTERIVANJE FIRMI U OBAVEZNO ČLANSTVO: Predsednik Privredne komore Srbije Marko Čadež

Foto: M. Milenković

i praksom Evropskog suda za ljudska prava prema kojoj članstvo u udruženjima u kojima pretežu privatnopravni interes, poput Privredne komore Srbije, ne može biti obavezno". Ujedno, u UZUZ-u navode i da je "obavezno članstvo u Privrednoj komori i plaćanje članarine štetno, jer se time privredi nameće novi namet; visina članarine u Privrednoj komori se vezuje za bruto primanja zaposlenih, čime se direktno demotivišu nova zapošljavanja i povećanje plata i u budućnosti otvara prostor za uvođenje novih ograničenja i nameta privredi".

Na primedbu da Ustavni sud ima takvu praksu da neke slučajeve "razmatra" i po nekoliko godina, Savo Manojlović, predsednik Udruženja za zaštitu ustavnosti i zakonitosti, za "Vreme" kaže: "Upravo zato je sledeća planirana aktivnost Udruženja lobiranje da 25 narodnih poslanika potpiše identičan tekst, čime će to postati zvaničan predlog za ocenu ustavnosti i zakonitosti, a na taj način se donekle skraćuje ceo postupak – o njemu automatski odlučuje plenum od 15 sudija, a ne postoji mogućnost da ga odmah u početku odbaci troje sudija, što bi moglo da se dogodi kada bi pojedinac podneo inicijativu." Manojlović dodaje i da je u razgovorima sa UZUZ-om, mnogo privrednika najavilo bojkot ovog zakona. "Mi ne okrivljujemo novog ministra, on je tek stigao i nije on doneo ovu odredbu. Ali, po nama, on ima veliku šansu da ubeleži pozitivan poen kod privrednika i učini nešto za izgradnju boljeg privrednog ambijenta. Ovaj slučaj neodoljivo podseća na reformu pravosuđa, kada je kompletna sudijska struka bila protiv tadašnjeg reizbora, kao i na nedavni štrajk advokata. U oba slučaja ovi projekti su neslavno završeni", kaže Manojlović.

"Vreme" je pokušalo da dođe do sagovornika iz Privredne komore Srbije. No, kako nam je rečeno, iz PKS-a se neće oglašavati na ovu temu do kraja nedelje. Tako, čitaoci "Vremena" će ostati uskraćeni za odgovore na neka od sledećih pitanja – zašto deluje da je novi zakon o komorama u suprotnosti sa Ustavom Srbije, kolika će biti članarina, koliko je smanjen prihod PKS-a od članarina nakon ukidanja obaveznog članstva 2013, koliko je članova od tada do danas napustilo PKS, kakav je komentar na reakciju privrednika i njihovih udruženja...

Sa druge strane, zanimljivo je suprotstaviti Čadežovu izjavu od pre mesec dana ("Usluge treba da finansiraju naš rad, ne članarina – članarine će učestvovati sa 20 odsto u finansiranju Privredne komore, a ostatak će stići od usluga koje pruža privredi"), sa onim što piše, na primer, u članu 33 novog zakona, gde su članarine navedene na prvom mestu kao izvor prihoda. Ako pogledamo finansijski izveštaj PKS-a za 2015. godinu, videćemo da je prihod od članarina – i to sada, dok članstvo nije obavezno – skoro dvostruko veći (624 miliona dinara, odnosno oko 5,1 milion evra) od prihoda od prodaja roba i usluga (319 miliona dinara – 2,6 miliona evra). Kako Čadež i PKS misle da se ovaj odnos promeni dodatnim povećanjem prihoda od članarina, nije poznato. Na primer, u 2012, poslednjoj godini kada je članstvo u PKS-u bilo obavezno, Komora je od članarina prihodovala oko 5,5 miliona evra. To bi značilo da bi prihod od usluga morao da poraste skoro devet puta, na 22 miliona evra, kako bi se ova Čadežova "formula" obistinila. S obzirom na to da su, po Članu 2 Zakona, privredne komore, između ostalog, i neprofitne, postavlja se pitanje i kuda će sa tolikim povećanim prihodom i, najverovatnije, povećanom dobiti. Prema Zakonu o udruženjima,

udruženja nemaju pravo da ostvarenu dobit od privredne ili druge delatnosti raspodeljuju svojim osnivačima, članovima, članovima organa udruženja, direktorima, zaposlenima ili sa njima povezanim licima, a statut PKS-a predviđa da "Komora eventualni višak prihoda nad rashodima na godišnjem nivou, koristi isključivo za ostvarivanje poslova utvrđenih Zakonom (o privrednim komorama) i Statutom".

Na kraju, postavlja se i pitanje članstva u Komori preduzeća u većinskom ili potpunom vlasništvu države. Prema novom zakonu, i oni su obavezni da budu članovi PKS-a – jer su obavezna sva privredna društva – a među njima je i mnoštvo gubitaša. Na primer, Železnice Srbije već niz godina dobijaju državnu pomoć koja se meri stotinama miliona evra, a opet, i ova kompanija – jer su obavezne sve – moraće da daje "harač" za PKS. Takođe, godinama se govori o neefikasnom upravljanju EPS-om, o velikim gubicima, "curenjima" na sve strane i neophodnim promenama zarad održivog poslovanja. No, ovim zakonom, ako članarina ostane tih pomenutih 0,19 odsto, taj i takav EPS će biti obavezan da godišnje na ime članarine uplaćuje 674.000 evra Privrednoj komori, a da mu PKS apsolutno ništa ne može pomoći u poslovanju niti u poziciji na tržištu, s obzirom na to da je, uz nekoliko izuzetaka, i dalje suštinski monopolista. Tih nekoliko stotina hiljada evra koje će odlaziti PKS-u zaista ne deluje mnogo u odnosu na ukupne prihode EPS-a od skoro dve milijarde evra (225 milijardi dinara u 2015), ali predstavlja dobar primer potpuno nepotrebnog troška. ¶

RADMILO MARKOVIĆ

Žigosanje sudija

Izuzeće sudije Aleksandra Trešnjeva zato što je član istog strukovnog udruženja kao advokat u procesu, vodi ka zaključku da bi u budućnosti sudije mogle da budu izuzete jer dele npr. veroispovest sa advokatima

Nismo mnogo pametniji nakon što je Visoki savjet sudstva (VSS) nedavno odlučivao o vrućem pitanju članstva sudije Aleksandra Trešnjeva u strukovnom udruženju CEPRIS (Centra za pravosudna istraživanja) i njegove podobnosti da sudi. Podsjetimo: predsjednik Višeg suda u Beogradu Aleksandar Stepanović prije nekoliko mjeseci je izuzeo tog sudiju iz predmeta u kojem je, u Specijalnom sudu za borbu protiv organiziranog kriminala, ovaj bio predsjednik vijeća, a s druge strane je – u klupi obrane – bio Vladimir Beljanski, također član tog strukovnog udruženja.

VSS je prije ljetne pauze stavio najprije jednu točku dnevnog reda, pritužbu sudije Trešnjeva na Stepanovićevu odluku, a potom i pitanje spojivosti članstva u organizacijama poput CEPRIS-a, da bi sve bilo odgođeno za jesen. Potom su pale i odluke: odbačena je pritužba Trešnjeva, a predsjednik Višeg suda Stepanović je obaviješten da VSS nije nadležan za davanje traženog mišljenja o nespojivosti sudijske funkcije i članstva u stručnom udruženju.

UTERIVANJE STRAHA

Dvije odluke, a zapravo jedna: "Suštinski, VSS nije meritorno odlučio ni po jednoj stvari, odnosno nije dao očekivani odgovor za pravničku i širu javnost da li je članstvo u CEPRIS-u spojivo sa sudijskom funkcijom", kaže za "Vreme" Radmila Dragičević Dičić, sudija Vrhovnog kasacionog suda. VSS je u odgovoru Stepanoviću samo rekao da ne može postupati, odnosno dati mišljenje u konkretnom krivičnom predmetu, posebno imajući u vidu da je Stepanović o tome već odlučio, kaže ona i dodaje: "Tako je, zbog formalno procesnih razloga izostao željeni i očekivani odgovor VSS da članstvo u CEPRIS-u nije i ne može biti nespojivo sa sudijskom funkcijom, u konkretnom, ili bilo kom drugom predmetu." Dragičević Dičić dodaje da je i sama, kao sudija Vrhovnog kasacionog suda i kao jedan od sudija koji su nezakonito razrešeni 2000. godine, upravo zbog već poznatih aktivnosti Društva sudija, koje su isključivo bile u cilju borbe za nezavisno sudstvo, za vladavinu prava, očekivala da VSS odgovori na pitanje o spojivosti odnosno nespojivosti sudijske funkcije sa članstvom u udruženju CEPRIS

"Mislim da su devedesete godine prošle, kao što je prošla i bolna, neuspela reforma 2009. godine, te da se borba sudija za nezavisno sudstvo, zalaganje za vladavinu prava i sva druga načela koja u demokratskom društvu omogućavaju funkcionisanje pravne države, nikada više ne može i ne sme okarakterisati kao političko delovanje, a sve sa ciljem uterivanja straha i disciplinovanja sudija."

Miodrag Majić, sudija Apelacionog suda u Beogradu – i sam član CEPRIS-a – konstatira da nas je odluka VSS kojom se utvrđuje nenadležnost za razmatranje pritužbe sudije koji je tvrdio da mu je rješenjem predsjednika suda o izuzeću povrijeđen čitav niz prava, ostavila bez odgovora na jedno izuzetno značajno pitanje. "Naime, nakon odbačaja pritužbe zbog nenadležnosti, ostaje sasvim nejasno koja je to situacija u kojoj se sudija može, kao nadležnom, obratiti VSS sa tvrdnjom da je povreda njegovih prava učinjena? Pored toga, može se postaviti pitanje da li ovakva odluka VSS dovodi do neprihvatljivog tumačenja prema kojem je predsednik suda, zbog nepostojanja prava žalbe na odluku o izuzeću u redovnom postupku, apsolutno nesputan kada je reč o razlozima za oduzimanje predmeta od sudija kojima su ovi dodeljeni? Jer, šta ako sutra neki predsednik suda poželi da sudiji oduzme predmet zato što nosi naočare ili pak nema lep rukopis? Da li će i tada odsustvo prava na žalbu u krivičnom postupku, biti prepreka obraćanju za zaštitu najvišem telu sudske vlasti? I da li bi se i tada, kako to argumentuje VSS u 'slučaju Trešnjev', konstatovanje povrede prava smatralo narušavanjem nezavisnosti sudova i njihovog prava da rešavaju o konkretnim stvarima iz sudske nadležnosti. Jer, podsetimo, sudija Trešnjev nije tražio od VSS da na bilo koji način promeni odluku predsednika, već isključivo da konstatuje da su ovakvom odlukom njegova prva kao sudije povređena."

SUDIJE BEZ ZAŠTITE

Majić, u razgovoru za "Vreme", izražava bojazan da će ovakva odluka sudije koje smatraju da su im prava povrijeđena odlukama predsjednika sudova, ostaviti bez zaštite koju mora garantirati najviše tijelo sudske vlasti. "Moglo bi se tumačiti da su na ovaj način u zaštiti prava sudije upućene direktno i jedino na Ustavni sud i Evropski sud za ljudska prava, što svakako nije dobro jel se na taj način, ne samo čitava procedura izmešta van redovnog toka, već se i umanjuje značaj VSS. Pritom, ne treba zaboraviti da je u ranijim odlukama povodom reizbora, upravo Ustavni sud u Visokom savetu sudstva prepoznao telo sa svojstvima tribunala koje u punom kapacitetu, poštujući načela raspravnosti, može i mora odlučivati u ovakvim i sličnim slučajevima. Uostalom, takav stav zastupa i ESLJP u predmetu Mitrinovski protiv 'bivše jugoslovenske Republike Makedonije' o kojem je odlučivao prošle godine.

Kada je reč o drugoj odluci ovim povodom – onoj o nenadležnosti za davanje traženog mišljenja o spojivosti sudijske funkcije sa članstvom u CEPRIS-u, stvari stoje donekle drugačije. U biti, ovakva odluka (izražena kroz dopis predsedniku suda) je saglasna sa stavom CEPRIS-a da je, ne samo VSS nenadležan za davanje ovakvog mišljenja, već i da je predsednik VSS bio nenadležan da ovakvo mišljenje traži. Međutim, kada je o razlozima ovakve odluke reč, sa njima se ne bih u potpunosti mogao složiti. No, bez obzira na to, mišljenja sam da je u svakom

VIŠI SUD U BEOGRADU: Problematična ocena sposobnosti
Foto: Sava Radovanović/ Tanjug

slučaju dobro što VSS nije prihvatio začuđujuću argumentaciju predsednika Višeg suda u Beogradu, koja bi u ovoj oblasti imala izuzetno negativne konsekvence po sudijsku nezavisnost i pravo sudija na udruživanje."

I dok Majić na svom tviter-nalogu na dan održavanje sjednice VSS-a primjećuje da "baš nijedan član tela sudske vlasti nije smatrao da su odlukom predsednika Višeg suda u Beogradu povređena prava sudija Trešnjeva", Radmila Dragičević Dičić kaže da je nakon svega sigurna da VSS u ovom sastavu neće donijeti odluku kojom bi bile isključene aktivnosti sudija u udruženjima kao što je CEPRIS. I kaže: o pravnom statusu i ciljevima ovog udruženja su svoje mišljenje već dali istaknuti pravnici, profesori i pojedine sudije. Član 7 Zakona o sudijama govori o pravu sudija da se udružuju u strukovna udruženja radi zaštite svojih interesa i očuvanja nezavisnosti i samostalnosti u radu. "Ovde je važno reći da pojam strukovnog udruženja ne znači da se radi o udruženju u kome članovi mogu biti samo sudije. Suvišno je ponovo isticati mešovite sastave Udruženja pravnika Srbije, Udruženja za međunarodno krivično pravo i drugih sličnih udruženja, gde u upravnim odborima sede sudije zajedno sa advokatima, profesorima i drugim pravnicima", kaže ona i dodaje da će VSS, ukoliko ponovo dođe u situaciju da odlučuje o ovom pitanju u nekom drugom kontekstu, možda po nekom drugačijem zahtjevu, morati cijeniti načela Etičkog kodeksa sudija, kojega je upravo i donio VSS 14. oktobra 2010. godine. U njemu se jasno kaže da sudije, radi zaštite svojih interesa i očuvanja svoje samostalnosti i nezavisnosti, imaju pravo da se udružuju, kao i da "sudija može biti član strukovnog udruženja ili drugih organizacija i učestvovati u njihovom radu, koje će, radi zaštite i podizanja ugleda sudijske profesije, zastupati njihove interese i štititi nezavisnost i položaj sudijske funkcije".

OBELEŽJA I IZUZEĆA

"U procesu kontinuirane reforme pravosuđa, otvaranja poglavlja na putu ka EU, udruženja poput CEPRIS-a mogu samo doprineti iznalaženju najboljih rešenja. Svaka dobronamerna i kreativna kritika je dobrodošla, a neke nove podele među sudijama svakako nisu", kaže sudija Dragičević Dičić.

Odlukom o izuzeću sudije Trešnjeva kao i odbacivanjem pritužbe sudije Trešnjeva od strane Visokog saveta sudstva u suštini se osporilo postojanje i pravo na registrovanje udruženja građana CEPRIS, stav je kojega za "Vreme" izriče advokat Vladimir Horovic: ovom odlukom, kaže on, napadnuta je dozvoljenost postojanja udruženja građana i ne samo udruženja građana CEPRIS, već i svakog udruženja građana u koje bi se učlanio bilo koji sudija.

"Ovakva odluka ne odnosi se samo na sudiju Trešnjeva, nego implicira sumnju u nezavisnost svih sudija u Republici Srbiji. Sledom ovakve odluke svaki predsednik suda može ispitivati članstvo svakog sudije u udruženju građana, makar to bila i sportska udruženja ili dobrotvorne neprofitne organizacije, pa i pripadnost svakog sudije i njegovo pravo na veroispovest, ako je dele i sudija i advokat, pa bi i to bio razlog za izuzeće sudije", kaže advokat Horovic. On dodaje da u ovakvom stanju stvari i nacionalna pripadnost sudije i advokata koji postupaju u predmetu sada može biti osnov za sumnju u nepristrasnost i izuzeće sudije ili isključenje sudije u parničnom postupku.

Horovic konstatira i pita: "Jedan sudija je obeležen, žuta traka, žuta zvezda je stavljena na njega. Koliko će sudija još biti obeleženo? Koliko će ih još biti izuzeto? Da li je 'slučaj Trešnjev? samo prvi korak na putu potpunog ugrožavanja nezavisnosti, pa i slobode opredeljenja nacionalne ili verske, svakog sudije, iako je ona zagarantovana Ustavom?" ¶

TATJANA TAGIROV

Biće više traktora

Ministar je iš'o napred, sve pozdravlj'o pozdravom, Je l' ide, prvi lovac Srbije Šormaz, sve vreme u kadru, u specijalnoj lovac dolami, je svakoj voćnoj rakiji im'o kaže, Baš je dobra!

Opština Koceljeva, i istoimena varošica, kako vele na zvaničnom sajtu, se nalazi u plodnoj Tamnavskoj dolini u severozapadnom delu centralne Srbije. Razumljivije rečeno, na pola puta između Valjeva i Šapca, pripada Mačvanskom okrugu. Da se kaže i da ima bogatu prošlost, a sva je prilika da ni sa budućnost neće oskudeva. To garantuju i rezultati aprilskih izbora, SNS-u su falile dve decimale da ubije 80 posto podrške građana. Čerez zato Koceljeva je na direktnoj liniji sa Republikom, SNS ministri, premijer Vučić, su u plodnoj Tamnavskoj dolini domaći ljudi.

Već osam godina u varošici se održava Festival zimnice, odmah se kaže da to nije manifestacija reda radi, već da sve to izgleda vrlo pristojno, te da proizvođači raznog ajvara i turšije, iz godine u godinu, pokazuju da su "za izvoz".

VALJANA RAKIJA

Subota, prvi oktobarski dan, na licu mesta tabla Festival zimnice, do nje Info pult, za pultom za pogledati namontirano mlađe ženskinje u garderobi koja zapinje po svi ekstremiteti. Iza, i okolo, ove dobrodošlice, vazdan i puno belih šatorčića sa zimnica ponudom. Redom, suve šljive, ajvar, krastavčići kiseli, šarena salata, cvekla, pa džemovi, kajsija, šipak, jagoda, dalje, vrcani med, medovača, rakija od šljive...

Ima i suvomesnati proizvodi, još ajvara, pekmeza, turšije, paprika, pinđur ljuti, pinđur blagi, pa sok od kupine, nana sok, opet krastavčići, opet ajvar, ima i vanilica, razne štrudle, kajmaka, pa slatko od ruže, sušena paprika, kisela paprika, domaći pekmez... U sve ušli instrumenti, s jednog kraja čuješ, *Šumadijo, uvek si vesela*... Dalje, sok od aronije, drenjine, brašno ispod vodeničnog kamena, bela i žuta proja, sušene jabuke, šljive sušene na suncu, zeleni ajvar, liker od drenjine, sirup od matičnjaka, slatko od dunja... Tu i krompir, jabuke, stakleni baloni, plastika, razno pletivo, još pletiva, rezbar Stanislav, iz Svileuve, izložio veliki drveni duborez krevet, napred neki sveci, po krevetu šarene flaše, još te umetnosti...

Posle još mlevenog paradajza, džemova i marmelade, ima i štand sa ukrasne kutije i saksije Ane iz Bjelovara. Četvrti put u Koceljevi, kod prijateljice, spojio ih dekupaž i FB, veli da sve jako ljepo, ne gleda na prodaju, više došla da se druži. Preko puta kozji sir u hrastovoj kori, pola kg 1000 dinara, sve se plasira u beogradskim restoranima... Tu i seljak od Bogatića, ima valjanu rakiju, to je ko ona peglana kobasica, čist afrodizijak. Ima i liker od ruže, za 20 flaša utrošio 29.689 latica ruže, brojali u njega u kabinetu. Proizvodi po staroj recepturi, ruže u teglu, nalije rakijom, i to odleži na suncu. Ko 'oće, ima i sir od ruže, krava mu se zove Ruža, tako da mu je i sir od ruže...

Kad, u sve banu država, gospodin Veroljub Matić, SNS poslanik, i, po Palma receptu, predsednik Skupštine opštine Koceljeva, u zimnici dočeka ministra poljoprivrede Nedimovića. U tu ministar delegaciju, uz drugu naočitu gospodu, najnaočitiji bejaše SNS poslanik i predsednik Udruženja lovaca, Šormaz gospodin, koji za ovu svečanu priliku beše u svečanoj dolami sa ruskom kragnom opšivenom lovački zelenom trakom, koju, kako istraživački saznademo, gospodin Šormaz nabavio u Austriji, i koju oblači samo u specijalnim prilikama. Šormaz gospodin odma' ode pohvali voćnu rakiju, dok je ministar Nedimović iš'o napred, i sve pozdravlj'o sa Dobar dan.

Reporter namače svoj nandžarasti lovački šešir, ubeleži da je lovac Šormaz rečima, Baš je dobra, pohvalio i drugu voćnu rakiju, Nedimović je napred hvalio grožđe, seljak što osto kod gajbica sa grožđe uze veli da grožđe omalilo, nema naroda, pa ga sve manje, zato, vidi ima ministara, i ti dominstara, ako, treba neko da rukuje. Ministar nastavi da sve pozdravlja pozdravom, Je l' ide, gospodin Šormaz je za svoj račun hvalio sledeću voćnu rakiju, Nedimović se uslika sa krastavčićima, poljubi žensko, koje, kako mu rekoše, iz našeg domaćinstva Popadić, upita, Jeste zadovoljni, sa susednih tezgi odgovoriše da zadovoljni.

Sve prođe pored belog štanda lokalnog Doma zdravlja, gde su medicinske sestre i doktorice bile namontirane u svečane šiške i razdeljak frizure. Doktorice se radosno javiše svečanoj delegaciji, koja se stacionira do bine na kojoj pisalo da Telekom sponzor, u sve to reporteru se dogodi državni sekretar, iz neko ministarstvo, koji samo reče da im'o želju da ga lično upozna. Novinar bolje namače svoj nandžarasti šešir, na binu stade žensko u komotnu haljinu, uzeše nastupe deca, rekoše, pa otpevaše, *Dođi Mile u naš kraj, pa da vidiš šta je raj*...

FESTIVALSKA SVAKODNEVNICA: Šormaz nazdravlja; pesma za gulaš i zimnicu

Foto: D. Todorović

KARAMIŠLJIKA

Žensko u komotnoj haljini najavi gospodina Veroljuba Matića, Dobar dan, dobro došli u prestonicu zimnice... nadam se da ćemo uz pomoć vlade i ministara imati ozbiljan razvoj, i da ćemo svi zajedno da uznapredujemo... Voditeljka zatraži aplauz za gospodina ministra, ovaj pokaza da zna pos'o, Meni je velika čast što mi je pružena prilika da budem sa vama, vidite kako je lep dan, takva je i priča o poljoprivredi u Srbiji... Gledam traktor sa desne strane, čuo sam da je zadnjih nekoliko godina samo sedam traktor registrovano u Koceljevi, ja garantujem, kad sledeće godine izađemo sa merama, broj traktora će biti daleko veći... Bina dade aplauz, SNS poslanik Matić čestita SNS ministru Nedimoviću.

Sve opet upade u ajvar, opraviše mesta da ministar da specijalnu izjavu za RTS, specijalno, sa lovac Šormaz u kadru, reče da će biti više traktora i mehanizacije. Napraviše još mesta, bilo još kamera, karirana koleginica dade grande pitanje, Prvi put ste na sajmu, ministar pobednički, sa lovac Šormaz prisutan, odgovori da će izaći sa merama, biće više traktora.

Pošto bilo podne sve zavedoše u zelenu šatru, sa crveni itison, veliku mušemu sa natpisom Festival zimnice, na jednu marendu. Ministra turiše po sredini, lično poslanik Matić, u sredinu sprovede prvog lovca Srbije, Šormaz gospodina. Ukraj šatre met'uše dopisnicu RTS-a, a dva oficira, od kojih jedan beše u uniformi za izlazak u grad, sprovedoše na rezervni položaj, manju zelenu šatru, koja bila iza veće zelene šatre.

Istovremeno, na ulici, putu, bilo takmičenje u spremanju gulaša. Posada pod suncobrani preko 200, svi već, uz muzičku podršku, stigli do Op, op, op... U taj gulaš nabasamo na Jordan Nastanović koji predsednik žirija za ocenjivanje, uze objasni da svi učesnici, kako mu rečeno, dobili po dva kila mesa, i sve što treba, oni kontrolišu, imaju propozicije, odlučuju nijanse, boja, gustina, komadići mesa, ponovi, osnovni su ukus, boja i struktura...

Reporter krenu duž posada, "Butkica", "Dušan Silni", "Beranka sa Visa", "Trbušni ples", "Karamišljika", "Pijani kotlić", "Kuvaj – mešaj", "Crna reka", sa 'voliku sliku Prestolonaslednik posada "Udruženje Kraljevina Srbija"... kotlići se puše, dopunski se secka, baca meso na roštilj... Standardne i uigrane ekipe, nema dangubljenja, sve se odvrnulo, odasvud čini Ooo, ooo, ooo, tek ako se u'vati *Nemam ništa protiv njeee...*

U sve to opazimo mega zvezdu Čedu Đačića, od Pljevalja grada, koji totalno i adekvatno stajlingovan u uvojke, trake i drugi šareniš. Čedo uze specijalno reče da ovde kao dobrovoljni davalac krvi, njih sedam došlo dadu krv, dodade da 5. oktobra ide peške za Beograd, u čast oslobođenja Beograda, u čast dobrovoljnih davalaca krvi, i u čast srpskih i ruskih oslobodilaca... Još im'o rekne da bio na Farmi 24 dana, ima novi hit, uze ga otpeva specijalno za novine, *Tamo gde je soko ptić/ tu je selo Lisović/ sudbini život ne dam/ to je bila Farma sedam... I na Farmu kad su stigle/ u nebo su noge digle/ misle da je to u modi/ da ih neko i oplodi...*

Reporter se povrati do bine, upravo dodeliše nagrade za ajvar, predsednik na žiri reče da "nagrade skromne, ali bude veliku pažnju". Dodeliše nagrade i za pekmez, ostale marmelade, novinar još jedared prođe kroz sav taj ajvar, opazi da u VIP šatri još marenduju, na svoje došli i stranački trećepozivci. Neupućeni predsednik opštine ponudi reportera da i on jede VIP 'leba, novinar zahvali, ko da je jeo, nema apetita, a ni adekvatnu uniformu.

Posade koje su se bavile mešanjem gulaša su totalno prebacivale normu, muzike se pomešale, samo se moglo čuje, Ooo, ooo, ooo... Ne bila zauzeta samo ulica, na stazi pored su se okretali prasići na ražnju, dimilo je između prolaza kuća, Op, op, op, je prelazilo u Eee. U sve to vazdan naroda, koji svečano namontiran, ženskinje u nove frizure, svilene bluze, zategnute suknje, ni muškinje ne zaostaje, ko zabacio šajkaču, ko tradicionalnu mornarsku kapu.

Muzika, uglavnom, na struju, preko ti golemi zvučnici. Ima i živa muzika, to posebno na ceni, i posebno na ceni kad se bas popne na sto i udari, *Razvilo se vito kolo*. A najviše na ceni kad se od žive muzike traži da bude "radio", to je da se čuju, ali da se ne vide. Tako bilo da se samo čulo, *Moram da joj kažem, jer ne mogu kriti...* ¶

DRAGAN TODOROVIĆ

Dve politike

Na putu Srbije ka Evropskoj uniji stoje brojni zahtevi i zakoni koje treba stvoriti i poštovati. Članstvom u Energetskoj zajednici delom je Srbija na tom putu, kome se ne nazire kraj

ŽELEZNICE SRBIJE: Daleko je Evropa

Foto: Ivan Hrašovec

Iako je kalendarski završeno, a i meteorološke prilike poslednjih dana idu tome u prilog, leto je i dalje tu, makar na časovnicima, i tako će biti do poslednje subote u oktobru. Bar u Evropi, većem delu Severne Amerike i u još nekoliko zemalja na ostalim kontinentima. Ne, autorka teksta koji je pred vama nije pomešala rubriku. Odredba o letnjem računanju vremena jedna je od prvih iz poglavlja 14 Transportna politika, a koja se primenjuje u Srbiji. Iz izveštaja o skriningu za ovo poglavlje, ovo je prva i jedina tačka u kojoj je domaće zakonodavstvo usklađeno sa evropskim.

ŠTA ZAKONI NALAŽU

Transportna politika Evropske unije (EU) jedna je od prvih zajedničkih politika, usvojena još u Evropskoj ekonomskoj zajednici, koja je potpisana u Rimu 1957. godine. Ova politika osmišljena je za efikasno funkcionisanje zajedničkog tržišta EU. Njen cilj je poboljšanje funkcionisanja unutrašnjeg tržišta kroz bezbednost, delotvornost, dostupnost i kvalitet transportnih usluga, zaštitu interesa korisnika tih usluga i zaštitu životne sredine. Poslednja odredba je najkritičnija na globalnom nivou i suočava transportnu politiku sa problemom održivosti. Naime, stalno povećanje saobraćaja dovodi do sve većeg emitovanja štetnih gasova, a samim tim do efekta staklene bašte. Tako i sve nedostižniji izgleda klimatski cilj EU da se emisija ugljen-dioksida smanji za 20 odsto u odnosu na nivo koji je postojao 1990. godine, i to do 2020.

Transportna politika pripada podeljenoj, to jest zajedničkoj nadležnosti EU i države članice. Ovde treba reći da pravni propisi koji se odnose na transportnu politiku i koji su kreirani u cilju rešavanja problema transportnog sistema čine čak deset odsto ukupnih pravnih tekovina EU.

Propisi EU obuhvataju drumski i železnički transport, unutrašnju plovidbu, kombinovani, vazdušni i pomorski transport. Oni se odnose i na tehničke, društvene i sigurnosne standarde ovih sektora, a cilj je da se utvrđivanjem okvirnih uslova za razne grane transporta omogući racionalan prevoz robe i putnika unutar EU, kao i na međunarodnom nivou. Tako se uklanjaju ograničenja među državama, što doprinosi usklađenom razvoju privrede EU, njenoj ekspanziji, stabilnosti cena, poboljšanju udobnosti transporta putnika i životnog standarda stanovnika. EU teži integraciji različitih transportnih sektora u efektivne logističke lance, kako bi se najoptimalnije koristili svi sektori, uz poštovanje ekoloških standarda.

BRZE PRUGE SRBIJE

Kada je o pregovorima Srbije sa EU reč, eksplanatorni i bilateralni skrininzi za ovo poglavlje urađeni su krajem 2014, odnosno početkom 2015. godine i objavljeni su na sajtu Kancelarije za evropske integracije. Prema podacima iz medija,

u toku je izrada pregovaračke pozicije za ovo poglavlje, a kada bi ono moglo da bude otvoreno, nije poznato. Osim niza zakonskih izmena koje su predviđene ovim skrining izveštajima, otvaranje poglavlja 14 zahtevaće i uređenje svih vrsta saobraćajnica. Članstvo u EU omogućava povećanje bezbednosti transporta i bolju zaštitu putnika u svim vrstama saobraćaja. Rast konkurencije transportnog tržišta vodi do povoljnijih cena i boljeg kvaliteta usluga. U drumskom saobraćaju dobrobit je veća bezbednost saobraćaja na putevima i bezbednost prevoza opasnih materija, potom uvođenje digitalnih tahografa – uređaja za digitalno beleženje vremena vožnje i odmora vozača. Na ovaj način omogućava se lakši nadzor nad radnim vremenom vozača, radno vreme im je ograničeno na devet sati dnevno, a to bi moglo da doprinese povećanju bezbednosti svih učesnika u drumskom saobraćaju. Ono što je za putnike u vazdušnom saobraćaju najbitnije jeste da po procedurama EU, u slučaju kada prevoznik kasni ili otkaže putovanje, a da razlog za to nisu vremenske nepogode, on mora da obezbedi smeštaj i hranu putnicima, kao i naknadu štete ukoliko je putnik traži.

ENERGETIKA

Na transportnu politiku indirektno se nadovezuje i energetska politika, ali ne samo po rednom broju poglavlja. Energetska politika čini poglavlje 15 u pristupnim pregovorima Srbije sa EU i definiše pravila za sektor uglja, unutrašnje tržište energije, energetsku efikasnost i obnovljivu energiju, nuklearnu energiju i bezbednost i zaštitu od radijacije. Ciljevi ove politike EU jesu konkurentnost, sigurnost snabdevanja i održivosti.

Pravnim tekovinama EU države članice se obavezuju na sigurnost snabdevanja, pa tako, na primer, određene kategorije naftnih proizvoda moraju biti držane u propisanim zalihama, kako ne bi došlo do inflacije ovog energenta. Prema Regulativi o sigurnosti snabdevanja gasom moraju se razviti i delotvorni planovi za hitne slučajeve. Regulativa takođe uspostavlja zajednički pokazatelj kojim se definiše prekid u snabdevanju, u slučaju kojeg su države članice dužne da sarađuju.

Kako bi se ostvarila konkurentnost na tržištu energenata i u cilju što boljeg funkcionisanja tržišta električne energije i gasa, zahteva se uspostavljanje nezavisnih regulatornih tela i nezavisnih sistemskih operatera prenosa.

POLITIKA 20-20-20

Ono što povezuje energetsku i transportnu politiku jeste zaštita životne sredine, odnosno smanjenje štetnih gasova i korišćenje obnovljivih izvora energije. EU je kao strateški cilj energetske politike kreirala politiku 20-20-20, koja podrazumeva poboljšanje energetske efikasnosti, veću upotrebu obnovljivih izvora energije, smanjenje emisije ugljen-dioksida. Za sva tri cilja procenat promene je 20. Pravo EU propisuje visoko efikasnu kombinovanu proizvodnju i poboljšanja energetske efikasnosti u mnogim aspektima. Takođe, postavljaju se zahtevi ekološkog dizajna i energetskih oznaka kao i tela nadležnog za sprovođenje. Države članice imaju priliku da sarađuju u promovisanju obnovljivih izvora i energetske efikasnosti kroz programe kao što je "Intelligent Energy Europe".

Iako poglavlje 15 u pregovorima Srbije i EU nije otvoreno, saradnja na ovom nivou postoji kroz Energetsku zajednicu. Reč je o međunarodnoj organizaciji koja se bavi definisanjem zajedničke energetske politike na panevropskom nivou. Ugovor o osnivanju Energetske zajednice potpisan je u Atini 25. oktobra 2005, a stupio je na snagu 1. jula naredne godine. On je za Srbiju potvrđen kroz Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju. Osnovni cilj ove zajednice je uspostavljanje jedinstvenog energetskog tržišta kroz proširenje unutrašnjeg tržišta EU na region Jugoistočne Evrope i Crnomorski region. Srbija i sve ostale zemlje regiona koje nisu članice EU, jesu članice ove zajednice. Međutim, pitanje je koliko će Srbija to još biti. Naime, zbog toga što Srbija nije rešila ključno pitanje razdvajanja delatnosti u gasnim kompanijama, Ministarski savet Energetske zajednice 14. oktobra odlučivaće o eventualnom uvođenju sankcija prema Srbiji. U godišnjem izveštaju ovog saveta je navedeno: "Srbija nije rešila ključno pitanje neusklađenosti (sa pravnom tekovinom) koje predstavlja uporno i stalno kršenje obaveza iz Ugovora o EZ – razdvajanje u 'Srbijagasu' i 'Jugorosgasu' u skladu sa Drugim energetskim paketom, a kamoli sa Trećim energetskim paketom." JP "Srbijagas" već četiri godine izbegava da omogući pristup "trećim licima" u korišćenju svoje magistralne mreže gasovoda i tako dozvoli konkurenciju snabdevanja gasom na srpskom tržištu, to jest da ne "simulira" zahtevano razdvajanje komercijalne, distribucione i transportne delatnosti u svojoj organizaciji, jer tako praktično čuva monopolski položaj "Srbijagasa" na tržištu države. Kroz monopolski položaj "Srbijagasa" čuva se i monopolski položaj njenog jedinog dobavljača, ruskog "Gasproma". Ostaje da vidimo da li će nakon 14. oktobra i Ministarskog saveta Energetske zajednice u Sarajevu, Srbija prvi put zvanično platiti cenu politike "i EU i Rusija".

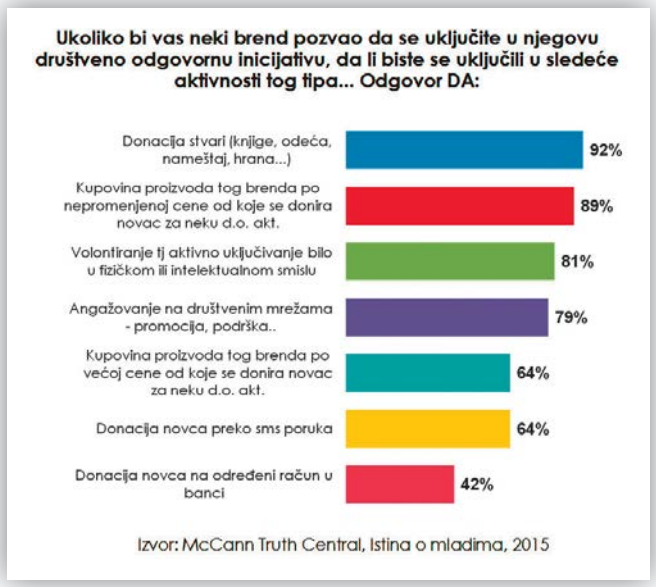
Inače, ciljevi koji treba da se ostvare kroz ovu zajednicu predviđaju tri nivoa obaveza, a to su implementacija relevantnih pravnih tekovina Evropske unije u energetici, zaštiti životne sredine, korišćenju obnovljivih izvora energije i zaštiti konkurencije, uspostavljanje posebnog regulatornog okvira koji će omogućiti efikasno funkcionisanje tržišta unutar Energetske zajednice, i povezivanje sa tržištem EU i stvaranje tržišta energije koja se prenosi mrežama bez unutrašnjih granica.

Osim ovoga, Srbiju na putu ka EU čekaju brojne izmene zakonodavstva u ovoj oblasti, a ono što je sada poznato jeste da se u vezi sa unutrašnjim energetskim tržištem, posebno tržištem električne energije i gasa, u predstojećem periodu očekuje usklađivanje zakonodavstva sa Trećim paketom propisa EU, koji se tiče sekundarnog zakonodavstva. Neki od ciljeva Trećeg paketa su stvaranje potpuno liberalizovanog tržišta, postojanje jakih mera zaštite potrošača, potpuno nezavisnog regulatora i dobro razvijene i uređene vlasničke mreže. Koliko je Srbija zaista spremna da ovo i primeni i da zakone potpuno prilagodi, videćemo. ¶

KATARINA STEVANOVIĆ

Projekat "Pristupni pregovori sa Evropskom unijom: 35 koraka do cilja" sufinansiran je iz budžeta Republike Srbije – Ministarstva kulture i informisanja. Izneti stavovi ne izražavaju nužno stavove organa koji je dodelio sredstva.

Brendovi imaju moć da promene svet

Omladina u Srbiji je apolitična i ne veruje u društvene promene, ali oseća odgovornost da svet bude bolje mesto. Osetljivi su na siromaštvo, bolesti, bebe i žele da pomognu, ali nisu u stanju sami da se organizuju, mora neko da ih pokrene. Veruju da brendovi imaju moć da preokrenu stvari, jer oni ne poznaju granice

Kakvi su zaista mladi danas, koje su sličnosti i razlike između ove generacije u Srbiji i njihovih globalnih vršnjaka – to su bila pitanja koja su inspirisala studiju "Istina o mladima" ekspertskog centra McCann Truth Central. Cilj istraživanja je bio da na objektivan način otkrije i prikaže sliku mladih u Srbiji, uključujući njihove dobre i loše strane.

Mladi u Srbiju su racionalna i pomalo konzervativna generacija, odrasla u teškim vremenima, što je dosta uticalo na njihov pragmatičan način razmišljanja. Oni ne žele da troše svoju energiju na stvari za koje smatraju da ih ne mogu promeniti pa tako nisu generacija spremna na bunt i revoluciju. "Njih politika ne interesuje ukoliko nemaju koristi od nje", kaže za "Vreme" Željka Mićić, menadžerka za analitiku i razvoj McCann Beograd.

DA SVET BUDE BOLJE MESTO

"S druge strane, oni se osećaju odgovornima da svet učine boljim mestom za generacije koje dolaze (75 odsto mladih u Srbiji se slaže sa ovom tvrdnjom) i spremni su da se bore za više ciljeve ukoliko je rezultat vidljiv", nastavlja Mićićeva. "Međutim, mladi najčešće ne znaju kako da pomognu sem podrške na društvenim mrežama ili povremenog slanja sms poruka za pomoć ugroženima i bolesnima. Dakle, za inicijativu koja bi došla sa njihove strane, još nisu spremni, pa je potrebno da ih neko organizuje i pokrene, a želja i potencijal su tu", smatra Željka Mićić.

Rezultati studije, između ostalog, pokazuju i da mladi u Srbiji nemaju izražen kompleks "malog naroda" i da se osećaju ravnopravnim sa svim drugim narodima. U Srbiji, 64 odsto mladih sebe vidi prvenstveno kao globalne građane, a tek onda kao građane zemlje u kojoj su rođeni. S druge strane, još veći procenat mladih (82 odsto) brine da će se aspekti naše kulture i tradicije izgubiti globalizacijom, što je značajno više od globalnog proseka. 74 odsto mladih je ponosno na svoju naciju, muškarci u većem broju nego žene. Globalizacija, internet, društvene mreže kao i mogućnost da mladi sve više putuju i upoznaju druge kulture, doprineo je tom osećaju da smo svi mi građani sveta. "No, podaci pokazuju da ipak ne možemo zaključiti da su naši mladi u potpunosti oslobođeni nacionalizma, pa ni kompleksa malog naroda, ali su verovatno bliži tome od nekih prethodnih generacija."

Porodica najviše utiče na formiranje stavova mladih. "Roditelji igraju veliku ulogu u životima ove generacije, oni su njihovi prijatelji, najveća podrška, sigurna luka u nesigurnom svetu koji ih okružuje i uzori broj jedan. Samim tim roditelji dosta utiču i na stavove ove generacije – 72 odsto mladih kaže da porodica ima veći uticaj na njihove odluke nego prijatelji. No svakako da značajnu ulogu imaju i vršnjaci, poznate ličnosti, nastavnici, drugi članovi porodice, partneri... Zanimljivo je da je samo 1 odsto naših ispitanika potvrdilo da su im uzori poznati blogeri/vlogeri iako se dosta priča o njihovoj popularnosti u poslednje vreme. Njihov uticaj i popularnost su dosta veći kod generacije mlađe od 16 godina", smatra Mićićeva. U razgovoru sa njom, saznali smo i da mladi "ne pate" od brendova u garderobi, kako se to čini, nemaju problem da kombinuju krpice iz kineskih prodavnica sa krpicama iz nekineskih.

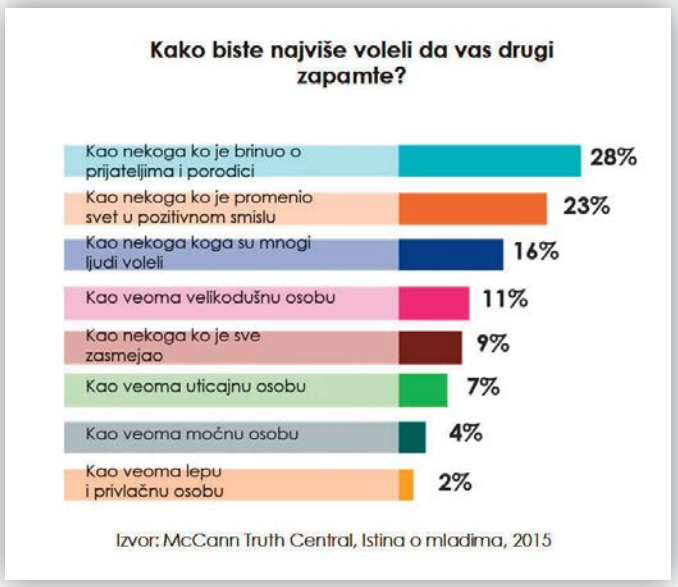
Odgovorno poslovanje

"U interesu je društva, kao i privrede, da odgovorno poslovanje i održivi razvoj postanu svakodnevni standard, norma. Danas je to posebna tema, a mi želimo da to bude model ili filozofija svakodnevnog funkcionisanja", **Mirjana Jovašević**, direktorka Korporativnih komunikacija Delez Srbija.

BRENDOVI MOĆNIJI OD DRŽAVA I VLADA

Mladi podržavaju društveno odgovorne aktivnosti (CSR) svakog brenda

Pozovite me da volontiram

"72 odsto mladih iz našeg istraživanja smatra da je volontiranje korisno za njih i da bi mladi trebalo više da se uključe u ovu aktivnost. Najčešće navođeni motivi za ovu vrstu ličnog angažovanja su uticaj na pozitivne promene u društvu ili pomoć drugima, sticanje nove vrste iskustva, bogatiji CV, druženje i zabava. Polovina ispitanika studije je volontirala bar jednom u životu, no ipak manji procenat njih to radi redovno. Većina je volontirala za vreme poplava, i to je primer koji pokazuje da su mladi spremni da se aktivno uključe ukoliko je tema za njih relevantna, ukoliko ih neko organizuje i ukoliko vide konkretan rezultat svog truda", Željka Mićić, menadžerka za analitiku i razvoj McCann Beograd

i kompanije ukoliko one imaju smisla i doprinose nekom boljitku u društvu. Od velikih, multinacionalnih kompanija očekuju više jer one mogu više, ali je na ceni svaki doprinos, pa i onih manjih i lokalnih brendova, u okviru svojih mogućnosti. "Globalni je trend da potrošači, naročito oni mlađi, očekuju od brendova da se uključe u ovu vrstu aktivnosti. Istraživanja McCann Truth Centrala pokazuju da 85 odsto ljudi globalno veruje da brendovi imaju moć da promene svet nabolje, dok 81 odsto smatra da brendovi mogu imati veći uticaj na pozitivne promene nego države i vlade."

Mladi ljudi u Srbiji slično razmišljaju, objašnjava Željka Mićić, a čak 90 odsto njih smatra da bi društveno odgovorne aktivnosti trebalo da budu deo poslovanja svakog ozbiljnog brenda, dok 85 odsto kaže da ova vrsta angažovanja pozitivno utiče na sliku o tom brendu. "Oko 75 odsto mladih ljudi u Srbiji tvrdi da su više spremni da kupe marku koja ulaže u CSR, što ne iznenađuje ako imamo u vidu želju mladih da i sami promene svet nabolje. Ukoliko im neki brend pruži priliku i osećaj da bar malo doprinose društvu u kome žive, pa makar i običnom odlukom o kupovini, oni će to izuzetno ceniti i podržati."

Brendovi imaju moć da pokrenu mlade, a dijapazon aktivnosti i stepen angažovanja koji im mogu ponuditi je širok. To može biti samo kupovina proizvoda od koje se jedan deo odvaja za neku društveno odgovornu aktivnost (89 odsto mladih tvrdi da bi se uključilo u aktivnost ovog tipa ukoliko bi cena proizvoda ostala nepromenjena, dok bi 64 odsto kupilo proizvod i po većoj ceni). Ali to može biti i poziv na ozbiljniji angažman kroz volontiranje, što pruža mogućnost da brend ostvari intenzivniju vezu sa potrošačem – 81 odsto mladih tvrdi da bi se odazvalo na ovakav poziv brendova. Ukoliko se brendovi odluče na ovaj korak, morali bi da vode računa o nekoliko stvari – društveno odgovorni cilj mora biti u skladu sa vrednostima samog brenda, (mladi su izuzetno osetljivi na neautentičnost), problem koji se stavlja u fokus mora biti relevantan ciljnoj grupi. Pored toga, aktivnosti brenda i aktivnosti koje se očekuju od potrošača moraju biti jasno komunicirane i ne previše zahtevne i ceo proces mora biti potpuno transparentan, naročito krajnji rezultat.

Najzad, da li su CSR projekti dovoljno vidljivi u medijima, da li postoji bojazan da bi samopromocija ugrozila akciju i da li bi država trebalo da stimuliše društveno odgovorno poslovanje i na koji način?

"Mediji su ključni za promovisanje društveno odgovornog poslovanja. Uticaj društvenih mreža je u porastu i svakako da i oni treba da budu maksimalno uključeni u organizovanje medijskih kampanja, konferencija u cilju boljeg razumevanja i promovisanja društveno odgovornog poslovanja. Takođe, posebno je važna uloga države u podsticanju društvene odgovornosti definisanjem regulative i uvođenjem različitih podsticaja za ovakav model poslovanja (poreske »

olakšice, priznanja). Potrebno je više isticati pozitivne primere i promovisati prave vrednosti, a to svakako ne predstavlja samopromociju", kaže Mirjana Jovašević, direktorka Korporativnih komunikacija Delez Srbija. "U interesu je društva, kao i privrede, da odgovorno poslovanje i održivi razvoj postanu svakodnevni standard, norma. Danas je to posebna tema, a mi želimo da to bude model ili filozofija svakodnevnog funkcionisanja. To je slučaj u razvijenim zemljama EU poput Nemačke ili skandinavskih zemalja. Verujem da je to ostvarivo i kod nas. Volontiranje, edukacija i generalno podizanje svesti društva kroz različite kampanje i programe je neophodno na početku ovog puta. Ali to mora biti želja čitavog društva, države, privrede, pojedinaca. Jedan od najboljih načina, da motivišete druge da krenu pravim putem jeste upravo da to pokažete na svom primeru. Naša kompanija upravo to i radi kroz sve inicijative i programe koji su pokrenuti i koji će biti pokrenuti u narednom periodu", zaključuje direktorka Korporativnih komunikacija Delez Srbija.

DONACIJE VIŠKOVA HRANE

Prema rečima Mirjane Jovašević, društveno odgovorno poslovanje kompanije Delez Srbija prati ciljeve strategije održivog razvoja Ahold Delez grupe i posebnu želju da ostvaruju pozitivan uticaj na okruženje. "Naša strategija sadrži ukupno osam inicijativa koje pokrivaju sve važne oblasti gde kompanija može imati pozitivan uticaj na društvo, ekonomiju i zaštitu životne sredine. Imamo nekoliko projekata, a najznačajniji nam je program donacija viškova hrane iz naše maloprodajne mreže.

Za više od 8000 najsiromašnijih sugrađana, u 32 grada, obezbeđujemo zdrave obroke svakoga dana. Ovaj projekat, pod nazivom "Da imaju i oni koji nemaju" realizuju naši zaposleni uz veliku podršku Banke hrane u Beogradu. Važni su nam i projekti usmereni na društvo i tu bih dodatno istakla projekat realizovan sa Crvenim krstom Beograd gde je prikupljeno oko dve tone hrane za socijalno ugrožene, takođe organizujemo i volonterske akcije, želimo da unapredimo našu okolinu. Zaštita životne sredine zauzima posebno mesto u našem radu, recikliramo veliki deo našeg otpada, zatvaramo vitrine u radnjama i koristimo energetski efikasnu opremu, prevozimo robu našim kamionima koji imaju opremu po najvišim ekološkim standardima. Osim što smo jedan od najvećih poslodavaca u zemlji, trudimo se da budemo i najpoželjniji i najbolji poslodavac u Srbiji. Kroz treninge i edukacije podržavamo sve kolege, a mladima omogućavamo da kroz programe prakse steknu neophodna znanja za dalji profesionalni razvoj", objašnjava Mirjana Jovašević.

"U našem planu za naredni period nalaze se inicijative kao što su promocija zdravog načina života i zdravije ishrane, nastavak i proširivanje projekta doniranja hrane, kreiranje inkluzivnog i zdravog radnog okruženja za naše zaposlene i uticaj na razvoj lokalne zajednice. Svesni smo da je veliki posao pred nama, ali smo istovremeno ponosni na rezultate koje smo do sada postigli i nadamo se da će naši budući rezultati doprineti promociji i unapređenju društveno odgovornog poslovanja u Srbiji." ¶

BILJANA VASIĆ

Kampanja

Kako su nastale Lav kokice

Lav pivo promenilo je svoju recepturu, a samim tim i ukus. Od pre nekoliko meseci Lav pivo se pravi samo od ječma, hmelja, kvasca i vode. Kukuruz, sastojak o kome se govori mnogo kada je kvalitet piva u pitanju, više se ne koristi u novoj recepturi. Kampanja koja bi ovu novinu trebalo da oglasi mogla je da krene uobičajenim putem: televizijski spot, bilbord i saopštenje za javnost. Ovoga puta odlučili smo se za drugačiji pristup, za jedan komunikacijski eksperiment. Da napravimo proizvod koji je zapravo kampanja, potez koji ne srećemo često u svakodnevnoj reklamnoj praksi. Ako već ne koristimo kukuruz u pivu, hajde da sa njim nešto učinimo.

Tako su nastale Lav kokice, naš kreativni proizvod. Ovo je verovatno prva kesa kokica na svetu u koju je stalo gotovo sve: direktna komunikacija sa potrošačem, PR saopštenje, promocija na mestu prodaje i poziv da se proizvod proba.

Lav kokice podelili smo potrošačima u radnjama, bioskopima, kafićima i na beogradskom Beer Festu, uz seriju videopriča na Fejsbuku. Na samoj kesi kokica ispričali smo sve što je potrebno da se zna o novom ukusu Lav piva, a kukuruz ponudili potrošačima na pravi način: ne u pivu, već kao proizvod koji dobro ide uz pivo.

JANA SAVIĆ RASTOVAC, kreativni direktor McCann Beograd

Želite da poručite potrošačima da imate novu recepturu piva? Nema problema! Napravićemo novi proizvod od sastojka koji više ne koristimo u svojoj recepturi. Jednostavno? Prilično. Zanimljivo? Svakako. Pametno? Veoma.

Ovo su samo neka od razmišljanja koja prolete kroz glavu kada prvi put vidite reklamu u kojoj se umesto piva reklamiraju kokice. Toliko banalan proizvod, a toliko smislen i primeren kategoriji za koju je namenjen. U isto vreme te nasmeje i prenese poruku baš onako kako i treba. Kada imate ovakav koncept (ideju), ostatak posla vam sigurno ne pada teško. Kapiram da su se kolege iz McCanna veoma lepo zabavljale dok su razvijale ostatak kampanje, i na tome im definitivno treba zavideti.

Ono što mene lično muči jeste pitanje koliko je poznati glumac doprineo ili oduzeo samoj ideji skretanjem pažnje na sebe. Mišljenja sam da bi ideja lepše živela samostalno, ali ne može se poreći da je čuveni kum svakako dao svoj doprinos da reklame budu komercijalnije i zabavnije za publiku. Sve u svemu, za ovu kampanju i njenu izvedbu su rezervisane samo reči hvale.

DUŠAN AVRAMOVIĆ, kreativni direktor/ partner, No Ordinary Agency

MARKO ROMČEVIĆ, kreativni partner, No Ordinary Agency:

Kreativna rovinjska kuhinja

I&F McCann Grupa najuspešnija agencijska mreža na reviji BalCannes

Druga polovina septembra svake godine rezervisana je za Weekend Media Festival, na kojem se okupljaju predstavnici agencija, medija i oglašivača kako bi razmenili iskustva i upoznali se sa trendovima u komunikacionoj industriji. Tradicionalno u okviru festivala na BalCannes reviji prikazuju se kampanje koje su obeležile godinu iza nas.

Na regionalnoj reviji najboljih kampanja BalCannes, koja se održava u okviru Weekend Media Festivala u Rovinju, prikazani su najbolji radovi koji su u proteklih godinu dana izašli iz "kreativnih kuhinja" reklamnih agencija. Rekordnih 57 agencija (od toga 15 put) iz pet zemalja regiona prijavilo je čak 125 svojih kampanja, dok je u finale izabrano 25 najboljih. Među njima najviše, čak šest, kampanje su koje su osmislile i realizovale agencije koje posluju u okviru I&F McCann Grupe, čime je ovaj komunikacioni sistem postao najuspešnija agencijska mreža u regionu. Prvi put na BalCannesu dodeljene su nagrade, čime je ova revija dobila takmičarski karakter i zadržala status najboljeg preseka regionalne marketinške produkcije. Pred žirijem je bila teška odluka, jer se ocenjivala ne samo kreativna ideja, već i kvalitet celog projekta. Među najzapaženijima kampanjama bila je "Lav kokice", agencije McCann Beograd, kojoj je žiri novinara dodelio nagradu za Najbolji projekat. Razlog tome je što ne susrećemo često da je agencija osmislila ne samo klasičnu kampanju, nego i stvorila inovativni, kreativni proizvod, u ovom slučaju Lav kokice, koje stvaraju nov i dodatno učvršćuju odnos koji brend ima sa potrošačima.

"Nagrada za našu kampanju Lav kokice je nagrada za inovativnu kreativnost, za poigravanje medijima i svojevrsni komunikacioni eksperiment koji ne srećemo često u svakodnevnoj praksi", kaže Jana Savić Rastovac, kreativna direktorka agencije McCann Beograd, i dodaje: "Ovo je nagrada za nastojanje naše agencije da se granice poznatog istražuju i da se za naše klijente osmišljavaju novi i hrabriji načini komunikacije."

NAGRADA ZA KAMPANJU "LAV KOKICE": Jana Savić Rastovac, kreativni direktor McCANN Beograd
Foto: Silvija Kovačić

Pored McCann Beograd, u finale su prošle i kampanje agencija koje posluju u okviru I&F McCann Grupe: McCann Zagreb, McCann Skopje i UM Beograd. Tri rada kreativnog tima zagrebačkog McCanna su prema članovima žirija zaslužila da se nađu među najboljima, što je prema rečima Maria Fraculja, direktora ove agencije, potvrda kvaliteta i uspeha, posebno zato što je taj kvalitet prepoznat od strane žirija koji su činili oglašivači. O raznovrsnosti kvaliteta kreativnog tima ove agencije govori činjenica da su ove tri kampanje osmišljene i realizovane za različite delatnosti, što je potvrda kvaliteta usluge koja se obezbeđuje klijentima. Jedina kampanja neke agencije iz Makedonija koja je izabrana u finale je "Avanture Bitolsko čupe", koja na zanimljiv način kroz nagradnu igru animira potrošače. Povodom ovog uspeha, Jelena Arsovska, direktorka McCann Skopje kaže: "Revija BalCannes pokazala je da uspešnost neke kampanje leži u dobroj ideji oko koje se razvija priča. Dobar projekt ne mora da bude velik ili skup, najbolji projekti su uvek sinergija brenda koji ima šta da kaže, odlične saradnje sa klijentom i dobre ideje koja treba da se oživi."

Na ovoj reviji najzastupljenije su kampanje kreativnih agencija, pa je utoliko veći uspeh što je u finale ušla i kampanja jedne medijske agencije, kampanja za Koka-kolu od UM Beograd. Kampanja "Coca-Cola Simply Tastly App" na zanimljiv način spaja moderne tehnologije kroz recepte dokazanih food blogera sa našim uživanjem u kuvanju.

"Tastly kampanja je ostvarila izvanredne rezultate zato što smo razumeli momente koji su ključni za potrošače, medije, pri čemu smo stalno merili i pratili učinak", ističe Biljana Kolaković, regionalna direktorka agencije UM, i dodaje: "Ova kampanja najbolji je primer integracije podataka i tehnologije u svrhu postizanja rezultata. Ponosni smo na našu dugogodišnju saradnju sa kompanijom Coca-Cola sa kojom iz godine u godinu kreiramo uspešne kampanje."

Na reviji BalCannes i ove godine su prisustvovali najznačajniji predstavnici advertajzing industrije u regionu, medija, kao i vodeći ljudi lokalnih i međunarodnih kompanija. ¶

R.V.

Kako se grejala moja porodica

Unapređenje efikasnosti peći i šporeta na drva moglo bi da doprinese ne samo unapređenju komfora i zdravlja, već i znatnim uštedama koje u zbiru mogu premašiti stotinu miliona evra godišnje. Taj novac bi građani mogli potrošiti na nešto drugo i stvoriti preko potrebnu novu tražnju za robama i uslugama, koja jedina može povećati zaposlenost na održiv način

Bliži se početak grejne sezone. O tom početku negde odlučuju vlasnici, negde članovi domaćinstva, negde upravni odbori, direktori, a negde algoritam. Kod mene u kući je jednostavno – grejna sezona počinje prvog dana kada tašta dođe kod nas posle raspusta.

Po rođenju sam stigao u stan u jednom od starijih novobeogradskih blokova. Zgrada u kojoj smo živeli priključena je na jednu od prvih magistrala sistema daljinskog grejanja u Beogradu. Do trećeg razreda sam bio grejan daljinski.

U nekom kotlu na udaljenom mestu sagoreva gorivo koje je stiglo sa još mnogo udaljenijeg mesta i greje vodu. Električne pumpe pumpaju toplu vodu po cevovodima do mesta na kojima se toplota predaje kupcima na neki način – ukupno 1289 km cevovoda (podatak naveden prema Programu ostvarivanja strategije energetike Republike Srbije do 2015. godine za period od 2007. do 2012. godine). Ono što sisteme daljinskog grejanja u Srbiji (na ovaj način se grejalo 21,2 odsto domaćinstava u 2013. godini, prema Republičkom zavodu za statistiku) razlikuje od modernih sistema daljinskog grejanja jeste što se u njima toplota proizvodi, spaljuju se fosilna goriva i na navedeni način toplota stiže do potrošača. Veoma je teško ovako proizvesti toplotnu energiju koja će biti konkurentna po ceni drugim vidovima energije.

Verovatno zbog toga ljudi u Evropskoj uniji to ni ne rade. U sistemima daljinskog grejanja u EU svega oko 15 odsto toplote se proizvodi na ovakav način. Ostatak toplotne energije u sisteme stiže iz drugih izvora, kao sporedni proizvod kod proizvodnje električne energije ili nekog industrijskog procesa, na primer. Proizvodnja toplotne energije ima smisla i kada se koristi neki lokalno raspoloživi obnovljivi izvor energije. Neko je rekao biomasa? Toplotne pumpe uz čiju pomoć se uzima toplota zemljišta, vode ili vazduha, uz manji utrošak energije koja pokreće kompresor, sve više nalaze primenu u sistemima daljinskog grejanja. Za jednu jedinicu plaćene energije (struja, gas) "ukradete" i do šest jedinica besplatne energije. Glavna bitka u sistemima daljinskog grejanja jeste da se nađe dovoljno jeftina toplota, jeftinija od svih drugih vidova grejanja. U suprotnom nije moguće ekonomski opravdati postojanje ogromne infrastrukture za isporuku toplote. Kada to ne uspete, nastaju problemi koje ne možete rešiti ni merenjima ni regulacijom. Uopšte uzev nikako. Upornost nije od velike pomoći.

U neko doba, odselili smo se iz stana i preselili u sopstvenu kuću na periferiji. Etažno grejanje. Na ugalj. Milina. Osim kad istovaraš. I kad ložiš. I kada se baviš pepelom. I kad dišeš. I kad komšije dišu.

ŠPORET NA DRVA I DIZEL AUTOBUSI

Zima 1983/84. Olimpijske igre u Sarajevu. Pre njih, gasifikacijom Sarajeva, država je pokušala da omogući stranim sportistima da prežive disanje u gradu. Mi nismo živeli u Sarajevu. Da li zbog toga što smo kupili nov auto (žuti fića, BG 533829), da li zato što je proradio neki strah, da li je preduzeće bilo u krizi, nisam ni do danas saznao, tek, tu zimu smo proveli na način koji dobro poznaje veliki broj stanovnika Srbije i danas: jedna i po prostorija, nas četvoro i šporet. (U Srbiji se 2013. godine 56,1 odsto domaćinstava grejalo na čvrsta goriva. Gotovo 90 odsto najsiromašnijih se greje tako.) Idila. I zima je bila idilična, sneg je navejao toliko da je jedan dan i gradski prevoz do nas bio u prekidu.

Čini se da ovakvom grejanju ne nedostaje ništa. Prokleti internet, međutim, pušta smetnje u slici. Stanovnici Srbije koji se greju uređajima za grejanje niske efikasnosti (a takvih je u Srbiji najviše) greju manje prostora uz veći utrošak finansijskih sredstava i rizike po zdravlje koji dolaze kako od smanjenja prostora tako i od zagađenja, unutrašnjeg i spoljašnjeg. Agencija za zaštitu životne sredine SAD u svojim promotivnim materijalima upoređuje emisije suspendovanih čestica (zapravo ne želite da ih udišete) iz jednog neefikasnog šporeta na drva sa emisijama pet starih dizel autobusa. Pet. Starih. Dizel autobusa. Slično stručno mišljenje imaju slične agencije po celom svetu. U Australiji je o ovom pitanju dugo raspravljao i parlament.

Svi su oni odlučili isto: svi građani imaju pravo da se greju na dugme i da ne plaćaju svoje grejanje! Nisu. Možda im je takva misao i prošla kroz glavu, ali je ipak nisu proglasili za politiku. Uglavnom se stvar svela na značajno pooštravanje standarda za peći i šporete na drva i na akciju ljudi i institucija koji brinu o životnoj sredini, javnom zdravlju, siromaštvu, energetskoj efikasnosti u sadejstvu sa proizvođačima uređaja, dimničarima, instalaterima i raznim drugima. To pooštravanje standarda je svuda podrazumevalo zabranu prometovanja najneefikasnijih uređaja. U SAD, primera radi, takav program živi godinama i zove se "Sagorevajte pametno" ("Burn wise").

U većini ovih zemalja ovo pitanje bilo je pre svega pitanje javnog zdravlja i životne sredine. U Srbiji i drugim zemljama regiona ovo je i makroekonomsko pitanje. Unapređenje efikasnosti moglo bi da doprinese ne samo unapređenju komfora i zdravlja već i znatnim uštedama

TOPLOTA, PEPEO I DIM: "Smederevac" u akciji
Foto: 123RF Stock Photo

koje u zbiru mogu premašiti stotinu miliona evra godišnje. Taj novac bi građani mogli potrošiti na nešto drugo i stvoriti preko potrebnu novu tražnju za robama i uslugama koja jedina može povećati zaposlenost na održiv način. Takođe, moglo bi doći i do znatnog smanjenja pritiska na šume i do toga da se drvo koristi u druge svrhe, ili pak da se šume sačuvaju za sve one predivne stvari: proizvodnju kiseonika, sakupljanje ugljen-dioksida, borbu protiv erozije i pomoć u sprečavanju poplava, kao i za mnogo šta drugo o čemu ćete imati prilike uskoro da čitate na ovim stranicama.

DRŽAVA DA POMOGNE

U Srbiji posluju mnogobrojni proizvođači ovakvih uređaja koji mogu da proizvedu odličan kvalitet. Buduća politika viših standarda neće biti moguća ukoliko se građanima ne pomogne da kupe sebi uređaje viših standarda. Koristi koje od ovakvog unapređenja proizlaze za celo društvo dovoljno su velike da bi se omogućilo ulaganje u njihovo postizanje. Doduše, postoje i alternative. U Srbiji se često pitanje unapređenja efikasnosti svodi na pitanje vlažnosti drveta. Mi naprosto volimo čarobna rešenja. Ovu nesporno važnu aktivnost možemo proglasiti za ključnu politiku i nakriviti kapu! Ko prođe prvi pored kabla za internet neka ga isključi. Da ne krči.

Posle sabornosti u jednoj prostoriji, a u skladu sa popravljenim performansama tatinog preduzeća, nepopravljive sklonosti ka disanju i oskudnih alternativa, nabavili smo gorionik i počeli da koristimo lož-ulje. Kratko beše. Otišao sam u vojsku iz jedne države, vratio se u drugu, i susreo se sa gorenavedenim drvima. Grejao sam se dugo na drva – dok ne ložite sami, stvar uopšte ne izgleda loše. Porastao sam, oženio se i decu dobio. Naučio sam da gledam na mapu, da kucam u digitron (znam i Eksel!), i prokleti internet da koristim i da gledam kretanje cena raznih goriva kroz vreme (na tržištima, ne ono kada vam na jednoj strani zabranjuju da pokrijete troškove, ili vam trpaju u džep pa porede cene sa drugim alternativama), pa sam odoleo sledećoj tranziciji koja mi se nudila. Grejao sam se na drva dok se nismo preselili. Sloboda izbora grejanja bila je jedan od odlučujućih kriterijuma za izbor stana.

Kako izabrati grejanje za svoj stan? Isuviše mnogo ljudi u Srbiji se ne osvrće na ovakva pitanja. Veruju da nemaju izbor. U jednoj anketi koju je sproveo GiZ (http://www.bioenergy-serbia.rs/images/documents/studies/DKTI_E4tech_Osnovna_studija_2014.pdf), 56 odsto ispitanika je odgovorilo da svoj trenutni uređaj koristi zato što nemaju para da kupe drugi, a 44 odsto ih je reklo da bi odmah promenili svoj uređaj, ako bi država odlučila da pomogne. Mnoge porodice u Srbiji imaju iskustva sa grejanjem slična mom. One porodice koje su imale sreću da mogu da biraju.

Teško je predvideti kretanja na svetskim tržištima. Lakše je ako vas ta kretanja direktno ne pogađaju (nije sasvim jednostavno, cene energenata utiču jedne na druge) i ako se fokusirate na lokalno raspoložive alternative. Uključite i kabal, pa kad krčanje prestane, potražite po internetu. Kladite se na tehnologije većih efikasnosti, protiv tehnologija manjih efikasnosti. Sigurnost vam ne može niko jamčiti, na cene utiču mnogi faktori. I država uvek može da vas iznenadi i pomeri figure dok ne gledate, gurajući neke cene dole a neke gore. Ona može i da vodi predvidivu energetsku politiku i da radi isto što i vi: uključi kabal, sačeka da prestane da krči i da se kladi na sličan način. Visoka efikasnost, lokalna raspoloživost. Pa da pomogne negde gde je prag visok, jer sami ne možete da unesete odgovarajući uređaj u kuću. Onaj koji će vam pomoći da dovoljno ugrejete kuću (prema Republičkom zavodu za statistiku (RZS), 15,2 odsto građana tvrdi da to ne može), a da za to ne potrošite sav novac (prema podacima RZS, 15,7 odsto raspoloživih prihoda odlazi na stanovanje vodu i energiju).

Dolazi zima. Topao i zdrav stan vam želim. ¶

ALEKSANDAR MACURA,
RES fondacija, suosnivač

HEINRICH BÖLL STIFTUNG

RES Foundation
Partnerships
for Resilience

Stavovi izneti u članku ne predstavljaju nužno stavove fondacije Hajnrih Bel i RES fondacije

Nagrade za najbolje ideje

Trinaest biznis ideja nagrađeno je na prvoj konferenciji Catch Pitch Challenge 2016, koja je održana prošle nedelje u Jugoslovenskoj kinoteci. Na trodnevnoj konferenciji nemačkim investitorima predstavili su se najbolji među više od 850 projekata iz 32 zemlje, a pobedničkim projektima dodeljene su nagrade u ukupnom iznosu od oko pet miliona evra.

Na završnom događaju, održanom prošlog četvrtka, proglašeno je šest najboljih ideja, dok imena preostalih sedam finalista, koji su u prilici da dobiju nagrade u ukupnom iznosu od dva miliona evra, nisu otkrivena, jer će investitori nastaviti da prate njihov rad.

Prvu nagradu od 750 hiljada evra dobila je aplikacija srpske kompanije Vismedic koja približava medicinski savet na samo jedan klik. Ova internet platforma za telemedicinu omogućava pacijentima video-konsultaciju sa lekarima u svako doba, bilo samo informativno zbog potrebnog saveta ili sekundarnog mišljenja. Vismedic već postoji kao proizvod i razrađen je na tržištima zemalja bivše Jugoslavije, što, prema rečima Dejana Jocića, osnivača Foundceter Investmenta, pokazuje da tvorac ideje ima potencijal da menja sisteme, a da očuva svoj proizvod. "To je prelomno za njegov uspeh. Mi ćemo mu ovom nagradom pomoći da mrežu proširi i na zapadne zemlje, dok sistem ostaje isti. Druge kompanije podržavamo da se razviju, da razviju svoj proizvod. Kada proizvod bude gotov, videćemo kakvog je kvaliteta i na koja tržišta možemo da ga plasiramo", kaže Jocić.

Drugu nagradu u visini od 400 hiljada evra dobila je ukrajinsko-španska kompanija BNesis za projekat programerske integracije, dok je trećeplasirana srpska ideja pod nazivom Friend Recap – aplikacija koja sabira postove na svim društvenim mrežama za 8 najbližih prijatelja. Taj projekat nagrađen je iznosom od 180 hiljada evra.

Dodeljene su i tri nagrade za inovativnost – po 650 hiljada evra dobili su projekti Brawas, za korišćenje moždanih talasa, i Ci Gel za protivpožarnu zaštitu, dok je projekat 3D štampača Formon dobio 130 hiljada evra.

Dejan Jocić kaže da je odluka bila teška i da je zato čak 13 kompanija dobilo nagradu. "Želja je bila da pobednika nađemo u ovom regionu, ali da ideja bude primenljiva svuda, da kompanija već ima dobar i kvalitetan tim ljudi koji ćemo mi nastaviti da pratimo", dodaje Jocić.

Jedan od investitora, Štefan Rind, kaže da su nagrade dodeljene i onim kompanijama koje već posluju, ali i onima koje tek počinju i imaju proizvode koji imaju veliki potencijal.

Ivan Gligorijević iz kompanije "mBrainTrain", čija je ideja za razvoj "pametnih" slušalica Brawes, koje bi preporučivale muziku na osnovu moždanih talasa i stanja svesti, nagrađena iznosom od 650 hiljada evra, kaže za "Vreme" da će sredstva koja su dobili biti dovoljna za prvi korak i za proizvodnju prvih uređaja, a da nakon toga sve zavisi od toga kako ideja i proizvod budu prihvaćeni.

"Mi cele godine pratimo investicije, a jednom godišnje to želimo da radimo na konferenciji poput ove. Ovo je bila proba kako to može da izgleda i značilo nam je da nas ljudi vide i da znaju da je ovo mesto gde mogu da se prijave jer postoje takav sistem i arhitektura da mogu da se priključe", zaključuje Dejan Jocić. R. V.

LJUBOMIR ŽIVKOV

Podanički manifest

Zašto ne: protesti bi bili nenasilni, širi centar bio bi pešačka zona na čijim bi se obodima nazirala daleka plavet uniformi specijalaca koji su naša braća i koji su dobri domaćini namernicima. Zar nemamo tristo šezdeset pet razloga da neodustajno negodujemo, zar država ne proizvodi dovoljno nepravde da ispunimo vascelo leto Gospodnje, a da nijedan protest ne bude ponovljen? U podne u ponoć mogu nabrojati trajne zulume sa kojima smo se srodili, kao sa gravitacijom, ili sa klim. promenama. Ako ja mogu da popunim dve nedelje različitim, a još kako opravdanim demonstracijama, zajedno bismo imali izobilje razloga za bunt, bilo bi štaviše gloženja oko redosleda, iako bi se znalo da će nezadovoljnici doći svi na red.

Ocrnio sam peronsku kartu, prisilnu pretplatu na državnu televiziju, studente podgovaram da ne plaćaju tzv. prijavu ispita, voleo bih da troškove proistekle iz besomučnog menjanja imena ulica svalim na one koji su pali u to kumovsko ludilo, kad, usred moje borbe za pravednije i jeftinije sutra sudba mi zadade mučki udarac: moja Bus+ kartica je is-tek-la. Kao da se od truckanja prevrnula flaša rakije koju sam poneo u vinograd, zapušio sam je vrhom šapurine, obmotanim belom krpom, jer ne imadoh, kao ni drugi, zapušač od site, i sad je usled nesavršenosti tog seljačkog čepa dragocena tekućina istekla... – "Kako istekla kartica", pitam, "ona može da se unedogled dopunjava, kao dobro očuvani ceger! Ova plastika će me nadživeti, nije uopšte pohabana..." – Avaj! Umesto da mi za tri godine uspešne saradnje GSP o svom trošku dopuni karticu, recimo jednom červenom, moram zdravu i čitavu karticu da bacim i da kupim njenu klonicu za dvesto pedeset dinara! Ali, braćo, ja ne mogu da kloniram novčanice kao vi te kartice, uh, barem milion ljudi se prepušta javnom podvozu, a svima prodajete nove kartice, to je dvesto pedeset miliona dinara, četvrt milijarde, k chemu?! Kartica je, zar, moralno amortizovana i stoga mora biti zamenjena novom?!

Dobro, ja sam izračunao bruto prihod GSP i Skupštine pretpostavljam Grada, četvrt milijarde, imaju oni izdatke, jer i te nove kartice ipak nešto koštaju, ali moraju one imati simboličnu cenu, pa koji plastičar ne bi dao popust na milionski tiraž, i sa tak krasnom budućnošću? Kolika li je čista dobit kad milionima ljudi svake treće godine prodaješ istu stvar?

Daj, čoveče, plati dvesto pedeset dinara i ne ropći, dobro, platio sam, ali ako se saberu sve drskosti naših demokratski izabranih predstavnika i njihovih izabranika, ispada to više od dva netom pomenuta evra: nisam li morao da platim za nove tablice, jer su prethodne imale petokraku, manju od one na zlogl. partizanskoj šapki? Pa sam, vozeći jedan te isti auto, imao čast da kupim još jedne tablice, ovog puta sa našim grbom i sa simboličnim, jedva uočljivim kiriličnim pismenima?! Možda se ovo poslednje i moralo učiniti, zbog kompjutera, zbog EU, zbog novootkrivenog načina da se parking plati i mobilnim telefonom, možda se to sa tablicama i može nekako obrazložiti, ali nemam utisak da se država pokidala da nas nekog nameta poštedi, dapače, pre bih rekao da trust mozgova smišlja nove načine čerupanja stanovništva, u Americi četvrt veka gledam jedne te iste tablice, one se menjaju od države do države, ali se ne menjaju iz dana u dan.

Neidentifikovana trudbenica MUP-a mi je u jeku moje sredovečnosti i dobrog zdravlja bila izdala legitimaciju sa zloslutnom oznakom "trajna", prihvatio sam taj sumorni žig, taj memento takoreći mori, koji mi je po sili zakona ili na

Dobro došli u zemlju protesta, to bi da se ja pitam bio naš slogan i naš poziv turistima iz svih čas. zona

osnovu lične procene činovnice prišiven u Ljermontovljevoj, da bi pravna naslednica Jugoslavije pljunula ako se tako može reći na taj moj dokument, na dunklbordo knjižicu koju sam po sredini ojačao heftalicom: ništa mi ta takoreći knjigovezačka očuvanost moga ID nije pomogla, moram i ja da imam modernu ličnu kartu, a ova stara biće službeno probušena i vraćena mi za uspomenu i dugo sećanje.

Za novu ličnu kartu (koja meni i ne treba, potrebna je državi) moram da dangubim i da se izlažem trošku, iako sam ja ja, i nisam se štaviše ni selio kao u XX veku. Kad je već tako, rekao sam, slikaću se sa svojim nacionalnim, verskim ili drugim važnim obeležjem, a ne više gologlav, rečeno-učinjeno, sa novom legitimacijom i novom slikom uhvatio sam korak sa novim dobom, samo da mi legitimacija potraje duže nego Bus+, daj Bože+

Da sam juče umro, ne bih znao da nešto može biti prezanimljivo, presmešno, preukusno, pretačno... Neću dabome reći da se ne kaže tako, kako da se ne kaže kad se kaže, pokolenje ravnodušno prema raznovrsnosti jezika, kreira, evo, novu normu, stalo mu je ipak do nijansi, i prijatno je bome iznenađeno kakve (neograničene zapravo) mogućnosti pruža prefiks koji je svakome pri ruci, svakome na vrh jezika.

Novi superlativi su kao one kolaterale koje organizam sam stvara kad mi srdačni bolesnici po savetu naših izabranih lekara savesno i redovno marširamo, jer su nam sitni krvni sudovi em zapušeni em zabačeni i nepodesni za stent. Jezičke kolaterale zar nisu dokaz da je jezik živo i neobuhvativo stvorenje, i starije i dugovečnije od nas, zaista vam kažem da mu se ne može ni pomoći ni nauditi, previtalan je. ¶

50. Bitef

Glupa Evropa, tužna Afrika, vesela Koreja

Jubilarno izdanje najuglednijeg pozorišnog festivala proteklo je u znaku prevazilaženja granica, ne samo regiona, nego i Evrope

Foto: Fan Xi a

Završeno je i to jubilarno, pedeseto izdanje Beogradskog internacionalnog teatarskog festivala, utisci se još uveliko sumiraju, a zvanični festivalski žiri svoj je stručni uvid u festivalsku produkciju začinio potrebom da naglasi kako su se u relevantnoj konkurenciji za nagrade našle samo četiri predstave, to jest, tek trećina onoga što su izabrali umetnički direktor Ivan Medenica i selektorka Anja Suša. Spontana arogancija žirista ili implicitna polemika s njihovim izborom? Naime, (malo) građanski lepi maniri bi u ovakvim prilikama nalagali da se kaže nešto u stilu kako se "žiri jedva odlučio u izobilju dobrih predstava"...

Kako god, naum novog umetničkog direktora da maksimalno "internacionalizuje" jedan već u nazivu internacionalni festival, to jest da prevaziđe ne samo granice tzv. regiona, nego i Evrope (uzgred, tendencija suprotna onoj Sterijinog pozorja, koje je ponosno rešilo da se učauri u šupčić prostora od Timoka do Drine, plus poneka imaginarna "srpska zemlja" Preko), sproveden je dosledno i radikalno – bar s obzirom na sredstva kojima se raspolagalo, a koja jesu nešto uvećana, ali su i dalje relativno skromna za igranje u "svetskoj ligi". Zato su i viđene produkcije takve, primerene mogućnostima: globalne i (manje ili više) kvalitetne, ali produkcijski (čitaj: finansijski i tehnički) uglavnom ne mnogo zahtevne. Gotovo da bi Bitef mogao da mazne ime od svog sarajevskog sabrata, pa da se proglasi festivalom malih i eksperimentalnih scena...

Naravno, ovo je tačno samo na jednom nivou, na drugom je tek dobronamerno podbadanje. Godina u kojoj Bitef dovede u Beograd berlinski Šaubine i bečki Burgteatar ne može, zaboga, ne biti na nivou ovog značajnog jubileja, a Bitef je ponajmanje kriv što se ovaj odigrava u jednoj duboko propaloj zemlji.

Izvestan višak ceremonijalnosti koji je pratio ovogodišnji festival sasvim je razumljiv u kontekstu jubileja; predugu ceremoniju otvaranja legendarni je Robert Bob Vilson pretvorio u sopstveni performans od četrdesetak minuta; pošto sam ga gledao prvi put, uživao sam, uglavnom; nevolja je snašla one koji su kroz to već prošli, a koji kažu da Vilson "stalno izvodi jedno te isto"... Navodno je već sutradan ponovio svoj show u Skoplju. Nešto kao Džeger na turneji. Reditelju *Ajnštajna na plaži* se to može, uostalom. Što se ovog gledaoca tiče, Vilsonov je monolog ionako bio sve od pozorišta za to veče – mada, red je da vas upozorim, potpisanom tu možda nije za verovati. Naime, nastup Plesnog pozorišta TAO iz Pekinga s predstavom *6&7* dobio je frenetične ovacije publike, a posle sam čitao prikaze u kojima su suptilniji duhovi razaznali zamršene metafizičke slojeve predstave, "anksioznost modernog čoveka", jin i jang i još mnogo toga, ali oni manje suptilni, poput mene, videli su samo – doduše, perfektno uvežbano i usklađeno – zabacivanje glava plesača unazad, pa unapred, pa ulevo, pa udesno. I tako mnogo puta. Plesača je pre pauze šest (u mraku, na glasnu muziku), a posle ih je sedam (u belom, a capella), pa se predstava zato, eto, zove *6&7*. Da ih je prvo pet, pa šest, bilo bi to već nešto sasvim drukčije.

Glavni je tok ovogodišnjeg Bitefa bio triling predstava s nemačkog govornog područja, tj. pozorišta i stvaralaca iz Nemačke, Austrije i Švajcarske, a koje je povezivala težnja za preispitivanjem uloge Evrope i "prvog sveta" uopšte u svim nevoljama ovoga sveta, a posebno u Africi. Jadna "glupa Europa", siroti "truli zapad": provedoše se kao bosi po trnju, krivi za svako činjenje i svako nečinjenje... No, to je – radikalna autokritika, naime – sastavni deo nedostižnog šarma Zapada, dražesni kvazisubverzivni način njegove globalne hegemonije. To je možda

Foto: Georg Hochmuth

Foto: Law Kian Yen

JUBILARCI: *6&7*; *Urnebesna tama*; *Softmachine*...

najlucidnije obradio nemački pisac Volfram Loc, čiji je komad *Urnebesna tama* radikalna kritika savremenog (neo)kolonijalizma u svakom njegovom aspektu, ali i razorno duhovito poigravanje "humanističkim" stereotipima koji njihove nosioce zapravo ne koštaju ništa i suštinski ih ne pomeraju iz njihove privilegovane udobnosti, naprotiv, samo ih uljuljkuju u narcisizmu "moralno visoko svesnih". Reditelj Dušan David Parižiček i četiri sjajne glumice Locovu su lucidnost pretočili u moćan, uzbudljiv teatarski čin. Glavna nagrada, sasvim zasluženo.

Saosećanje – istorija mitraljeza švajcarskog autora i reditelja Mila Raua (berlinski Šaubine am Leniner plac) sasvim se prirodno nadovezuje na Paržižekovu predstavu, ali skromnijim teatarskim sredstvima, otuda i skromnijeg dometa, mada je Ursina Lardi izvanredno odigrala zapadnu "humanitarku" u grotlu apsurda, nasilja i svestranog licemerja, a afričko-belgijska glumica Konsolate Siperius (kao dete preživela genocid u Ruandi!) sve očarala u svojevrsnoj "kameo" roli. Na koncu, iste smo večeri posle "Mitraljeza" odgledali i *Ambasadora: nemačko-afrički komad sa pevanjem* berlinske produkcije Gintersdorfer/Klasen, u izvođenju grupe nemačkih i afričkih glumaca, muzičara i plesača: duhovito i neodoljivo poigravanje sa stereotipima, sa uobraženošću Zapadnjaka kao "prosvetitelja", ali i s beskrajnom brutalnošću, samoživošću i samovoljom afričkih tirana koji umeju da budu mnogo suroviji prema svom narodu nego što bi bilo koji kolonizator to mogao. Publika se, kažu, "podelila" na vrlo zadovoljne (i dolepotpisani je među njima) i one koji su gordo primetili da ova predstava odnekud "nije u bitefovskom duhu". Zašto nije? Zato što njeni protagonisti uistinu izgaraju pred publikom umesto da, recimo, mrzovoljno izmrmljaju nešto u pola sata-sat, pa da to neko proglasi genijalnim predavanjem-performansom? *Ambasador* je dobro, u izvesnom smislu i popularno, ali nipošto populističko pozorište, prikladno za kritičke duhove; ezoterično doduše nije, ali to ne bi smelo da mu bude inherentni nedostatak.

Kad smo već kod publike, ta se najmanje delila glede predstave *Svita br. 2* u produkciji Ešel 1:1 iz Pariza, kompozitora i reditelja Žorisa Lakosta. Projekat Koncept kolektiva Enciklopedija reči, kojeg je ova Svita, naravno, drugi deo (biće ih četiri) na teatarski se začudan, produktivan, razigran i efektan način bavi ekspresivnom snagom, ali i nesavršenošću verbalnog iskaza kao takvog, dakle: *bilo kakvog* verbalnog iskaza. Glumci-performeri zasipaju nas – neretko i naporedo, u dobro odmerenoj kakofoniji – slapovima reči na različitim jezicima, a pri tome nije nimalo nevažno da ništa od tih verbalnih iskaza nije proizvod tzv. umetničke imaginacije, nego su sve to doslovne reprodukcije reči nekada i negde stvarno izgovorenih, bilo da se radi o smaračkom govoru nekog ministra finansija (koji u nekom trenutku kao da postane *instrumentalna pratnja* drugim, naporednim monolozima), o fitnes vežbama, aukciji bikova (!) ili pak o (homo)seksualnom činu. Beskrajno zanimljivo istraživanje "reči i performativa" koje naposletku nije ostavilo publiku ravnodušnom jer ničim nije pokazalo da je samo sebi svrha i da mu je publika višak ili nužno zlo. Svakako jedan od boljih trenutaka ovogodišnjeg Bitefa.

E da, pre toga smo odgledali i *Softmachine*, ali da ne bi vašem izveštaču iznova promakao neki zapretani metafizički sloj ove plesne predstave, reč o njoj prepuštam u problematiku upućenijoj koleginici Ivani Milanović Hrašovec. Ivana, izvoli:

"*Softmachine*, projekat singapurskog umetnika Čoja Kafaija, na Bitef je doveo dva svoja rada, po imenima umetnika »

Foto: Jose Caldeira

Foto: Dražen Šokčević

... Svita br. 2*; *Nad grobom glupe Europe

Rianto + Sijao Ke x Cihan. Prvi o autorskom paru iz Kine u kome je ona savremena plesačica i drugi, o Riantu, plesaču tradicionalnih igara sa Jave. Spaja ih jedna nit, snažna, životna posvećenost sopstvenom plesnom izražavanju. Svaka od ovih ličnih priča čini i iskorak u neko 'parče' osvojene slobode, pa ili su to opaske o zatvorenom i krutom kineskom sistemu, ili je to, u drugom delu, Riantov muško-ženski ples, i u tradicionalnoj nošnji i sasvim bez odeće, kao odraz njegove ideje da savremeni ples(ač) nema pol. No, uprkos talentu samih plesača, osim Riantove folklorne atraktivnosti, predstava je u ukupnom doživljaju daleko ispod stečenih bitefovskih kriterijuma."

Hvala, Ivana, nastavljamo program iz studija. Predstava *Jašući oblak*, produkcija Rabija Mruea iz Bejruta, Liban, tipičan je predstavnik poslednjih godina tako popularne forme predavanja-performansa, i pati od svih nedostataka te forme, tj. najpre od *nedostatka forme kao takve*, ako pod "formom" podrazumevamo nešto što bismo nazvali punokrvnom teatarskom predstavom. Scenski događaj u kojem protagonista, autorov rođeni brat Jaser, priča svoju potresnu životnu priču (ranjen je u građanskom ratu, i pretrpeo je ozbiljna i trajna oštećenja) uz tek minimum scenskog gesta i pokreta i bilo čega drugog što razlikuje "klasično" predavanje od pozorišne predstave, ma koliko "široko" shvaćene, na koncu dobrim delom izjeda i ovaj scenski čin: konceptualno, sasvim je jasno zašto se *Jašući oblak* našao baš na Bitefu koji je toliko impregniran preispitivanjem odnosa Prvog i Trećeg sveta, globalizaciji, etničkim partikularizmima, vidljivom i skrivenom nasilju etc., ali teatarsko pokriće je ovde ipak relativno tanušno, i to ništa ne može da otkloni. Aplauz je na kraju dug i iskren, ali to je aplauz ljudske potresenosti, upućen pre jednoj strašnoj životnoj priči, nego njenom teatarskom osmišljavanju i izvođenju.

U produkciji samog Bitefa, počašćeni smo predstavom-performansom *Sloboda je najskuplja kapitalistička reč*, autorki i performerki Olge Dimitrijević i Maje Pelević. No, kako su gabariti ove predstave preraskošni za ovaj sumarni, letimični festivalski osvrt, ostavićemo je za sledeći broj, a vi se, dragi čitaoci, u međuvremenu pobliže upoznajte bar s osnovama veličanstvene *ideje Djuče* (ne Duče!) – nikad se ne zna kad bi vam mogla zatrebati! Da posle ne bude da niste opomenuti na vreme.

I, pošto konac delo krasi, nije bilo ništa logičnije nego da se jubilarni Bitef zatvori predstavom *Nad grobom glupe Europe* (HNK Ivan pl. Zajc, Rijeka). Koji je naziv ionako mogao stajati, u duhu onih ćirilovljevskih svakogodišnjih gesala, kao moto njegovog ovogodišnjeg izdanja, pošto se o *Europu* – blaženo bezbedan predmet kritike: ne samo da ne bije svoju decu koja je kritikuju, nego hoće i da ih izobilno isfinansira... – ovde nije očešao samo ko nije prošao ni blizu, pa nije uspeo da dobaci. Reditelj Sebastijan Horvat bazirao je siže na dalekim odjecima, zapravo tek motivima, Krležine *Hrvatske rapsodije*, pa se nosilac autorskih prava na dela Gromovnika s Gvozda u neku ruku opravdano pobunio protiv toga da se predstava "vodi" pod nazivom Krležinog dela, i otuda ona glupa Europa – ali koja je,opet, zajmljena iz jednog Krležinog stiha... – kao naslovni motiv. Treći razred mađarske državne železnice ovde je zamenjen novoburžoaskim salonom sa šarenim društvancetom "tranzicionih dobitnika" koji uz opijanje i ždranje uprazno filozofiraju o "hrvatskom geniju" i koječemu još, u tom krabuljnom plesu savremene glembajevštine, koja se brzo pretvara u bunjuelovsku (zanimljiv je tretman motiva iz Anđela uništenja) nadrealističku grotesku. Predstava je bolja dok se drži krležijansko-brehtovskih motiva (recimo, scena ponižavanja siromaha u ime tobožnje velikodušnosti), a potonji raspašoj, kao ilustrija raspada jednog padu sklonog sveta pole nekog vremena zamori, a valjda je bila namera da *epater le burgeois*; ali kako to izvesti, ovde i danas, pred ovakvom publikom? Pa, buržuj je danas tako progresivan, prvi će baciti šaku crne zemljice na humku glupe Europe... Ipak, Horvatova je predstava vredna gledanja, kao jedan od zanimljivih odvojaka "frljićevske" estetike, sa svim što uz to ide.

I tako, Bitef ulazi u šestu deceniju, a sam ulaz mu nije bio loš, s obzirom na sve. Koncept je zdrav, ljudi koji ga vode dobro znaju šta rade, i još da je malo više para i malo manje hajpa, sve bi bilo potaman. Ali, ko kaže da je svet ustrojen tako da sve bude potaman? ¶

TEOFIL PANČIĆ

Razgovor igrača koji uživaju u igri

"Da li se osjećam odgovoran ako moj film nije ogledalce koje će uvijek govoriti da smo najljepši i najpametniji? Iskreno rečeno, ne baš"

Fotografije: www.ustavrhfilm.com / Saša Huzjak

Rajko Grlić je doajen jugoslovenske i hrvatske kinematografije. Poslednjih dvadesetak godina predaje u Americi, prvo na Njujorškom univerzitetu, a zatim u Ohaju. Filmove snima u Hrvatskoj. Pre otprilike mesec dana, njegov najnoviji film *Ustav Republike Hrvatske* jednoglasnom odlukom žirija osvojio je gran pri Amerike na festivalu u Montrealu, u konkurenciji 21 filma iz sveta. Ove nedelje *Ustav Republike Hrvatske* se premijerno prikazuje u gradovima Hrvatske, 16. oktobra će imati premijeru u Beogradu, a narednog dana u Novom Sadu.

Film je od početka snimanja pratila velika pažnja javnosti – u Srbiji ništa manja nego u Hrvatskoj. Razumljivo: Grlić je režiser filmova *Neka ostane među nama*, *Karaula*, *Čaruga*, *Za sreću je potrebno troje*, *U raljama života*, *Samo jednom se ljubi*, *Bravo maestro*... koji su među najboljim filmovima ikad viđenim na ovdašnjim velikim i malim ekranima, pisao je scenario sa Antom Tomićem, koji je verovatno najpoznatiji savremeni hrvatski pisac u Srbiji, glavnu ulogu – profesora koji je transvestit i žestoki hrvatski nacionalista, i koji uči Ustav Republike Hrvatske sa Srbinom policajcem igra Beograđanin Nebojša Glogovac, najavljivano je da film priča i postavlja pitanja o predrasudama, netrpeljivosti zbog drugosti i sličnim temama o kojima su stavovi javnosti čvrsto utemeljeni.

Sa gospodinom Grlićem dopisivala sam se i-mejlom.

"VREME": Kad se kaže "Ustav", to zazvuči nekako državno, čak zastrašujuće. Verovatno niste imali takvu nameru?

RAJKO GRLIĆ: Da, zvuči čudno. Ali *Ustav Republike Hrvatske*, a vjerojatno i ostali ustavi, zapravo su vrlo nježne, gotovo do boli lirske knjige o toleranciji, ravnopravnosti, zaštiti ugroženih. No nažalost sadržaj, kao što to često biva u srazu teorije i prakse, ne korespondira uvijek s realnošću. Tu negdje je i počela naša potraga za pričom. Kako je nastao taj sraz. Kako on izgleda u stvarnom životu. Među stvarnim ljudima.

Da li ste pre nego što ste Ante Tomić i vi zaronili u Ustav Republike Hrvatske mogli bez pomoći Gugla da citirate neki njegov član?

Nisam. Ni slučajno. Bio sam jedan od onih 98% građana Hrvatske koja tu knjižicu nikada nije držao u ruci. Tek kada sam čuo da svaki državni činovnik mora položiti ispit iz Ustava, krenuo sam ga čitati. Naravno, ne s namjerom da postanem državni činovnik, već zato jer je jedan od naših likova to morao položiti.

Kako komentarišete činjenicu da neki srpski mediji najavljuju vaš film kao film u kome Nebojša Glogovac igra transvestita sa podtekstom da mu je tu ulogu poverio hrvatski reditelj? Da li i nehotice, dakle iz puke želje za privlačenjem pažnje čitalaca, takvi naslovi pomažu ili ne – filmu, njegovim autorima, kome god?

»

Ne krojim te naslove, nemam ništa s njima. Svatko može pisati šta hoće i nasloviti to kako hoće. A što se tiče pomoći filmu, znate onu staru poslovicu da svako spominjanje pomaže filmu, negativno ili pozitivno, jedino je važno da točno ispisuju ime filma.

Zna se da su vam mediji u Hrvatskoj zamerili što ste angažovali glumca iz Srbije, koji je uz to, glumio Dražu Mihailovića. Zaista, zašto ste to uradili? Mogli ste pretpostaviti da će ta činjenica zaseniti važne elemente filma, elemente zbog kojih ste, uostalom, i snimali film? Već ste imali slično iskustvo zbog angažovanja Mikija Manojlovića u filmu *Neka ostane među nama*.

EKIPA: Rajko Grlić, Ksenija Marinković, Nebojša Glogovac i Dejan Aćimović

Vi spominjete druge, a zapravo i vas kopka isto pitanje kao i njih; kako je to Hrvat dao glavnu ulogu Srbinu. I to Srbinu koji je igrao četnika. Strašno. Bojim se da odgovarajući na tako simplificiran odnos režiser – glumac nećemo daleko doći. Vrtjet ćemo se u krugu gluposti o kojoj ovaj film upravo i govori. Nebojša Glogovac je prije svega sjajan glumac, a zatim je i vrlo mudar čovjek. A to su dvije vrline koje su osnovna pretpostavka svake igre na filmu, vrline za kojima svaki režiser traga i kada ih napokon nađe, ne pada mu na pamet da se pita od kuda je ta osoba, koje je nacionalnosti, vjeroispovjesti i seksualnog opredjeljenja. Režiser pred sobom ima glumca. Glumac režisera. I njihov odnos ili funkcionira ili ne. Nikakva oznaka roda i krvi tu ne pomaže ili odmaže. To je onda razgovor igrača koji uživaju u igri. A da li će to netko shvatiti ovako ili onako, simplificirati ili ne, nije vas briga. Uostalom da čovjek brine o tim glupostima, nikada ne bi išao raditi tako visokorizičan posao kao što je pravljenje filmova. Pogotovo ovakvog kakvog smo Nebojša i ja radili.

U podnaslovu filma piše – *Ljubavna priča o mržnji*. Šta to znači? Voleti i mrzeti istovremeno?

Kada nekoga u ovim našim krajevima ne podnosimo, onda ga najčešće imenujemo nekom etiketom: peder, četnik, ustaša... Ukratko, svrstamo ga u neku zajedničku košaru i time smo ga zauvijek označili kao našeg neprijatelja. On je zbirna imenica. No kada nas nevolja, a ona je uvijek najbolji spajač ljudskih sudbina, nekako spoji, mi odjednom iza te naljepljene etikete počinjemo nazirati ljudsko biće. Osobu s imenom i prezimenom. Naredni, vrlo oprezni korak, najčešće je pokušaj da o toj osobi nešto saznamo. Postajemo radoznali. A u toj radoznalosti krije se mali zametak nečega što se jednoga dana može, naravno ne uvijek, pretvoriti u prijateljstvo ili čak ljubav.

Pres najava filma sugeriše pitanje da li čovek može da se promeni. U Srbiji su na vlasti ljudi koji su nekada zagovarali drugačije stavove od ovih koje sada propagiraju, a ljudima preostaje jedino da im veruju. Molim vas za komentar.

Bojim se da političarima ne valja vjerovati ni kada darove daju. Oni su prevrtljive ptice. Za vlast mogu biti ovo ili ono, danas jedno, sutra drugo. Kao ljudi političari manje-više postaju zanimljivi tek onda kada padnu s vlasti, kada postanu "društveno nevažni". Onda se u njima može svašta otkriti. No dok su na vlasti, imaju masku koju, ako je potrebno, mogu presvući svakih pet minuta.

I Hrvatska i Srbija će premijerno videti vaš film u vreme kad su u fazi niskog nivoa prijateljstva. Šta očekujete kako će biti dočekan, koliko državni odnosi utiču na percepciju filma?

Ljudi koji rade na "državnim odnosima", kojima je stalo i koji se međusobno hrane tim "niskim nivoom prijateljstva", oni na vlasti kao i oni iz podzemlja fatalno zaljubljeni u svoju naciju, ne odlaze u kino. Njih to ne zanima. Prema tome ne vidim tu neki veliki problem. Želim vjerovati da "ljudi" i "država" nisu jedno te isto. Bilo bi strašno da jesu, i u Vašem i u Našem slučaju.

Ako se slažete sa mišljenjem da je od svih umetnosti film najbolji predstavnik, promoter, i sve ostalo na tu temu zemlje iz koje dolazi, da li se osećate odgovornim zbog slike koju vaš film pronosi svetom?

Film je, kao što bi rekao drug Lenjin, najvažnija od svih umjetnosti. Tako su nam barem govorili kada smo bili mali. Kasnije smo naučili da je i najneugodniji svjedok stvarnosti. Ako netko tko će se baviti arheologijom vremena jednoga dana pokuša rekonstruirati kako je tekao svakodnevni život, od automobila do našeg vokabulara, film će mu, manje ili više, biti jedan od rijetkih pouzdanih izvora. A što se tiče prezentacije, pokazivanja, predstavljanja zemlje u dalekom svijetu, to je druga priča. Veliki rodoljubi, i Vaši i Naši, vjeruju da vani uspjevaju samo filmovi koji gade naše svetinje, naše običaje, naš život i naš ponos. Oni su uvjereni da su ti filmovi dio neke veće, globalne zavjere protiv njih i njihove države. Meni se na drugoj strani čini da vani funkcioniraju filmovi u kojima se pretjerano ne lažemo, ne šminkamo, ne pokušavamo biti nešto što nismo. Ukratko, da kič ne prolazi baš najbolje. Da li se osjećam odgovoran ako moj film nije ogledalce koje će uvijek govoriti da smo najljepši i najpametniji? Iskreno rečeno, ne baš.

Vaš film *U raljama života* je često repriziran na ovdašnjim TV kanalima. Da li dobijate neku nadoknadu od tih repriza?

Ne, ni pare. Ni za *Samo jednom se ljubi*, ni za *Čarugu*, ni za *Karaulu*, ni za... Ukratko – sramotna pljačka. Neke beogradske producentske kuće, kao što je to na primjer "Centar film", godinama sudjeluju u tome.

Šta je bilo sa filmom koji je trebalo da snimite Lordan Zafranović, Goran Marković, Goran Paskaljević i vi? Društvo iz Praga?

To je završilo na nivou sinopsisa. Zagrebački producent koji je to trebao

voditi nije se pokazao dorastao takvom projektu.

Šta bi bilo kad bi bilo da Hrvatska i Srbija odluče da, na primer, godinu dana rade zajedničke projekte u kulturi? Da li bi im se pridružio još neko?

Nisam siguran da u potpunosti razumijem vaše pitanje. Mislite, kada bi jedni i drugi stavili svoj novac u zajedničku blagajnu i djelili ih zajednički, prema projektima? Bojim se, ako to mislite, da bi tih novaca i tada bilo beskonačno malo i da bi se više vremena potrošilo na svađe tko je uzeo više ili manje za se, a da bi sami projekti patili. Mislim da je puno bolje ovo što sada imate na filmu, da i jedni i drugi pomažu projekte jednih i drugih. Čini mi se da bi to što se radi na filmu bilo dobro proširiti i na druge discipline. Jer to je neka, koliko-toliko, organska suradnja. Svaka dirigirana bi opet bila neko novo orgijanje birokracije.

Vaše kolege, doajene ovdašnje kinematografije koji žive od profesure, novinari često pitaju – da li studente učite kako se snima film u besparici. Vi nemate te potrebe, tamo gde žive vaši studenti novac nije nepremostiv problem. Šta su teme koje njih tište? Kako vi snimate u besparici?

Nigdje na svijetu novac za film ne raste na drvetu. Jednako ga je teško osigurati za prvi film i ovdje i tamo. Jedina je razlika da tamo, ako jednom prežive prve nedaće, ako se pokažu dobrim, klinci mogu očekivati da će raditi u boljim produkcionim uvijetima, s više novaca. Ovdje nema te garancije. Ovdje su i početnici i veterani stalno u istoj početničkoj poziciji. Tu kvaliteta i ono što vam je napravio prethodni film gotovo ništa ne znače.

Prošlo je 35 godina od filma *Samo jednom se ljubi*. Nije malo, zar ne? To je priča o ljubavi udbaša i buržujke, o ljubavi koja pobeđuje ideologiju. Sad se često i uveliko priča o pravu na ljubav – to je, uostalom, jedna od tema vašeg najnovijeg filma *Ustav Republike Hrvatske*. Kako se stiče, osvaja, to pravo? Kojim oružjem?

Ono se osvaja ljubavlju. Voljom. Malim intimnim fanatizmom. Željom za boljim, ljepšim, stvarnijim. ¶

SONJA ĆIRIĆ

Diktat gluve gledanosti

Sudeći po najavi, posebno sa RTS-a, izgleda da ćemo na pragu drugog zlatnog doba televizije vrlo skoro najzad svedočiti porinuću nove epohe domaćih TV serija

NOVO: ***Sumnjiva lica*; *Ubice moga oca***

Iako su globalna kritika i publika odavno složne u tome da trenutno živimo u drugoj zlatnoj epohi televizije, prvenstveno zahvaljujući zapanjujućoj kvalitativnoj i kvantitativnoj evoluciji serijskog programa, u ovdašnjim okvirima je donedavno sve to delovalo kao još jedan planetarni fenomen bez opipljivih reperkusija na našem, domaćem tlu.

Različiti izvori, razume se, na različit istoriografski način posmatraju ovu pojavu i spore se oko tačnog momenta njenog začetka i potonjeg procvata, ali se čini da nećemo pogrešiti ako joj pripišemo novomilenijumski karakter i ako – recimo – za njen međaš odaberemo 1999. godinu, kada je premijeru imala veličanstvena HBO serija *Porodica Soprano* (*The Sopranos*). Jer, uprkos tome što dotični fenomen nikako nije naprasan i samonikao, pa i pored toga što se u deceniji koja je prethodila pomenutom događaju svašta bitno i zabavno kuvalo i krčkalo u serijalnom svetu, nema nikakve sumnje da je baš ovo remek-delo Dejvida Čejsa ona eksplozija nakon koje se čitava priča zakotrljala u potpuno novom pravcu.

VETAR PROMENE

Ovog "drugog zlatnog doba" ne bi ni bilo da se virus spektakularno vrednog serijskog programa nije u novom veku iz Amerike ekspresno raširio bukvalno svuda gde digitalni signal uopšte i dopire, no sva ta čudesa su za nas do juče funkcionisala kao daleka i zbunjujuća jeka koja je samo naglašavala sveopštu konfuziju u kojoj životare ovdašnji elektronski mediji.

Lišena jasnog dosluha sa zbivanjima u svetu, naša serijalna praksa je sve do danas uglavnom trajala po inerciji nasleđa iz ovdašnje "prve zlatne TV epohe" ('60, '70. i »

'80. godine prošlog veka), bez znanja, snage, želje, a možda i potrebe da se u hodu preobrati u skladu sa savremenim medijskim uzansama. Ovog leta i jeseni, međutim, odjednom se učinilo da nam pristiže predugo iščekivani vetar promene, isključivo usled najava o zaista bogatim serijskim novitetima koje u tek započetoj TV sezoni ima nameru da prezentuje većina nacionalnih emitera, predvidljivo predvođena najmoćnijim i najpovlašćenijim među svima njima – RTS-om.

I stvarno, kada pokušate da se prisetite svih usputnih informacija koje su na ovu temu plasirane u poslednja tri-četiri meseca, ispada da ćemo vrlo skoro najzad svedočiti porinuću nove epohe domaćih TV serija. Javni servis tako već u oktobru počinje premijerno da emituje humorističku seriju (sitkom?) *Sumnjiva lica*, baziranu na besmrtnim i sada osavremenjenim Nušićevim komedijama u velikom broju epizoda i predviđenih sezona (scenarista i reditelj Dušan Milić), odmah iza

STARO: *Bolji život*

toga nas na istom mestu čeka i nova, možda finalna sezona Bajićevog hita *Selo gori, a baba se češlja*, a vrlo brzo potom pred gledalište će i kriminalistička serija Nataše Drakulić i Predraga Antonijevića *Ubice moga oca*, za koju se unapred tvrdi da je punopravan lokalni odgovor na fantastičan niz skandinavskih serija istog žanra koje već gotovo deceniju vedre i oblače planetarnim TV nebom. Ipak, definitivnu nadu u našu bolju ili bar sadržajniju i osmišljeniju serijsku budućnost dodatno raspiruju RTS projekti čija su snimanja tek najavljena: nova serija Dragana Bjelogrlića *Senke nad Balkanom* (vidi okvir), koja se opisuje kao triler smešten u epohu između dva svetska rata i, pre svega, grandiozni srednjovekovni serijal o dinastiji Nemanjića iz pera Gordana Mihića i u režiji Marka Marinkovića.

Ostali nacionalni emiteri, razumljivo, nemaju tako zgusnute, ni toliko ambiciozne repertoarske planove. TV B92 i TV Hepi prema trenutno dostupnim informacijama ne planiraju da u tekućoj sezoni investiraju u serijski program, TV Prva je već sredinom septembra startovala još jedan posrbljeni španski humoristički format *Nemoj da zvocaš!* i nedvosmisleno pokazala koliko ozbiljno računa na ovaj adut smestivši ga u srce prajm-tajma svakog radnog dana, dok je TV Pink izgleda privremeno odustao od novih serijskih projekata (u čemu je, inače, dugo prednjačio) i ove jeseni repertoar obogatila jedino doku-igranim serijalom *Kod 4*, koji na neviđeno deluje kao površni produžetak tobožnjih crnohroničnih atrakcija. Televizije kraćeg, regionalnog i lokalnog dometa koje su u poslednje vreme imale pokušaje na serijskom planu ove jeseni su takođe odustale od te trke, pa jedino RT Vojvodine najavljuje nove epizode svog mini sitkoma *Državni posao*, evidentno nemajući dovoljno energije, sredstava i motiva da se ponovo upusti u pravi igrani projekat kakva je bila njihova nedavna serija *Vere i zavere*, prema istoimenom romanu Aleksandra Tišme.

Temelji na kojima treba da nikne to naše novo serijsko doba jesu, doduše, klimavi i nekako zamagljeni kontinuiranim odsustvom kvaliteta i bilo kakvog sistema, mada valja priznati da to ne znači kako u ovdašnjoj recentnoj medijskoj praksi nije bilo sasvim dovoljno nastojanja da se iznađe onaj adekvatni serijalni kod koji bismo prigrlili kao sopstven i zbilja perspektivan.

UPOTREBNA FUNKCIJA

Uopšteno posmatrano dosadašnji srpski serijski arsenal se lako može razvrstati u četiri kolone, manje po žanrovskom, stilskom ili poetskom principu, ali i ubedljivo više po vulgarnoj upotrebnoj funkciji. Zagledani u pozajmljene ili nasleđene modele mi smo, najpre, vremenom razvili vlastite varijacije na temu dva notorna serijska oblika: soup-opere i sitkoma. Ovome svakako valja pridodati i uvozne serijske formate koji su se u poslednjih desetak godina nekako neprimetno i kriomice nakotili po raznim ćoškovima ovdašnje televizijske svakodnevice, retko donoseći sa sobom pretpostavljeni kvalitet i skoro obavezno grabeći makar inicijalnu, promotivnu popularnost i prijemčljivost. Konačno, nipošto ne treba zanemariti i četvrto važno i vrlo specifično uporište našeg serijalnog života – celovečernje filmove koji se silom ekonomskih prilika i produkcionih kompromisa nasilno pretaču u mini ili midi serije. Ovoj često skroz nepotrebnoj i kreativno apsolutno kontraproduktivnoj kategoriji nisu čini se potrebna bilo kakva dalja objašnjenja, sem da se taj dugačak i praktično nepregledan niz naslova gotovo uvek svodio na medvеđu uslugu filmovima iz kojih se ispilio kroz puko popunjavanje rupa u programskim šemama raznih televizija.

Adaptirani i lokalizovani pisani formati (kako se to stručno kaže) deo su široko rasprostranjene globalne prakse, s tim što su kod nas oni pre nužno zlo i tabananje linijom manjeg kreativnog otpora, nego trendovsko posezanje za dokazanim, pa zato importovanim vrednostima. Neke od tih serija (*Na terapiji,* pa donekle i *Žene sa Dedinja*) jesu ispoljile određeni kvalitet i inovativnost, druge makar mogu da se podiče zavidnom gledanošću (*Andrija i Anđelka*, *Sinđelići* i pomenuta *Nemoj da zvocaš!*), treće su protutnjale repertoarom bez posebnog efekta (*Urgentni centar*, *Naša mala klinika*), dok su četvrte bile bukvalno mrtvorođene (*Papijeva ekipa* / *Tri policajca*).

Zver sveopšte komercijalizacije najdrastičnije je ipak preobrazila srpsku varijantu soup-opere, transformišući je u frankenštajnski miks sapunice i domaćinske komedije pod pritiskom premeštanja iz njenog prirodnog okruženja (podne, popodne, rano veče) pravo tamo gde nikako ne pripada (elitni večernji termini emitovanja). Prototip ovakve nazadne prakse formulisale su "legendarne" RTS serije od *Boljeg života* naovamo, a pogubni efekti su višestruko pojačani njihovim beskonačnim repriziranjem u minule dve decenije. Paradoksalna i budućih analiza izvesno dostojna činjenica je i okolnost da su se sporadična i u poslednje vreme sve učestalija iskakanja iz te matrice (*Moj rođak sa sela*, *Gorki plodovi*, *Jagodići*, *Ulica lipa*, *Vojna akademija*, itd.) obavezno okončavala poražavajućim i kapitulantskim uplovljavanjem u izvesnost iste te luke od koje se najpre htelo pobeći. Nažalost, ovaj tugaljivi simptom zatičemo i tamo gde bi

Bez kojih se ne može

Foto: R. Ćebić

"Jesi li se oženio?", upitao je sa širokim slavonskim osmehom Sloba, vozač u mnogim filmskim i televizijskim ekipama, pa sad i u Bjelinoj. Odmah za njim pojavio se i nabavni rekviziter Forke, sa nekim sličnim pitanjem. Sloba i Forke su oni bez kojih se ne može, pa nije neobično što su se našli u Barandi, banatskom selu gde se snima međunarodna koprodukciji za seriju *Senke nad Balkanom*.

Prošle srede, Dragan Bjelogrlić, kreator serije, i Radio-televizija Srbije, jedan od koproducenata, organizovali su konferenciju za novinare na setu *Senki nad Balkanom*. Planirano je da serija traje tri sezone. Najavljena je kao politički triler čiji je koncept istorijska fikcija, što podrazumeva kombinovanje stvarnih i izmišljenih događaja, i istorijskih ličnosti sa fiktivnim likovima. Dešava se u Beogradu između 1928. i 1940. godine. Prva sezona se završava ubistvom hrvatskih poslanika u Narodnoj Skupštini SHS i uvođenjem šestojanuarske diktature, druga ubistvom kralja Aleksandra u Marselju 1934. godine, a treća se odvija do pred početak Drugog svetskog rata.

Scenograf Goran Joksimović spektakularno je rekonstruisao beogradsku Siminu ulicu u kojoj se nalazila Uprava beogradske policije, i Jatagan-malu. Joksimovićeva Jatagan-mala deluje, prosto, neverovatno! Nemoguće je zamisliti da je pre manje od sto godina ovako izgledao današnji strogi centar Beograda između Dečanske, Makedonske i Kolarčeve ulice: prašnjave, zemljane, neravne ulice, pune rupa, koje će prva kiša pretvoriti u tešku kaljugu.

"Sve ovo što vidiš oni su napravili", pohvalili su uglas Sloba i Forke grupu od desetak skromnih radnika i majstora, preplanulih tokom tromesečne izgradnje scenografije. Na svakom snimanju postoje desetine, čak i stotine takvih ljudi o kojima prosečan gledalac i ne razmišlja. Njihov je posao da daju sve od sebe da bi omogućili glumcima, rediteljima i ostalim kreativnim ljudima da daju sve od sebe. Ponekad, kreativci umeju da omanu, ali vredni radnici poput Slobe i Forketa nikad ne maše.

Dragan Bjelogrlić je predstavio deo velike međunarodne ekipe glumaca (Dragan Bjelogrlić, Marija Bergam, Nenad Jezdić, Branimir Brstina, Boda Ninković, Dragan Petrović Pele, Milica Gojković, Miloš Samolov...). Bio je tu i, uvek srdačni, Gordan Kičić, koji igra jednu od glavnih uloga, a gost iz Skoplja Toni Mihajlovski je izjavio da sad tek četvrti put u karijeri igra Makedonca. Prema filmskoj priči Stevana Koprivice, scenario su napisali Danica Pajović, Dejan Stojiljković, Vladimir Kecmanović i Dragan Bjelogrlić, a režiraće ga pet reditelja: od mladih Danila Bećkovića, Koste Đorđevića i Srđana Spasića do veterana Miroslava Lekića. Bjelogrlić je najavio da će režirati prvu i poslednju epizodu. Emitovanje je planirano za jesen iduće godine na RTS-u.

U neformalnom razgovoru Dragan Bujošević, generalni direktor RTS-a, rekao je da mu je drago što Javni servis učestvuje u ovom poduhvatu, ali je najavio i još jednu RTS-ovu seriju, *Ubice moga oca*, čije emitovanje počinje krajem oktobra, a koju je režirao Miloš Radović. Kaže da tako nešto još nismo imali prilike da vidimo na ovim prostorima. Videćemo.

RADOSLAV ĆEBIĆ

zadaci javnog servisa morali biti neupitni i primarni – u malobrojnim serijskim ekranizacijama literarnih dela (*Čizmaši*, *Miris kiše na Balkanu*, itd.).

Više je nego interesantno da u svemu tome nismo volšebno uspeli da išta naučimo od suseda Hrvata koji su po nepisanoj tradiciji uvek bili mnogo bliži valjanoj televiziji, mada su, recimo, njihove konzervativne sapunice već dugo vrlo prisutne na programima naših emitera. Tamošnja serijska praksa veoma dosledno poštuje i formu (mamutske sapunice idu u dnevnim ili predvečernjim slotovima, a prajm-tajm je ipak privilegija ozbiljnijih i kompleksnijih serijskih ostvarenja) i sadržaj (precizno razgraničavaju sapunicu od drama, ekranizacija, krimića, komedija, itd.), usled čega hrvatski serijski programi i imaju toliku prednost u odnosu na naše, čak i tamo gde to niko nije očekivao, pa su i dva najbolja eksYU sitkoma u poslednjih desetak godina njihova – *Bitange i princeze* i *Nedjeljom ujutro, subotom navečer*. A serijski TV humor je nešto sa čim mi kuburimo još od vremena Lole Đukića i Novaka Novaka, mada smo u potrazi za formulom uspešnog i kvalitetnog sitkoma uzaman probali sve: podražavanje tuđih modela sa licencom i bez nje, kreiranje autentično naših komičnih serijala, profilisanje određenih naslova prema specifičnom uzrastu ili socijalnom sloju...

Moderan srpski sitkom, pre svega, apriori odustaje od ustaljene dužine epizode za ovaj žanr (20 do 22 minuta) i širi se u često i duplo dužem terminu slepo podređen zahtevima marketinga. Produkciono ionako asketski sveden on tako, i bez ulaženja u ostale autorske i izvođačke hendikepe koje konstantno iskazuje, sam sebi odseca krila i minimalizuje šansu da na duže staze osvoji publiku. Takođe, tako jadan status ovog esencijalnog žanra možemo da tretiramo i kao svojevrsnu paradigmu sveukupnog aktuelnog stanja domaćih TV serija, predugo izvitoperenih u prosta oruđa nezajažljivih komercijalnih ambicija matičnih televizija. Niko nema ništa protiv ambicija, ali će se sve one vrtoglave najave s početka ovog teksta ponovo pokazati jalovim ukoliko se naše serije, njihovi tvorci i producenti ne usaglase oko potrebe da ideje, talenat, inspiracija i veština ipak moraju biti iznad blede prolaznosti tržišnog učinka. ¶

ALEKSANDAR D. KOSTIĆ

Bioskop najboljih

Novi program "7 veličanstvenih", novi pokušaj da se ublaži nedostatak prostora za celovečernji dokumentarni film

Sedmog i osmog oktobra biće održano trinaesto izdanje festivala "7 veličanstvenih". Zvaće se "Bioskop 7 veličanstvenih". Poznavaoci kalendara ovdašnjih kulturnih dešavanja, kao i samih dešavanja, primetiće da navedeni datumi ne odgovaraju terminu u kome je ovaj festival prikazivan do sada, kao i da je krajem januara, dakle u uobičajeno vreme, ove godine već održan. Istina pod imenom "7 veličanstvenih". Zašto i otkud promene?

"7 veličanstvenih" je jedinstven festival i retko mesto gde se u gradu Beogradu, a i šire, mogu odgledati evropski dugometražni dokumentarni filmovi. Po rečima reditelja Zorana Popovića, osnivača (sa Svetlanom Popović) ovog festivala, selekcijom od samo sedam izuzetnih dokumentaraca promenio se odnos prema festivalima kod nas i u Evropi. Zbog mogućnosti da se vide aktuelna ostvarenja dokumentarnog filma, i da se čuju iskustva njihovih autora, čije je gostovanje bilo deo programa, ovaj festival je već nakon nekoliko godina stekao status kultnog, i stvorio potrebu kod publike za dugometražnim dokumentarcima. "Upravo zato smo želeli da festival obogatimo novim programom, koji bi predstavljao izbor iz sada već izuzetno značajne antologije modernog dokumentarca koju su formirali filmovi prikazani tokom prethodnih dvanaest godina. Želimo da istaknemo trajne vrednosti tih upečatljivih autorskih ostvarenja i da pokušamo da im otvorimo vrata naših bioskopa. Zato smo tu selekciju i nazvali 'Bioskop 7 veličanstvenih'", bilo bi objašnjenje Zorana Popovića otkud i zašto promene navedene na početku teksta.

Prva selekcija programa "Bioskop 7 veličanstvenih" sastavljena je od pet dokumentaraca koji su, zašto ne reći, postali evropski festivalski i bioskopski hitovi. Prvi je *Još jedan tango*, film o kome Zoran Popović kaže da je ove godine uzburkao Evropu, Ameriku i Australiju. "To je uzbudljiva melodrama sa predivnim tango koreografijama, napravljena kao najbolji igrani bioskopski filmovi. Režiser filma Herman Kral biće gost festivala. Zatim, *Manastir*, danski film koji je napravio jedan od najvećih proboja među kreativnim autorskim dokumentarcima. Reč je o jednoj od najneobičnijih priča ikad zabeleženih na filmu: jedan ostareli Danac želi da napravi manastir na svom imanju, a iz Moskve dolaze pravoslavne monahinje da to sprovedu u delo. Režirao ga je Pernile Rose Grenker. Treći film je italijanska postapokaliptična vizija Amerike *Ispod nivoa mora*. Ovaj dokumentarac je najavio vrtoglavi uspon Đanfranka Rozija, koji je u međuvremenu postao jedan od najznačajnijih evropskih autora nakon što je osvojio Zlatnog lava u Veneciji, a ove godine i Zlatnog medveda u Berlinu. Belgijsko-izraelski poetski dokumentarac *U smiraj života*, mesecima ove godine je jedan od najgledanijih filmova u Izraelu. Priča o baki koju neguje brižni sin postala je privlačnija za publiku od brojnih holivudskih hitova. O fenomenu ovog filma kritičari još pišu, a autor Silven Bigelajzen će biti i naš gost. Takođe, na specijalnoj projekciji videćemo i njegov prethodni film *Poslednja karta*. Manifestaciju zatvara projekcija posvećena jednom od rodonačelnika modernog filma, austrijskom filmskom umetniku Mihaelu Glavogeru, koji je tragično nastradao na snimanju u Africi. Biće prikazan film *Sjaj kurvi*, koji zaokružuje njegovu fascinantnu trilogiju ostvarenja o specifičnim fenomenima globalizovanog sveta."

BIOSKOP: ***Još jedan tango***

Sjaj kurvi

Manastir

Ispod nivoa mora

Smiraj života

Poslednjih petnaestak godina festivali dokumentarnog dugometražnog filma su u usponu, što je svakako potvrda ekspanzije produkcije ove filmske forme i interesovanja kritike i publike. Po Zoranu Popoviću, taj porast je vidljiv i u našim uslovima. "Međutim, kad je u pitanju pozicija dokumentarnog filma u bioskopima, razlike između nas i Evrope i sveta su drastične. U zemljama razvijene bioskopske kulture, dokumentarci sve češće postaju bioskopski hitovi, a razvijaju se i specijalizovani bioskopi posvećeni ovoj filmskoj vrsti. Priča o bioskopima kod nas je poznata, a na suženim repertoarima ima drastično malo mesta za dokumentarni film."

Novi festivalski program "Bioskop 7 veličanstvenih" je zato pokušaj da se taj nedostatak ublaži. Treba podsetiti da je, kao uostalom i sam festival, ovaj njegov dodatni program rezultat privatne inicijative. ¶

S.Ć.

Jagoda Kaloper (1947–2016)

Oprostite ako ovo bude suviše lično; ipak sam je poznavao i družili smo se, u mladosti kad je trebalo. Jagoda Kaloper bila je sjajna glumica i značajna likovna umetnica: iznenadio sam se našavši sve njene filmove, oko dvadesetak, na internetu; zlatna i srebrna Arena u Puli, Teodora u Nišu. I niz nagrada za likovne umetnosti. Uprkos boljim i bolje odigranim ulogama ("Lisice" Krste Papića, "Gravitacija" Branka Ivande itd. barem po mom mišljenju), proslavila ju je vesela uloga u "WR Misterijama organizma" Duška Makavejeva, gde neobuzdano i radosno uživa u ljubavi, gola i spontana, a bila je prelepa cura.

Tamna, sa lepim velikim okicama, savršeno građena, bila je dete dobre dalmatinske familije (tata ozbiljan doktor u Zagrebu) iz ulice Račkoga, smirena i nimalo brbljiva, ali koncentrisana i ozbiljna. Bila je najbolja drugarica, iz gimnazijske klupe, moje tadašnje žene, pa sam je tako i upoznao. Sećam se da smo se jednog novembra, po mećavi i poledici vozili u Beograd u pozajmljenom miniju 850 i da smo u Beogradu morali da Jagodu branimo od nepodnošljivo nasrtljivih udvaranja izvesnog odvratnog lika koji je – nesrećnim sticajem okolnosti – živeo iza ćoška; da je živ, kazao bih vam ko je bio; da kažem iz koje je ulice bio, odmah biste se setili ko je. Jagoda ga je odbijala dostojanstveno i odlučno, ali je magarac bio dosadan do neba, pa smo se skrivali po lokalnim kafanama na Zvezdari gde takvi ne zalaze. Sedeli smo zajedno na legendarnoj terasi pulske "Rivijere" tokom filmskog festivala, sa Makavejevim, sa Papićem, sa mladim Šnajderom (ako se ne varam...); Jagoda je uvek bila fina, smirena i učtiva devojka, nimalo impresionirana tim tadašnjim glamurom. Uostalom, diplomirala je likovnu akademiju i slikarstvo joj je uvek bilo važnije od filma, svim uspesima uprkos.

Retko kada Bog obdari nekoga sa dva podjednako blistava talenta kao što je obdario Jagodu; o fizičkoj i unutrašnjoj lepoti i da ne govorimo. Sećam je se kako je marljivo crtala krejonom psihodeličke šare oko očiju; sećam se njene bake po ocu, mrzovoljne dalmatinske starice u crnom koja se (iz nekog razloga) zvala Jovan (pijani matičar?) i koja se svađala satima sa novim poštarima koji su joj donosili penziju, pokazujući im ličnu kartu na kojoj je njena slika i krsteno ime Jovan.

Posle je Jagoda s mužem, arhitektom, emigrirala u Beč, gde je ovih dana i umrla. Malo nas je koji će jednoga dana ostaviti takav trag – umetnički i ljudski – kakav je ostavila Jagoda Kaloper, moja drugarica iz lude mladosti naše.

MILOŠ VASIĆ

jdp.rs

JUGOSLOVENSKO DRAMSKO POZORIŠTE

REPERTOAR
OKTOBAR 2016.

Dragoslav Nenadić
POD ŽRVNJEM
Režija Egon Savin
PREMIJERA
16. OKTOBAR
REPRIZE: 17, 19, 24. i 28. OKTOBAR

Scena „Ljuba Tadić"

1. Subota u 20.00	HAMLET
2. Nedelja u 20.00	UOBRAŽENI BOLESNIK
3. Ponedeljak u 20.00	SKAKAVCI
4. Utorak u 20.00	DRAMA O MIRJANI I OVIMA OKO NJE
5. Sreda u 20.00	MLETAČKI TRGOVAC
6. Četvrtak u 20.00	GOSPOĐICA
7. Petak u 20.00	IZDAJA
9. Nedelja u 20.00	ZAPISI IZ PODZEMLJA
16. Nedelja u 20.00	POD ŽRVNJEM – premijera
17. Ponedeljak u 20.00	POD ŽRVNJEM
18. Utorak u 20.00	HAMLET
19. Sreda u 20.00	POD ŽRVNJEM
20. Četvrtak u 20.00	UNOSNO MESTO
21. Petak u 20.00	RAZBIJENI KRČAG
22. Subota u 20.00	UOBRAŽENI BOLESNIK*
23. Nedelja u 20.00	RAZBIJENI KRČAG
24. Ponedeljak u 20.00	POD ŽRVNJEM
25. Utorak u 20.00	NORA!**
26. Sreda u 20.00	RAZBIJENI KRČAG
27. Četvrtak u 20.00	GOSPOĐICA*
28. Petak u 20.00	POD ŽRVNJEM
29. Subota u 20.00	HAMLET
30. Nedelja u 20.00	UNOSNO MESTO*
31. Ponedeljak u 20.00	OTELO

JDP titluje predstave na engleski jezik (*) i srpski jezik (**) za osobe sa oštećenjem sluha

Studio JDP

7. Petak u 20.30	WHAT THE FUCK ARE WE DOING HERE? (nezavisna produkcija Mikser House, predstava je na engleskom jeziku bez prevoda)
9. Nedelja u 20.30	HISTERIJA
13. Četvrtak u 20.30	SLUČAJNA SMRT JEDNOG ANARHISTE
14. Petak u 20.30	ZLOČIN I KAZNA
18. Utorak u 20.30	WHAT THE FUCK ARE WE DOING HERE? (nezavisna produkcija Mikser House, predstava je na engleskom jeziku bez prevoda)
19. Sreda u 20.30	SLUČAJNA SMRT JEDNOG ANARHISTE
27. Četvrtak u 20.30	HISTERIJA
28. Petak u 20.30	SLUČAJNA SMRT JEDNOG ANARHISTE
29. Subota u 20.30	MARKS U SOHOU (nezavisna produkcija)
30. Nedelja u 20.30	MARKS U SOHOU (nezavisna produkcija)

Gostovanja

26.	TAKO JE MORALO BITI Centar za kulturu Lazarevac

50% POPUSTA
za kupovinu ulaznica
na dan predstave

Za kupovinu ulaznica na dan predstave odobrava se popust od 50% (popust se ne primenjuje na ulaznice za ložu). Za kupovinu najmanje 20 ulaznica odobrava se popust na grupne ulaznice od 50%

Vaš lični blagajnik
069 26 44 447

DOSTAVLJAMO VAM ULAZNICE NA ŽELJENU ADRESU!

Radno vreme blagajne:
ponedeljak - subota
10h - 15h i od 17h do početka predstave
nedelja od 17h do početka predstave
Tel. 011 30 61 957 / 011 26 44 447
Kralja Milana 50

Beograd
www.beograd.rs

Raiffeisen BANK

Toma i Uroš

Mračna i ružna strana svake stvari uvek je iskrenija, istinitija i autentičnija od one lepše. Otuda valjda niko drugi nije mogao bolje i tačnije nego Uroš Komlenović da prodre u suštinu fenomena Tome Zdravkovića

Navršava se ovih dana 25 godina od smrti Tome Zdravkovića. Očekivao bi čovek od mene, koja sam o raznim "narodnjacima" u "Vremenu" pisala, da kažem koju tim povodom. Neću, prijatelji, jer nisam dostojna. Rekao je sve na tu temu pre 15 godina u "Vremenu" pokojni Uroš Komlenović, u rubrici "Vreme uživanja". Eno ga taj tekst, ovih dana stoji na sajtu *vreme.com* u rubrici "Iz arhive", pa koga ne mrzi...

Uroša nikad nisam lično upoznala, umro je godinu dana pre nego što sam prvi put zakoračila u redakciju "Vremena". No, dosta o meni. Ovo je priča o jednom tekstu, o Uroševom tekstu jednostavnog naslova – Toma. Samo Toma. I dan-danas je dovoljno reći "Toma", pa da svi pomisle na Tomu Zdravkovića (hvaljen Isus, ne na onog drugog, znate kog, neću ga pomenuti da ne poganim ovu stranicu). Na prvi pogled se ne vidi, ali čudan je to, i važan tekst, za onog ko ume da čita.

Ako je u nečemu Uroš Komlenović bio besprekoran kao autor, onda je to bila reportaža. No, o Tomi Zdravkoviću on piše u neobičnoj formi, obraća se zamišljenoj sagovornici koju tačno mogu da zamislim – dobrodržeća gospođa iz centra grada, nije ni bitno kog, napuderisana i naparfemisana, sa makar jednom bundom od pravog krzna u ormanu. Od onih što idu u pozorište jer to tako treba, neka kojoj se natapirana frizura nikad nije usmrdela od duvanskog dima u birtiji, ni mirisa gulaša i škembića koji neumitno na takvim mestima dolaze iz kuhinje. Neka kojoj nije samo lice maskirano slojevima pudera i rumenila, niti joj je pravi miris tela skriven galonima skupog parfema. Ne, njoj je ceo život takav – skriven iza lažnih boja i mirisa. Nema, međutim, u tom njenom životu nikakve strašne istine koju treba sakriti, nikakvog leša u ormanu (odmah do one bunde). Da ga ima, još bi nam bila i zanimljiva. Ona samo laže i sebe i druge da je sve u njenom životu u najboljem, spokojnom, malograđanskom redu. Iza njene laži stoji samo strah od tamne strane duše, one o kojoj je Toma večito pevao. Toma koji se nije stideo da jaukne kako je dotakao dno života. Takvu je sortu, sigurna sam, Uroš odlično znao. Zašto sam sigurna? Zbog jednog njegovog drugog teksta, gde opisuje kontrast između ulickanog, reprezentativnog gornjeg Dorćola i onog svog, gde je valjda čitav kratki život proveo, donjeg Dorćola, tek tramvajskim šinama omeđenog od ovog prvog. Opisujući taj svoj donji Dorćol, Uroš je rekao da se taj deo grada nikada neće naći "u romanima gospođe Svetlane". Mislio je, naravno, na Svetlanu Velmar-Janković i njene romane o predratnoj beogradskoj eliti koja je naglo osiromašila posle Drugog rata.

Beograd Uroša Komlenovića mnogo je istinitiji od Beograda gospođe Svetlane. Znao je i nije se stideo onoga što mnogi drugi "rođeni Beograđani" kriju slojevima pudera i parfema: da je Beograd grad kontrasta, i predratnih vila i udžerica, i "Madere" i štrokavih birtija. Nešto mi govori da je više voleo ovaj drugi, razvaljeni, sirotinjski Beograd, jer sa pravom istinom stvari ovako stoje: mračnija i ružnija strana svake stvari uvek je iskrenija, istinitija i autentičnija od one lepše. Otuda valjda niko drugi nije mogao bolje i tačnije nego Uroš da prodre u suštinu fenomena Tome Zdravkovića, tog neškolovanog priučenog pesnika i pevača koji je svoj bol i muku, svoju jedinu istinu, pretakao u pesmu.

Okačili smo pre neki dan na sajt "Vremena", samim tim i na Fejsbuk, Urošev tekst. I naravno, javiše se komentatori, te sveznajuće neznalice, sitničari i dosadnjakovići. Osuli su paljbu po Urošu zbog jedne sitne i nebitne greške u tekstu o Tomi. Napisao je Uroš, onako uzgred, kako Toma nije imao roda ni poroda. Te picajzle kojima su fakti važniji od lepote, zagraktali su kako "ovaj što je to pisao" treba da vrati "novinarsku diplomu". Toma Zdravković je imao sina i ćerku. Nemate vi pojma, braćo draga. Baš ta greška čini Urošev tekst kompletnim umetničkim delom. Ta jedna mala i nebitna nesavršenost dodaje još jedno zrno istine – tekst je nesavršen i predivan, baš kao Toma i njegova muzika, i baš kao što je, na kraju krajeva, i Uroš bio takav. I jedan i drugi nosili su svoje mane kao medalje.

Ima u tom tekstu jedno predskazanje: lova je ušla u svaku poru života i zato nema više takvih muzičara kao što je bio Toma, niti će ih biti. Nema više ni novinara kao što je bio Uroš. Jer, jedno je kad stvaraš za pare, a drugo kad to radiš jer svaki atom i duše i tela vrišti da izbaci iz sebe rečenicu ili stih.

Laka vam zemlja, obojici, nesavršeni moji heroji. Nadam se da na nekom nebeskom kariranom stolnjaku zajedno točite "mučenicu" i pevate da ublažite bol. ¶

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

DRAGAN ILIĆ

Info mehana

Foto: M. Milenković

Ako ne možete da zamislite ružičasti raj, onda ga možete videti svakog dana na Televiziji Pink u emisiji "Dobar dan", koju vodi tandem Dea i Sarapa. U neformalnoj atmosferi nižu se gosti, za stolom su i advokati koji daju pravne savete (besplatno), a za susednim stolom sede neki čovek i neka žena i telefoniraju. Kasnije se ispostavlja da njih možete da pozovete i onda vam nađu posao! Možda ne baš danas, al ako gledate redovno, eto sutra posla – nije uvek ono što ste želeli ili u struci – al ko bira u šuplje svira. Ma to je Nacionalna služba za zapošljavanje – nije nikakva privatna agencija, što se kaže državna firma – sve regularno.

Na ekranu dva broja telefona, prvi za one koji traže posao, drugi za poslodavce. Istini za volju, ponekad se jave nekakve devojčice iz PR službi pa onda reklamiraju svoje firme, a za posao, lako ćemo, javite se i popunite prijavu pa ćete ući u našu bazu podataka. Ne zovite vi, javićemo se mi vama. Jes, baš vam verujemo, ili što bi rekao fudbalski trener Živadinović – dobićete šansu, samo ne znamo kad!

Ukoliko vam vikendom nedostaje Sarapa, možete ga gledati u jutarnjem programu. Ne bih da zvučim seksistički, ali za koleginicu mogu samo da kažem kako se lepo smeje, onako od srca. Od sedam dana, Sarapa radi osam, jer na Pinku 3, koji uređuje Ksenija Vučić, on radi "plivajući četvrtak" kada je "fizički i mentalno u stanju".

Željko Mitrović je odlično prepoznao populistički potencijal kolege Sarape koji je na Studiju B svojevremeno vodio politički talk-show "Problem". Tu su u malo neformalnijoj atmosferi političari vodili rasprave – a na Pinku je kafana postala opšte mesto. Ponovo se potvrdila teza da će Pink prepoznati, probuditi i upotrebiti vaše skrivene populističke potencijale. Pitam se samo kakve bi talente pronašli kod mene, možda baš u meni čuči zvezda rijalitija, razigranog šou-programa, ima tu i para da se ne lažemo, a danas svako može da postane zvezda – čak i onaj ko jedva ume da čita, jer uspeo je i pokojni Ekrem Jevrić.

Zaista, ovo je dilema dostojna doktora Fausta.

Dobro jutro/dobar dan na Pinku ipak je reakcija na program konkurencije na Televiziji Happy. Tamo je pre Sarape i Dee praktično ceo program zasnovan na liku i delu Milomira Marića. Ovaj TV fenomen je zaista neobičan jer čovek vodi "Ćirilicu" (kafanski politički šou), "Golu istinu" (kafanski ispovedni šou u četiri oka) i jutarnji program u praskozorje. Iako se Mariću mora priznati odlična informisanost obaveštajnog tipa, on je praktično patentirao tip emisije gde se ozbiljne teme i gosti mešaju sa bizarnim kafanskim ujdurmama.

Paradoks informativnih programa je da su ovo jedina mesta gde se u neobaveznom tonu diskutuje o našim aktuelnim problemima. Takozvane "ozbiljne" redakcije su pod tolikim pritiskom da ovo dođe kao ventil za frustrirani narod. Baš kao što su tabloidi promenili sliku štampanih medija, ovakve emisije stvaraju iluziju kritičkog novinarstva.

Dok smo se tako zezali sa Sarapom, Deom ili Marićem, ipak su se oko nas dešavale neke stvari o kojima smo imali ograničenu količinu informacija.

O referendumu u Republici Srpskoj, i nakon toga o lokalnim izborima, dobijali smo vesti na kašičicu, RTS i B92 su mnogo detaljnije izveštavali o vanrednim izborima u Hrvatskoj. Pošto Vlada Srbije nije podržala referendum, mediji su shvatili poruku, pa nisu mnogo talasali. A zanimanje za lokalne izbore u BiH svelo se na izborni rezultat u Srebrenici – u Banjaluku više niko ne ide. Izgleda da je Republika Srpska ponovo nezgodna tema, pa je B92 više izveštavao uživo o propalom referendumu u Mađarskoj.

Od sedam dana, Sarapa radi osam, jer na Pinku 3, koji uređuje Ksenija Vučić, on radi "plivajući četvrtak" kada je "fizički i mentalno u stanju"

Izbori se spremaju i u Crnoj Gori, ali to ovde naprosto nije tema. Za sada smo samo mogli da vidimo Mila Đukanovića, u praktično predizbornim terminima, na B92 i kod Marića, u letnjem intervju urađenom u jednom fensi lokalu na nepoznatoj lokaciji. Crnogorska opozicija je praktično u medijskoj blokadi u Srbiji, pa je gotovo nemoguće čuti sve opcije i ideje. Ovim je obesmišljena teza da su Milovi protivnici "prosrpski elementi" u Crnoj Gori.

Medijske granice Srbije ponovo su postale prilično nepropustljive za vesti iz neposrednog komšiluka. Zato je valjda kafanski model ponovo aktuelan, jer se u Čađavoj mehani ovde vodila politička diskusija bez ozbiljnih posledica. Celu noć se nadgornjavate, velike reči samo pršte, nižu se genijalne ideje i teorije zavere, a ujutru malo boli glava i posle nikome ništa. Svako svojoj kući na trežnjenje. Mirna Bosna, Crna Gora i Republika Srpska! ¶

Treći čovek

Predsedničke debate se održavaju prema striktno propisanim pravilima. Moderator bi trebalo da bude neutralan, da ga prihvate oba kandidata, ali može da ima i drugačiju ulogu

Kao nekoga ko je moderirao predsedničke debate, makar samo u Srbiji, prvo što me kao gledaoca zanima je da čujem pravila. Moderator ih predstavlja na samom početku, u prvih nekoliko minuta, pre nego što kandidate pozove na binu. Pravila moraju biti jednostavna, lako razumljiva, najbolje je ako stanu u jednu rečenicu. I takva da omogućuju moderatoru da kontroliše debatu bez dodatnog napora. Da bi u tome uspeo, mora da se osloni na jedinog prijatelja kojeg ima u debati, a to je sat.

Zato me je malo zbunilo ono što je Lester Holt najavio na samom početku debate između Hilari Klinton i Donalda Trampa u Njujorku, 26. septembra. Debatu je podelio na tri teme, dva segmenta od po petnaest minuta o svakoj. Najavio je da će kandidati odgovarati na isto pitanje i da za odgovor imaju po dva minuta ne objašnjavajući kako će vreme deliti dalje, do kraja segmenta. Nesumnjivo je brinuo o vremenu, kandidati su povremeno bacali brz pogled ka mestima gde se satovi nalaze, ali mi nismo znali koliko im je dao za replike. Inače, satovi se u američkim debatama nikada ne stavljaju na ekran, ali ih ima nekoliko, tako da ih kandidati vide gde god da se okrenu. Rade kao semafor, menjaju boju od zelene u žutu kako se vreme za govor bliži kraju. Na kraju se pali crvena što je znak da moraju da stanu. Povremeno se činilo da Holt nema potpunu kontrolu, da pokušava da obuzda kandidate i prekine neželjeni tok rasprave. Iako bi bilo dovoljno da upozori jednog od njih da govori van svog vremena. Zato je sat važan, samo treba da odlučiš da li ga koristiš kao šahisti ili kao bokseri, jer tako će ti onda i izgledati debata.

KOMISIJA

Debate u Americi od 1988. organizuje Komisija za predsedničke debate (*debates.org*). To je natpartijska i neprofitna organizacija sa tek nekoliko zaposlenih čiji upravni odbor čine viđeniji predstavnici partija, legendarni političari, profesori i ugledni novinari. Komisija angažuje sopstveni produkcioni tim, glavni producent je već godinama Marti Slacki, kojeg sam imao prilike da upoznam još 2012. kada nam je bio konsultant za predsedničku i parlamentarne debate u Srbiji. Za samu debatu unajmljuje se tehnika i ljudstvo neke televizijske kuće. Donald Tramp se žalio posle prve debate da je imao problem sa mikrofonom koji je krčao, a Komisija mu je delimično dala za pravo potvrđujući na svom sajtu u saopštenju od jedne rečenice da je bilo nekih "stvari" (*issues*) sa Trampovim zvukom na razglasu u sali. Taj je razglas, inače, nezavisan od televizijskog zvuka koji je bio odličan, nikakvo se krckanje mikrofona nije čulo u programu. Ali je Tramp to jedva dočekao da kaže kako ga je zvuk u sali dekoncetrisao toliko da praktično nije ni slušao šta Hilari govori. Ona je, pak, odmah otpisala da ko se žali na mikrofone indirektno potvrđuje da je bio slab u debati.

Izbor moderatora je jedan od najtežih poslova koje Komisija ima. To mora biti iskusan novinar iz elektronskih medija. Mora biti prihvatljiv za oba tima, dakle osvedočeno neutralan, spreman da ostavi sujetu kod kuće iako treba da vodi verovatno najgledaniji program u životu. Džim Lerer je rekordnih jedanaest puta radio taj posao i u svojoj sjajnoj knjizi o debatama pod naslovom *Grad Pritisaka* (*Tension City*) napisao da je pred svaku debatu stajao pred ogledalom i sebi

GLAVNA SPOREDNA ULOGA: Lester Holt sa Hilari Klinton i Donaldom Trampom
Foto: AP

ponavljao "biramo predsednika, nisi ti tema". To preporučuje svakom moderatoru. Imao sam prilike da razgovaram sa njim i rekao mi je da je na dan debate uvek u agoniji zbog odgovornosti koje se prihvatio.

ULOGA MODERATORA

S mojim skromnim iskustvom mogu to da potvrdim, mada nisam toliko emotivan kao Džim Lerer. Kada sam moderirao prvu debatu 2008, bio sam u stalnom strahu da ću napraviti grešku, da ću u nekom trenutku dati reč kandidatu koji nije na redu i poremetiti tok događaja koji je i bez te moje moguće traljavosti bio napet preko svake mere. Pritom sam sve vreme morao pomno da pratim da kandidati ne izađu iz okvira pravila oko kojih su se dogovorili i to potpisali. Pomisao da zavodite red budućem predsedniku države dok vas gleda cela nacija, prilično je uznemirujuća. Kako li je tek onome koji to pred očima celog sveta radi budućem najmoćnijem čoveku na svetu?

Moderiranje debate takođe je tema posebnih debata. Neki smatraju da moderator ne sme da bude tek saobraćajac (mada mu sat, rekoh, radi kao semafor) već novinar koji produbljuje pitanja, potpituje i priteruje kandidate uza zid ako treba, a sve zbog javnog interesa. Pripadam onoj drugoj grupi koja veruje da moderator treba da obezbedi poštovanje pravila, a gospoda kandidati neka se nadmeću međusobno i neka se posle ne vade na "pristrasnost" moderatora. To znači da moderator ne treba da ispravlja kandidata ako kaže nešto netačno, eno mu ga prisutni protivnik za to pa nek replicira ako zna, plus Gugl i *fakt-čekeri* na televizijama i internetu. Ali mora da reaguje na neprimeren rečnik ili uvrede. Kao što pravila i nalažu.

Da bih se oslobodio tog pritiska novinarske sujete, oba puta sam pre debate imao intervjue jedan na jedan sa kandidatima. Šta sam znao da pitam i pritisnem, uradio sam tada. Slično je i sa moderatorima u Americi, većina je već intervjuisala kandidate tokom kampanje, što smanjuje potrebu za proslavljivanjem na samoj debati. Neki su zbog tih intervjua verovatno otpali kao kandidati za moderatore, ali to Komisija nikada ne otkriva.

Bio sam 2012. na debati Obama–Romni u Njujorku kada je moderatorka Kendi Krouli (CNN) opovrgla Romnijevu tvrdnju da Obama napad na američke diplomate u Libiji nije odmah nazvao terorizmom. Do tog trenutka, ali bukvalno, Romni je u debati imao prednost. Plus su ga smatrali pobednikom prethodne. Krouli jeva kao da ga je probušila iglom, izduvala i razbila mu taktiku. Nije se oporavio do kraja debate, što je u sali možda bilo očiglednije nego na ekranu. Njena reakcija je bitno uticala na tok debate, a javnost se i dalje spori da li je postupila ispravno. Komisija nikada ne komentariše javno rad moderatora, ali mogu da kažem da ovim potezom nisu bili oduševljeni.

Moderatori sami sastavljaju pitanja, to je potvrdio i Lester Holt u uvodu. Pitanja pre debate ne vidi i ne zna niko osim njih. Ni Komisija. Znaju se oblasti, ali ne i konkretno pitanje, a taj sam pristup i ja imao, naročito 2012. Novija praksa u Americi je da kandidati dobijaju isto pitanje, kako bi bili ravnopravni. Ranije su se pitanja krojila prema kandidatu i to je ponekad imalo neželjen uticaj na debatu.

PUBLIKA I SCENA

Debata u Sent Luisu u ovu nedelju je drugačijeg formata, građanska (*town-hall*). Agencija Galup nalazi nekih 80 neutralnih birača iz raznih slojeva društva, a svako od njih nudi jedno pitanje za kandidate. Moderator odlučuje ko će da pita. Ova debata imaće dvoje moderatora, Andersona Kupera (CNN) i Martu Radac (ABC), što je neuobičajeno, a videćemo da li je dobro. Realno je da se za 90 minuta postavi desetak pitanja, petnaest uvrh glave, a moderatori mogu da postave potpitanja kada osete potrebu. Tako se dosad radilo, naravno moguće je da sada odrede drugačija pravila, zato treba pažljivo slušati početak. Pitanja se ne mogu promeniti, čak se očekuje da ga prozvani građanin pročita sa papira onako kako je i napisao i kako stoji kod moderatora.

Američke debate uvek se održavaju na univerzitetima i uz prisustvo publike. Oba tabora dobijaju određeni broj ulaznica, porodica je obavezna i na kraju debate penje se na binu. Ostali su gosti organizatora i sponzora. Na ulaznici su vam napisana pravila, najvažnije je da sve vreme debate morate da ćutite, ne smete da fotografišete, pravite buku, niti da ustajete sa mesta, nema pauze. Dozvoljen vam je aplauz samo na početku i na kraju, kada vam to moderator kaže. Naravno, publika svejedno reaguje tokom debate, ponekad i veoma bučno, što je dodatna muka za moderatora koji mora onda i salu da smiruje. Ali i kada je tiha, publika unosi dodatni elektricitet kojeg u debati inače ne manjka.

Komisija zahteva da uslovi budu identični za oba kandidata pa i u najsitnijim detaljima i u sali i na ekranu. Pozadina, uglovi snimanja, visina govornice, a u slučaju građanske debate visina barskih stolica na koje kandidati mogu da sednu, sve mora da bude isto za oboje, geometrijski simetrično. Gde je to moguće, nižem kandidatu stavlja se, na primer, postolje.

Debata se režira minimalistički, ali smo u prvoj videli da su neke mreže (CNN) sve vreme držale podeljen ekran sa oba kandidata što nije po volji Komisije. BBC »

je prenosio zvaničan signal sa debate, ko je hteo mogao je da uporedi, ali podeljeni ekran se ispostavio kao prilično naporan za gledaoce. Kandidati uvek imaju najmanje dva mikrofona za slučaj da jedan zakaže, a iako debatu rade najbolji profesionalci, tehnički problemi nisu retkost.

FORMA ISPRED SADRŽAJA

Kandidati se dele na one koji priznaju da su se za debatu spremali i one koji lažu da nisu. Jer, šta kao ima da se pripremaju za najgledaniji događaj u kampanji koji im omogućuje da se obrate najširoj populaciji uključujući i one najvažnije koji još nisu odlučili za koga će da glasaju. To je i motiv za učestvovanje u debati. Ipak, Komisija mora svojski da se potrudi da bi kandidate privolela da učestvuju, mada je to danas kudikamo lakše nego pre samo osam ili dvanaest godina. Po pravilu iskusni političari, a naročito predsednici koji se bore za reizbor, mrze debate.

U debati je važnije ko je kakvu poruku poslao (i kome) nego da li je bio veštiji i ubedljiviji u razgovoru od protivnika. Regan je Karterove prednosti neutralisao rečenicom "A ti opet o tome" (*There you go again*). Kao, palo mu je na pamet tokom debate, iako je svima jasno da je to njegov tim dugo i pažljivo brusio. Tramp je više puta ponovio "a što to nisi uradila za trideset godina u politici", što je trebalo da poništi činjenicu da je Klintonova politički kompetentnija i iskusnija. Dosta nam je tvog iskustva, to je bila njegova glavna poruka koja bi trebalo da mu donese glasove koje još nema. Nedorastao si za predsednika, bila je taktika Klintonove. Interesantno je da je istu koristio stariji Buš protiv njenog muža 1992.

Takođe, utisak je da u prvoj debati Tramp nije dao svoj maksimum, šta god to značilo, dok Hilari nema novih aduta, te će da nastavi da udara sa starim. Ali, utisak zna da prevari.

Debate su najnapetiji momenti izborne kampanje. Nikada sem tada kandidati i njihovi timovi nisu na istom mestu, čak i kada dolaze na državne svečanosti nastoji se da se ne vide. Klintonova i Tramp prvi put su se od početka kampanje sreli na bini Hofstra univerziteta, iako su jedno drugom stalno u glavi i na vrh (sočnog) jezika. Za razliku od uobičajenih TV emisija, kod debata nema srdačnosti pre i posle. Naši kandidati, barem kada sam ja moderirao, slično su se ponašali, s tim da je 2012. bilo još teže nego četiri godine ranije. Komunikacije u pauzama za reklame između njih nije bilo, rukovanje posle debate zamalo da preskočimo, otišli su čim se završilo, iako se obično posle emisije ostane zbog malo rasterećenog razgovora. Posle debate toga nema. Zato je rukovanje pre i posle neobično važno, ne bi li se gledaocima poslala poruka da u politici ne smemo da govorimo ništa posle čega ne možemo jedni drugima da pružimo ruku.

Dakle, kada u nedelju na ponedeljak u tri ujutru sednete da gledate novi obračun Trampa i Klintonove, obratite pažnju na "sitnice". Koje reči često koriste, koje primere pominju, koje gradove, koju frazu žele da lansiraju gledaocima i biračima, to je važnije od prljavog veša kojeg smo se ionako nagledali. Nemojte o pobedniku suditi po našim kriterijumima, naročito ne po željama. Mi, ipak, nemamo konja u toj trci. Sve i da se ne trkaju slon i magarica. ¶

ZORAN STANOJEVIĆ

40. MEĐUNARODNI SAJAM PREVENCIJE I REAGOVANJA U VANREDNIM SITUACIJAMA I BEZBEDNOSTI I ZDRAVLJA NA RADU

Info i prijava učešća:

Tel: +381 11 2655 486
e-mail: 112@sajam.rs

www.112-expo.rs

112 EXPO

Zaštita od požara, poplava, zemljotresa, hemijskih akcidenata.

Preventivna zaštita od vanrednih situacija.

Bezbednost i zdravlje na radu.

Medicinsko zbrinjavanje u vanrednim situacijama.

Obezbeđenje kontinuiteta privrednih - poslovnih procesa i funkcionisanja kritične urbane infastrukture.

11-14. oktobar 2016.

BEOGRADSKI SAJAM

Raskid sa stvarnošću

Referendum o izbegličkim kvotama pokazao je sve osobine Orbanove vladavine: populizam, zastrašivanje, negiranje stvarnosti, kontrolu medija. Iz cele ove priče je izašao slabiji

Za "Vreme" iz Budimpešte

ŠTA SAM TO OPET URADIO: Viktor Orban
Foto: AP

Pomalo otužna slika u budimpeštanskoj zgradi, na samoj obali Dunava, zvanoj Kit, tradicionalnom sastajalištu vladajućeg Fidesa, posle referenduma održanog 2. oktobra. Premijer Viktor Orban i najbliži saradnici izašli su na binu brižljivo "očišćenu" od novinara i proglasili veliku pobedu, jer se preko 98 odsto izašlih na referendum izjasnilo protiv uvođenja kvota za izbeglice koje je propisala Evropska unija. Lica su pritom bila smrkuta, tek poneki obavezni osmeh nakon neke dosetke vođe. Sutradan je premijer u parlamentu već delovao bolje raspoložen i izjavio: "Mađari su ispisali istoriju." Samo što je referendum propao. Nije bio validan, jer na njega nije izašlo više od 50 odsto mađarskih birača. Ovakav referendumski zakon donela je upravo Orbanova vlada pre nekoliko godina sa namerom da opoziciji smanji manevarski prostor.

TAKTIČKI POTEZ

Orban je ovaj referendum o izbegličkim kvotama očigledno raspisao ishitreno. Negde u februaru ove godine žestoka antimigrantska, antiislamska i ksenofobična kampanje koja je povećala klonulu popularnost vlade i premijera, nakon godinu dana počela je da jenjava, pre svega zbog toga što je bilo sve manje izbeglica.

Opozicija je počela da diže glavu i najavila referendum o ukidanju nedavno uvedene zakonske zabrane otvaranja dućana nedeljom. Navodno su to od Orbana zahtevali Fidesovi demohrišćanski partneri, kako bi nedelja bila posvećena porodici i crkvi. Ta odluka je sprovedena bez obzira na to što je ukinuto nekoliko hiljada radnih mesta.

I onda se desio kiks. Da bi se glasalo na referendumu mora da se prijavi na šalteru Nacionalne izborne kancelarije u blizini parlamenta, potrebno je pritisnuti dugme na aparatu nalik parking satu, da bi se dobio redni broj. Jedan predstavnik Socijalističke stranke se pojavio nekoliko minuta pre otvaranja kancelarije, ali su tada stigli i do glave obrijani, razbacani momci koji su ga fizički sprečili da stigne do šaltera i propustili ženu udatu za nekog provincijskog fidesovog gradonačelnika. Pomenuti momci su na platnom spisku direktora fudbalskog kluba Ferencvaroš, izvesnog Kubatova, koji je ujedno i potpredsednik Fidesa.

Taj nezabeleženi skandal valjalo je skloniti iz javnog života. Neko je došao na ideju da se na brzinu raspiše referendum o obaveznim izbegličkim kvotama. Nikakve dalekosežne strategije tu nije bilo. Fidesova politika se sastoji od ovakvih ad hok improvizacija.

Manevar je u potpunosti uspeo, niko više nije pričao o sumnjivim momcima i njihovim nalogodavcima, vlada je u tišini ukinula zabranu da prodavnice rade i nedeljom i počela najprljaviju kampanju u novijoj istoriji Mađarske.

NEGIRANJE STVARNOSTI

Ksenofobična retorika i zastrašivanja Mađara su trajali mesecima i, kako su pokazali rezultati referenduma, bila najuspešnija u delovima zemlje, gde nikad nisu videli migrante. Najslabiji odziv bio je u gradovima kao što su Budimpešta i Segedin, gde postoji svakodnevno neposredno iskustvo sa migrantima.

Histerična, orkestrirana antimigrantska kampanja je polako ubirala svoje plodove, ksenofobija je na trenutke zahvatila i do 80 odsto građana. Antibriselska retorika je bila na svom vrhuncu. Ali, spin doktori Viktora Orbana su se preračunali: za vreme samog referenduma kao da je počeo proces splašnjavanja rasističkog entuzijazma. Partijska istraživanja javnog mnjenja nekoliko nedelja pre referenduma ukazivala su na taj trend. Šefa izgleda niko o tome nije obavestio: Nekoliko dana pre referenduma šaljivo i samouvereno je izjavio da će biti zadovoljan samo sa 100 odsto izlaznosti. Na kraju izlaznost nije prešla ni 40 odsto.

Orban je samo nekoliko dana pre 2. oktobra postao svestan mogućeg poraza. Odmah je promenjena retorika: više nije bila važna validnost referenduma, nego koliko će Mađara glasati protiv kvota. Nakon slabe izlaznosti ključna reč nove komunikacijske strategije je glasila "velika pobeda", a svim medijima pod kontrolom vlade (što je ogromna većina) zabranjeno je da koriste izraz "validnost".

Stvarnost u kojoj je Orban pretrpeo poraz je pretvorena u virtuelnu "istorijsku pobedu". Akcenat je stavljen na onih 98 odsto od ni 40 odsto izašlih na izbore koji su glasali po predstavi Orbana. To je otprilike 3.200.000 ljudi, znači nešto manja nego što su Fides i krajnja desnica Jobik imali zajedno nakon izbora 2014.

Orbana referendum na unutrašnjem planu nije ojačao, dok mu je pozicija naspram EU, kao samozvanom oponentu Angele Merkel, oslabljena. U Briselu su ga do sada brižljivo izbegavali, a sada će mu se tiho podsmevati iza leđa. ¶

GABOR BODIŠ

NEUSPELI PREGOVORI: **Džon Keri i Sergej Lavrov**
Foto: AP

Podgrevanje hladnog rata

Rusija ne može da se pomiri sa širenjem NATO-a na istok i američkom politikom "promene režima", a Sjedinjene Američke Države sa pobedom ruskog oružja u Siriji

Ovih dana pojavili su se signali da posthaldnoratovska kriza kuca i na vrata nuklearnog arsenala.

Izgleda da je ta "lančana reakcija", za sada, ipak kontrolisana: Rusija suspenduje sporazum o reciklaži plutonijuma kao odgovor na razmeštanje NATO snaga u Istočnoj Evropi, ali saopštava da plutonijum neće vraćati u atomske bojeve glave. SAD, sa druge strane, prekidaju komunikaciju s Rusijom u pregovorima o primirju u Siriji, ali zadržavaju linije vojne komunikacije, kako bi se izbegli sukobi s Rusima na sirijskoj teritoriji.

Predsednik Ruske Federacije Vladimir Putin je 3. oktobra podigao ulog. Potpisao je ukaz kojim se Državnoj Dumi upućuje Nacrt saveznog zakona o suspenziji sporazuma iz 2000. godine između ruske vlade i vlade SAD, prema kome je svaka od potpisnica trebalo da po 34 tona za atomsko oružje upotrebljivog plutonijuma ireverzibilno preradi u nuklearno gorivo za mirnodopske atomske centrale. To je dovoljno plutonijuma da se napravi oko 3000 atomskih bojevih glava (vidi okvir).

Prerada je trebalo da počne 2018. godine. Rusi kažu da su 2015. radi ugovorene prerade plutonijuma izradili postrojenja za proizvodnju tzv. mešovitog oksida uranijuma i plutonijuma za reaktor BN 800, koji je izgrađen i pušten u rad u četvrtom bloku nuklearke u Belojarsku. Tvrde da SAD još nisu odredile u kom reaktoru će sagorevati viškove plutonijuma i da su predlagale izmene sporazuma koje bi omogućile da se veći deo američkog plutonijuma nego što je sporazumom predviđeno čuva u posebnoj smeši deponovanoj u Nju Meksiku.

Iz takve smeše je, prema ruskom viđenju, tehnološki relativno lako ponovo izdvojiti plutonijum u obliku pogodnom za izgradnju atomskog oružja, dok je prerada plutonijuma u nuklearno gorivo za mirnodopske svrhe nepovratna.

PROMENJENE OKOLNOSTI

Očigledno je da je Moskva odlučila da pitanje plutonijumskog spora upotrebi za politički demarš šireg značaja. U obrazloženju predloga o suspenziji plutonijumskog sporazuma objavljenom 3. oktobra na sajtu predsednika Ruske Federacije, nabrajaju se postupci SAD koji su doveli do radikalne promene okolnosti koje su postojale u trenutku potpisivanja sporazuma o plutonijumu: pod izgovorom krize u Ukrajini, gomila se vojno prisustvo SAD u istočnoj Evropi, uključujući i države primljene u NATO posle 2000. godine (kada je potpisan "plutonski sporazum"); šest NATO komandi i kontrolnih tačaka locirano je tokom 2015. u Bugarskoj, Letoniji, Litvaniji, Poljskoj, Rumuniji i Estoniji, a njihov zadatak je da osiguraju brzi transfer velikih vojnih kontingenata NATO u Istočnoj Evropi; američke snage su ušle na teritoriju baltičkih država, na čijim je aerodromima povećan broj u NATO aviona; u SAD je 2012. usvojen takozvani zakon Magnjickog, usmeren na osporavanje borbe protiv privrednog kriminala u Ruskoj Federaciji; SAD su 2014. uvele sankcije protiv RF i njenih pojedinih teritorija; 2014. donet je i Zakon o podršci slobode Ukrajine, koji dopušta mešanje SAD u unutrašnje stvari Ruske Federacije, preduzeća i pojedinaca; američki instruktori u Ukrajini obavljaju obuku militanata u Ruskoj Federaciji zabranjene ukrajinske organizacije "Desni sektor".

U komentaru ruskog ministarstva inostranih poslova se kaže da Rusija želi da u

Nuklearni arsenal

Zemlja	Strateški raspoređene	Raspoređene nestrateške	Rezerva/ Neraspoređene	Vojne zalihe	Ukupni inventar
Rusija	1790	0	2700	4490	7300
SAD	1750	180	2570	4500	7000
Francuska	280	n. a.	10	300	300
Kina	0	?	260	260	260
Velika Britanija	120	n. a.	95	215	215
Izrael	0	n. a.	80	80	80
Pakistan	0	n. a.	110–130	110–130	110–130
Indija	0	n. a.	100–120	100–120	100–120
Severna Koreja	0	n. a.	?	?	?
UKUPNO	**~4000**	**~180**	**~6000**	**~10.100**	**~15.350**

Prema pisanju Biltena atomskih naučnika (koji izlazi od 1945. kada su ga pokrenuli neki od učesnika projekta Menheten), godine 1986. je bilo približno 70.300 atomskih bombi, tokom devedesetih njihov broj je drastično smanjivan, a 2016. u svetu ima 15.350 nuklearnih bojevih glava – Rusija ih ima 7300, a SAD 7000, a Francuska 300. Oko 10. 000 nuklearnih bojevih glava je u vojnim skladištima, neke čekaju da budu demontirane, a oko 4000 je spremno za upotrebu. Oko 1800 nuklearnih bojevih glava SAD, Rusije, Britanije i Francuske je u stanju bojeve gotovosti, spremno za upotrebu po kratkom postupku.

(Izvor: Nuclear Arsenal by Country, Federation of American Scientists, As of March 31, 2016)

Vašingtonu shvate da "neće raditi" praksa da se jednom rukom uvode sankcije protiv Rusije, gde to može da se uradi prilično bezbolno za Amerikance, a drugom da se nastavi selektivna saradnje u onim oblastima, u kojima je to profitabilno za njih.

Moskva kaže da taj plutonijum neće biti ugrađen u atomsko oružje, te da suspenzija sporazuma nije u suprotnosti sa Bečkom konvencijom o međunarodnim ugovorima od 1969.

Zanimljiva retorička zagonetka je, da dok su Rusi, koji suspenduju sporazum, saopštavali da plutonijum "neće dirati", Amerikanci, za koje Rusi tvrde da nisu ni sprovodili sporazum, na to saopštavaju da tom sporazumu ostaju privrženi.

Sa američke strane se u proteklom periodu mnogo govorilo o "odvraćanju Rusije".

Bi-Bi-Si je u maju 2016. javljao da je američki sekretar za odbranu Eš Karter optužio Rusiju da "maše nuklearnom sabljom, rešena da erodira međunarodni poredak", te da SAD, uveravajući saveznike na istočnom krilu NATO da su posvećene njihovoj bezbednosti, planiraju da u narednoj godini rasporede treću borbenu brigadu američke vojske u Evropi, što će koštati oko 3,4 milijarde dolara.

Igra "odvraćanja" je, kako izgleda", dvostrana: Džonatan Markus, vojni dopisnik Bi-Bi-Sija je u jednoj analizi maja ove godine tvrdio da je Rusija u svojoj enklavi u Kalinjingradu rasporedila sistem iskander-M, sposoban da nosi nuklearne rakete, i da je jasno upozorila Dansku da bi njeni brodovi mogli postati meta nuklearnog udara, ako se uključe u antibalistički raketni sistem NATO, te da su slične pretnje upućene Norveškoj i Poljskoj.

PREKID PRIMIRJA U SIRIJI

Na zapadu je proteklih godina razvijana netrpeljivosti prema Putinu koji osporava američku dominaciju (*pax Americana*) u posthladnoratovskom dobu, naročito "politiku promene režima", i jača ruski vojni potencijal.

Ta netrpeljivost je pojačana otkako je ruska avijacija intervenisala u Siriji, posebno otkako se rasplamsala bitka protiv pobunjenika u istočnom delu drugog po veličini sirijskog grada Alepo, koju ruski list Komsomolskaja pravda u jednoj reportaži i poredi sa bitkom u Staljingradu 1943.

Amerikanci su optuživali Ruse da zajedno sa Asadovim snagama bombarduju civile, pa i da su krivi za bombardovanje humanitarnog konvoja 19. septembra. Rusi, koji su inače sproveli taj napadnuti konvoj do jedne pobunjeničke enklave, te optužbe su uvređeno odbijali i optuživali su Amerikance da su nakon sklapanja primirja čitav sat podmuklo bombardovali sirijske trupe koje se bore protiv Islamske države u gradu Deir al-Zoru.

Nakon što dvomesečni pregovori ministara spoljnih poslova Rusije i SAD nisu doveli ni do čega, a rusko ministarstvo odbrane konstatovalo da primirje u Siriji više nema smisla, američki Stejt department je 3. oktobra saopštio da SAD obustavljaju svoje učešće u bilateralnim kanalima koji su sa Rusijom uspostavljeni da se održi prekid neprijateljstva u Siriji. Stejt department je poručio da su Rusija i sirijski režim odlučili da nastave vojni kurs i pojačane napade na civilna područja.

U komentaru ruskog ministarstva spoljnih poslova se, pak, kaže da ruska strana ima utisak da Obamina administracija nije imala nameru da u saradnji sa Rusijom obezbedi prevazilaženje sirijskog konflikta, već da je, u stremljenju da obezbedi smenu vlasti u Damasku, spremna da sklopi pakt s đavolom i da uđe u savez s poznatim teroristima (iz fronta Al Nusra).

Neke crvene linije ni tu, ipak, nisu pređene: nakon što se, kako piše "Njujork tajms", državni sekretar Džon Keri u razgovoru sa sirijskim pobunjenicima žalio da američka vojska ne daje dovoljnu podršku njegovim diplomatskim naporima u Siriji, jedan američki general je odgovorio da bi uvođenje zone zabrane leta nad Sirijom značilo rat s Rusijom. U saopštenju za medije Stejt departmenta se kaže da će SAD, radi izbegavanja neželjenih sukoba tokom protivterorističke operacije, nastaviti da koriste vojni kanal komunikacije sa Rusijom, koja je u Siriji rasporedila sisteme S-300. ¶

MILAN MILOŠEVIĆ

NOVI KNJIŽEVNI

Namera ove priče nije da na primeru nekad velikog i važnog izdavača ukaže kako novo vreme uništava stare vrednosti. Nikola Bertolino, prevodilac i pisac, i jedan od urednika Nolita, napisao ju je isključivo sećanja radi na zlatno doba ovdašnjeg izdavaštva.

Po Oslobođenju izdavačka preduzeća ubrzano su nicala jedno za drugim; sva su ona nazivana "državnim" iako je država preuzimala mali, i vremenom sve manji deo materijalne brige za njih. Njihov dvojni karakter kulturne institucije i privredne organizacije postajaće njihov sve veći problem. Knjiga je duhovna vrednost (mada ne uvek), ali i materijalna: ona je "roba", i o njenoj sudbini u krajnjoj liniji odlučuje tržište. U institucijama vlasti nadležnim za kulturu nije bilo dovoljno sluha za tu činjenicu (niti ga ima danas); uz to, i kad su materijalno podržavale knjigu kao kulturno dobro, te su se institucije prečesto rukovodile političkim interesima.

Među novoosnovanim preduzećima pojavilo se i jedno sa zadatkom kulturnog (i propagandnog) vaspitanja omladine – "Novo pokolenje", ili, skraćeno, Nopok, iz koga će kasnije nastati Nolit. Taj zadatak bio je sasvim vidljiv u prvim izdanjima s kojima se novi izdavač već 1945. predstavio javnosti. Evo nekoliko njihovih karakterističnih naslova: *Titovska omladina – strah dželatima, 75 dana u Sovjetskom Savezu, Pitanja političko-vaspitnog rada među omladinom, Kakav treba da bude komsomolac, Podsetnik mladog agitatora*... Nopok nije zadugo nastupao kao neka vrsta organa agitpropa Centralnog komiteta. Programska orijentacija preduzeća morala se prilagođavati potrebama njegove kulturne misije i zahtevima tržišta. Doduše, i to prilagođavanje bilo je praćeno budnim okom Partije. Taj nadzor, koji se u pojedinim "ekscesnim" slučajevima, u svim izdavačkim kućama i od nastanka do nestanka Titove Jugoslavije, očitovao i kao cenzorski, bio je obezbeđen samim tim što je u svakom preduzeću postojala partijska organizacija (u početku nazivana "ćelijom"). Povodom idejno-političkih problema u vezi sa izdavačkom produkcijom, ta se organizacija, doduše, oglašavala samo kad bi se dogodio neki neželjeni "slučaj". Signal da je "slučaj" neželjen dolazio je "odozgo" – od nekog od nadređenih komiteta. Veoma retko se događalo da "ćelija" samoinicijativno otkrije "slučaj" i uplete se u izdavačku politiku koju su sprovodili direktori i urednički kolegijumi.

JOŠ UVEK PRISUTNA: Beograd, Ulica kralja Milana Foto: Marko Rupena

UREĐIVAČKA POLITIKA PARTIJE

O jednom takvom izuzetnom događaju, u kojemu sam bio učesnik, posvedočiću ovde iako do njega nije došlo u Nolitu, već u BIGZ-u dok sam tamo bio glavni urednik. U tom svojstvu sastavio sam izdavački plan za 1976. godinu, koji je potom objavljen u "Politici". Ti planovi su u stvari bili spiskovi želja njihovih sastavljača, pa je znatan njihov deo uvek ostajao neostvaren, jer su želje bile veće od mogućnosti. U plan za ediciju Džepne knjige uvrstio sam već objavljeni roman Bore Ćosića *Uloga moje porodice u svetskoj revoluciji*, koji je 1969. dobio "NIN"-ovu nagradu. Dan-dva kasnije pozvao me je generalni direktor Dušan Popović (koji je na taj položaj došao s visokog mesta u Udbi). Njegov prijatelj, književnik Mirko Vujačić, dohitao mu je s upozorenjem o nameri da u BIGZ-u bude objavljeno "jedno antikomunističko delo". Postojale su indicije da upozorenje nije stiglo samo od surevnjivog pisca, već i od neke visoko pozicionirane osobe s političkim autoritetom. Direktor je zahtevao da "optuženu" knjigu izbacim iz plana (koji je već

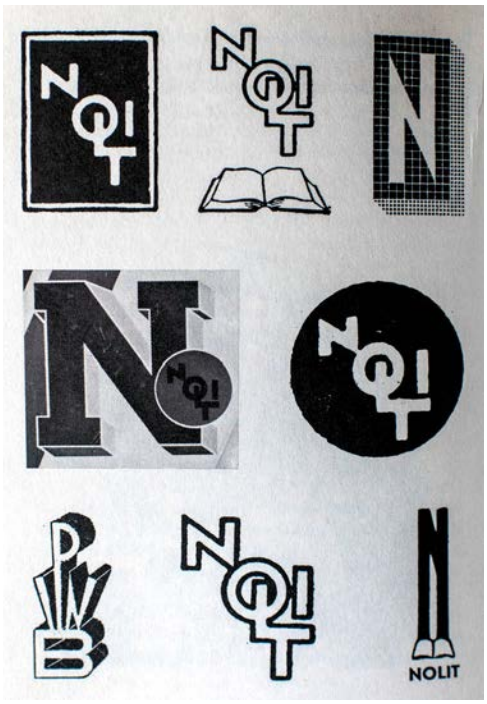
KONTINENT

bio usvojen na najnadležnijem mestu – na sednici Programskog saveta). Odbio sam. Direktor je pozvao sekretara Osnovne organizacije SK i naredio mu da se na njenom sastanku donese odluka o uklanjanju "nepodobne" knjige. Uzalud sam na tom sastanku upozoravao da Osnovna organizacija SK, u kojoj su većinom osobe nekompetentne za rešavanje književnih pitanja, nije mesto gde se može odlučivati o tome koja će knjiga biti objavljena a koja neće, te da je u javnosti to delo Bore Ćosića već prihvaćeno i nagrađeno, itd. Cenzorska odluka je ipak doneta, pa je generalni direktor, pozivajući se na nju, a i na osnovu svojih ingerencija, zabranio štampanje te knjige.

Ovaj slučaj bio je jedan od dva-tri glavna razloga za moju već tada donetu odluku da napustim BIGZ. U Nolitu, u koji sam uskoro prešao, tako nešto se nije moglo dogoditi. Uostalom, Miloš Stambolić, glavni urednik Nolita, nije ni dolazio na sastanke Osnovne organizacije SK. Ja se bar ne sećam da sam ga u toku mog četrnaestogodišnjeg rada u Nolitu video na takvom sastanku, iako su ga sekretari organizacije, među njima i ja, često opominjali. On je tako postupao ne samo jer je imao preča posla, već – pretpostavljao sam – možda i zato što nije želeo dopustiti makar i teorijsku mogućnost da neko od nekompetentnih iskoristi priliku da pred glavnim urednikom, na nenadležnom mestu, pokrene raspravu o bilo kom aspektu ili detalju izdavačkih planova Nolita.

Međutim, mnogo bitniju ulogu od "cenzorskih" intervencija Partije igralo je ono što i danas nazivamo *autocenzurom*. Reći ću nešto i o tome, na osnovu vlastitih iskustava i saznanja. Urednici u izdavačkim kućama neizbežno su se suočavali s problemom autocenzure, koji se pred njih postavljao kao pitanje: "Može li iz dela o čijem objavljivanju odlučujem iskrsnuti neki *slučaj*?" Tu okolnost trebalo je, *volens-nolens*, imati u vidu, a kao rezultat toga, "slučaj" se ponekad naslućivao i tamo gde za to nije bilo razloga. Ovaj se problem postavljao kako pred urednike koji su bili članovi Partije, tako i pred one koji to nisu bili (a kojih je bilo vrlo malo). U kritičko prosuđivanje o ponuđenim delima uplitao se, dakle, kao kriterijum, čudnovat uljez: idejno-politička "budnost". Iz toga je ponekad proizlazila odluka o odbijanju vrednih rukopisa. Institucija recenzenta bila je, doduše, tek sedamdesetih godina uvedena kao zakonski obavezna, ali urednici su uvek bili recenzenti, a reč "recenzent" se u javnosti shvatala kao "cenzor" – što je u stvari bilo i u duhu intencija zakona i samog sistema. Među-

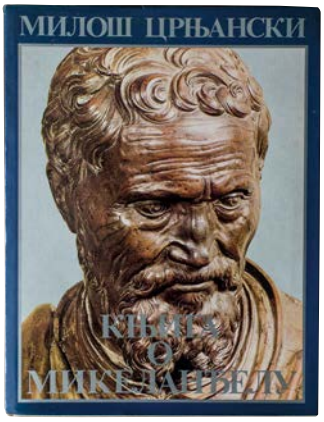

tim, neretko je dolazilo i do zanimljivog kontraefekta. "Cenzorska" uloga bila je odbojna velikoj većini urednika, pa su se oni odupirali "autocenzorskom" porivu u sebi. Stoga, kad bi naišli na nešto što im se činilo politički "sumnjivim" u delu čiji literarni ili naučni kvaliteti, po njihovom kritičkom sudu, nisu bili dovoljni da ono bude objavljeno, bili su spremni da pred tim nedostacima zažmure, samo da njihovo odbijanje ne bi bilo protumačeno kao "cenzorsko"!

NOPOK KA NOLITU

"Agitpropovski" početni period Nopoka nije dugo potrajao. Tokom sledeće dve-tri godine, knjigâ sličnih onim pomenutima iz 1945. skoro da više nije ni bilo. Prelazeći uglavnom na objavljivanje dela domaćih i stranih klasika, novo preduzeće je postepeno postajalo ozbiljan i velik izdavač, s produkcijom koja je po broju izdanja dostojna poštovanja. U njegovom izdanju, u godinama 1950–1953, pojavili su se romani *Pesma* Oskara Daviča, *Daj nam danas* Radomira Konstantinovića, *Zlo proljeće* Mihaila Lalića, *Raspust* Aleksandra Vuča i drugi. U oblasti esejistike, objavljeni su, između ostalog, *Ogledi* Borislava Mihajlovića-Mihiza, knjiga *Reč i vreme* Zorana Mišića i za ono vreme veoma značajan esej *Poezija i otpori* Oskara Daviča. U oblasti poezije, od ogromnog su značaja bila dela koja je Nopok tih godina objavio i koja su uzdigla naše pesništvo iz tesnih socrealističkih ili tradicionalističkih okvira u široke prostore modernog izraza, a iz sfere provincijalnih do nivoa globalnih vrednosti. To su prvenstveno *Kora* Vaska Pope, *87 pesama* i *Stub sećanja* Miodraga Pavlovića, *Čovekov čovek* Oskara Daviča... Pojava ove poslednje poetske zbirke pretvorila se u politički "slučaj". Nekim "budnim drugovima" nije se svidelo pesnikovo protivljenje pretvaranju revolucije u dogmu, pa su knjigu javno proglasili antikomunističkom. Hajka na autora i na knjigu dosta je potrajala. Nije mi poznato da li je neko od urednika snosio posledice zbog svoje "nebudnosti"...

Nopok je do 1954. godine objavio 822 izdanja, ili 94 godišnje, što je u tom teškom posleratnom razdoblju predstavljalo podvig. Posebno vredi navesti dve Nopokove biblioteke, "Orfej" i "Mala knjiga", tim pre što će one nastaviti svoju egzistenciju i pod firmom "Nolit". U njima su objavljivani prevodi značajnih dela iz stranih književnosti, uz poneko delo domaćih autora. Biblioteku "Orfej" je njen urednik, književni kritičar i esejist Zoran Mišić, uređivao "za svoju dušu", utisnuvši »

u nju snažni pečat svoje ličnosti. U njoj su u Nopoku izašla tri naslova, među kojima su bila *Odabrana dela* Edgara Alana Poa. U njoj će, kasnije, kao izdanje Nolita, biti objavljen moj najznačajniji prevod, *Sabrana dela* Artura Remboa, u svojoj prvoj verziji. Ovo spominjem jer sam u toku duge pripreme te knjige imao priliku da vidim kako izgleda rad jednog izvanrednog urednika: Zoran Mišić, potpuno posvećen svom poslu, sarađivao je sa mnom i pomagao mi korisnim savetima, ulazeći i u najmanje detalje mog krajnje složenog prevodilačkog posla. I biblioteka "Mala knjiga" je za mene i te kako bila značajna: pripremana je, naime, upravo kad sam se prvi put pojavio u tadašnjoj zgradi Nopoka u Ulici Ive Lole Ribara (sadašnjoj Svetogorskoj), donoseći, ispostaviće se, baš za nju svoj prvi prevod, Ljermontovljevu poemu *Demon*. Kasnije, u Nolitu, u toj će se biblioteci pojaviti dva remek-dela prevodne književnosti, oba iz pera Danila Kiša: Kornejeva tragedija *Sid* i – naročito – nenadmašni prevod *Stilskih vežbi* Remona Kenoa.

Ovim smo već zakoračili u vreme "uskrsnulog" Nolita, čiju je trinaestogodišnju predratnu egzistenciju 1941. prekinula nemačka okupacija. Godine 1954. Nopok je preimenovan u Nolit. Oto Bihalji-Merin, jedan od osnivača Nolita i svakako vlasnik "autorskog prava" na to ime, pružao je potrebno odobrenje za to preimenovanje, a opravdanje toj promeni pružali su, takođe, već formirana i izrazito osobena izdavačka fizionomija Nopoka, njegova već ostvarena i izvanredno značajna uloga u promociji i afirmaciji "nove literature", kao i ugled koji je on u toj delatnosti stekao. Te godine urednicima dotadašnjeg Nopoka Marijanu Jurkoviću, Zoranu Mišiću i Slobodanu Galogaži pridružili su se Vasko Popa i Mihailo Lalić, a 1962. Miloš Stambolić i Jovan Hristić.

PAVLE BIHALI U KABINETU MILOŠA STAMBOLIĆA

Nolit je počev od 1954. ugled koji je stekao Nopok postepeno dizao na znatno viši nivo. Četvrt veka kasnije Sreten Marić će sledećim rečima opisati taj uspon: "Danas Nolit nije više u dnu tamna dućana. (...) Kao da se nemirni kreativni duh Pavla Bihalija uselio u mlade rukovodioce danas golemog preduzeća: kulturno-misionarski duh izdavača. Valjalo bi jednom pisati o značaju velikih izdavača za duhovni život jedne zemlje."

Pavle Bihali, *autoportret*

Bilo je to vreme kad je vladajuća KPJ čvrsto držala u svojim rukama kontrolu nad kulturnim životom zemlje, posebno nad tako važnom delatnošću kakva je izdavačka. U Nolitu je to do početka sedamdesetih naročito dolazilo do izražaja u izboru rukovodećeg kadra. Na mestu generalnog direktora morala se nalaziti politički sasvim proverena i pouzdana osoba. Prvi generalni direktor Nolita, Čedomir Džomba, bio je potpukovnik Ozne, kasnije načelnik Odeljenja za agitaciju i štampu Centralnog komiteta KP Srbije. Sledeći generalni direktor, Svetislav Đurić, pripadao je republičkom političkom vrhu. Treći, Sava Lazarević, bio je oficir Udbe. (Uzgred: i druge izdavačke kuće – Vuk Karadžić, BIGZ, Rad – imale su generalne direktore koji su prethodno bili visoki zvaničnici Udbe. Po svemu sudeći, motiv za ovakva kadrovska rešenja bio je dvostruk: težilo se kontroli nad kulturnim životom, ali, po svemu sudeći, ne samo to: u isti mah tražili su se ugodni i ugledni položaji za izlužene rukovodeće kadrove Uprave državne bezbednosti.)

Ova prva tri generalna direktora delovali su i kao glavni urednici, što je obezbeđivalo potpunu kontrolu nad delatnošću preduzeća.

Manja je bila politička "težina" sledećeg generalnog direktora, Dragoljuba Gavarića (koji je prethodno radio u Sekretarijatu za kulturu republičkog Izvršnog veća), a za to postoje dva objašnjenja: prvo, to što je samoupravljanje učinilo uticaj viših partijskih i državnih organa tek indirektnim, manje vidljivim, i drugo, to što se na novouvedenom položaju glavnog urednika Nolita u vreme Gavarićevog dolaska našao Miloš Stambolić, osoba od velikog intelektualnog autoriteta i moralnog integriteta. On se na uredničkom poslu već dokazao uređujući "Vidike", studentski časopis, značajan za afirmaciju modernih shvatanja i dostignuća u literaturi i teoriji književnosti, pa i šire, u oblasti humanističkih nauka. Međutim, njegovo prezime, to jest, blisko srodstvo s dvojicom ljudi iz samog vrha republičke vlasti, pridavalo mu je u očima javnosti (ili, tačnije rečeno, čaršije) i neku vrstu pretpostavljenog političkog autoriteta. Ali njega politika nije zanimala; osetivši izdavaštvo kao svoju osnovnu vokaciju, pokazao se kao nastavljač dela Pavla Bihalija čiju je fotografiju držao u svojoj kancelariji uporedo s Titovom (zbog čega mu je stavljena partijska primedba). Miloš Stambolić će početkom devedesetih, kad usled pogoršanja sveukupne situacije u zemlji i izbijanja rata dođe i do teške krize u izdavaštvu, nevoljno preuzeti i funkciju generalnog direktora, koju će ubrzo napustiti, da bi potom napustio i Nolit, o čijem kasnijem rukovodećem i uredničkom kadru – sem dva-tri izuzetka – nije vredno ni govoriti.

DELO PROTIV SAVREMENIKA

Delatnost predratnog Nolita bila je, kao što smo videli, neraskidivo vezana za silom prilika kratkotrajnu egzistenciju časopisa "Nova literatura". Posleratni Nolit je takođe požurio da svoju visoku kulturnu misiju proklamovanu u

prvom broju "Nove literature" prikaže i časopisom koji će u punoj meri odgovarati novom vremenu, i koji će se ugasiti tek četiri decenije kasnije, kad se i njegov izdavač nađe u agoniji izazvanoj teškim društvenim potresima i ratom. Marta 1955. izašao je prvi broj časopisa "Delo" koji su u početku uređivali Antonije Isaković, Oskar Davičo i Aleksandar Vučo, a kasnije su njegovi glavni urednici bili Muharem Pervić (najduže u toj ulozi, od 1960. do 1980), Jovica Aćin i Slobodan Blagojević.

U periodu 1945–1991. naši ugledniji izdavači imali su svoje časopise (Prosveta je izdavala "Književnost", Nolit – "Delo", Rad – "Književnu kritiku", izd. kuća Matica srpska – "Letopis Matice srpske", dok je "Savremenik" "šetao" od jednog izdavača do drugog). Ali u svojim matičnim kućama ti časopisi skoro uvek su bili pastorčad, jer su ih kolektivi osećali kao teret, naročito u godinama "samoupravljanja", i preživljavali su skoro isključivo zahvaljujući pomoći koju im je svake godine pružao republički Sekretarijat za kulturu.

Skoro odmah po svojoj pojavi, "Delo" se našlo u svojevrsnom književnom ratu koji po uzavrelosti strasti podseća na "borbu između starih i modernih" u Francuskoj s kraja 17. veka. U našem slučaju to je bila "borba realista i modernista", s tim što je "Delo" preuzelo ulogu glasila ovih poslednjih, dok je stavove "realista" (ili tradicionalista) zastupao "Savremenik". Stil, shvatanje, pravac koji su u ovom sukobu nazivani "realizmom", u znatnoj meri su se poklapali sa "socrealističkim" primerom koji su u to vreme pružale literatura i umetnost u Sovjetskom Savezu, ali pošto su obe strane izražavale vernost socijalizmu, Sveta Lukić, inače jedan od glavnih "boraca" na strani modernista, nazvao je ovaj sukob "borbom socijalističkog realizma i socijalističkog estetizma". U stvari, borba protiv "socrealizma" bila je 1955. već pobedonosno završena; jedan od teških udaraca zadat mu je u već spomenutom eseju *Poezija i otpori* Oskara Daviča iz 1952, a završni udarac dobiće u referatu Miroslava Krleže na Plenumu Saveza književnika 1954. Definišući pravac koji su zastupali modernisti kao "socijalistički estetizam", Sveta Lukić je možda i nehotice ukazao da u to vreme još nije bilo ni najave nekakvog ozbiljnijeg kritičkog odnosa prema vladajućem sistemu. Kritičan, borben, čak i negatorski duh, svojstven i potreban vrednom književnom ili umetničkom delu, tek će kasnije povremeno sve više dolaziti do izražaja, da bi kulminirao u vreme takozvanog "crnog talasa". Sve će se ovo, dakako, odraziti i na stranicama "Dela". Taj časopis bio je ogledalo razvoja naše književnosti, otkrivajući i prateći tendencije pred kojima je bila budućnost. U svojim poslednjim godinama (pod uredništvom Slobodana Blagojevića) postao je uglavnom edicija zbornikâ posvećenih određenim temama ili ličnostima. Jedan od poslednjih takvih zbornika, kako svojim naslovom *Novi književni kontinent* tako i sadržajem, simbolično ukazuje da je časopis "Delo" do samog svog kraja bio posvećen izvršavanju suštinskog zadatka njegovog izdavača, zadatka koji je iskazan već u nazivu Nolit – otkrivanju još neupoznatih kontinenata *nove literature*. ¶

(Nastaviće se)

NIKOLA BERTOLINO

Mačak Pera

Redakcijski mačak Pera je iz našeg dunjaluka otišao ovog vikenda. Doživio je zavidne mačje godine, čak 22 i pol, samo dvije i pol je kraće živio nego "Vreme" do danas

Tih davnih godina naša Danijela je prva dolazila na posao u tadašnjoj redakciji u Mišarskoj. Čula je mjaukanje prvog jutra, pa drugog jutra, kad je to malo drhtavo biće – jedva je prokrmeljao – uzela i donijela u redakciju. Nekako se tih dana dogodilo da je netko nabavio one prve granule – toga kod nas, u tek raspadajućoj Jugoslaviji, još nije bilo – za male životinjice. Tadašnji pomoćnik urednika Petar Luković došao je na posao i zagrabio nekoliko granulica i pojeo ih, na smijeh u redakciji je rekao samo: "Pa to su samo keksi." Nije prvi: prijateljica moje mame je probala čuvene frolike namijenjene mojoj Alfi, tada mladoj škotskoj ovčarki i rekla je: "Ma super je ta pseća hrana."

E, tako je mačak Pera (kumovao Jovan Dulović) dobio ime.

Već spominjana naša Danijela hranila ga je najredovnije. Naša Jeca, koja je mačka Peru udomila kad je već premašio godinicu i kad je postao ozbiljan mačak, sjeća se epizode kad je Danijela – rekosmo već, prva je dolazila na posao – u nekoj samoposluzi kupila paket ćevapa i sve to dala Peri da pojede. Sjeća se Jeca, *šefica od fotografije* u "Vremenu", da je Pera imao malu glavicu, mali tur i mali rep, a između ogroman stomačić u koji su stali svi ti ćevapi Danijelini.

Kad je već imao godinicu, počeo se ponašati kao pravi mačak: zna se što ti mužjaci rade, piške gdje stignu i označavaju svoj prostor. E, tu je Jeca odlučila da mačak Pera ide kod nje, ali i to da ga se treba kastrirati. Od tada je redakcijsko predanje mladim pokoljenjima da je Jeca kriva zato što je kastriran krivi Pera, pa tko razumije, razumije.

Dok je mačak Pera još bio sasvim redakcijski, a ne baš sasvim Jecin kako je to bilo dvadesetak godina potom, zna se da je napao samo jednu osobu, neku novinarku iz evropsko-bijelog svijeta koja je u redakciju došla s preduvjerenjima o zlim ljudima koji su, eto, i u "Vremenu" sjedili i valjda bili pritajeni *miloševićevci*. Mačak Pera joj je skočio za vrat, tu se udidio, rekao joj *hhhh*, ona se ohladila od straha, i to je bilo to. Mačak je bio heroj.

Sjedio je i Svilenom u krilu, dok je ovaj bio potpuno izbezumljen i bojao se Pere; poslije je i sam imao voljenu mačku.

Najviše je nervirao Uku Komlenovića: jednom prilikom, a znamo da je naš Uroš, briljantan pisac, vagao svaku riječ i sporo i teško pisao, Uka je ostavio uključen kompjutor i udaljio se na trenutak iz

Foto Jelena Mrđa

Staklenca. Mačak Pera je skočio na tastaturu i *puf*: teksta više nema. Uka je trčao za Perom, ovaj je brisao u niskom i visokom letu po redakciji... Kako god, Uka je tekst pisao iznova, a Eulalija Svetlana Slapšak je kasnije objašnjavala da mačke imaju genetski ugrađene *mote*: jednu šapicu stave na *control*, drugu na *alt*, treću na *delete*...

Još dok mačak Pera nije skroz postao Jecin, te prve godine ga je neko vrijeme ljeti čuvao Ljuba Živkov. Tad je Ljuba živio u iznajmljenom stanu, podstanarskom, i tek je mjesecima nakon *čuvanja Pere u ljetnom periodu* priznao Jeci da mu je podstanarske zavjese Pera napravio u froncle, trake, što li.

Mi u redakciji smo svi ljubitelji životinja, i pasa i mačaka (a i Momirova je vjeverica uginula u dubokoj starosti ovog septembra). Koga god od ljubimaca imali kod kuće, svi smo se stalno raspitivali za mačka Peru, za njegove i Jecine odlaske od zemunskog stana do njene vikendice, oko koje je napravio red i disciplinu: sve ih je razjurio sa svog imanja i djelokruga, i mlađe mačke i pse svih vrsta i pasmina i starosti, a i ptice razne je jurio, ali ne i sa 16. sprata na kojem je uglavnom živio.

Da se zna tko je gazda i tko je glavni šef životinjske i uopće mjesne zajednice.

Nama u redakciji je oduvijek, gotovo otkad postojimo, mačak Pera bio naš tajni zaštitni znak: ej, poživio je 22 i po godine, koliko takvih *mačkova* ima? Jeci je, pak, obilježio trećinu njenog života, brige i ljubavi. Kaže Jeca kad smo u ponedjeljak popili kapljicu za pokoj mačjoj duši Perinoj: "On je, makar i bez muda, mušk o s kojim sam najduže u životu živela."

Ma imao je mačak Pera muda velika kao i "Vreme" koje ga je udomilo i Jeca koja ga je usvojila i mi svi koji bismo mogli reći – a zašto ne? – da je mačak Pera, među ostalim, bio i redakcijski brend.

Makar smo mi o njemu tako mislili. ¶

TATJANA TAGIROV

ZORAN STANOJEVIĆ

Replikanti

Već je bilo reči o tome u ovoj rubrici, ali nije na odmet ponoviti. Ukoliko vam stižu mejlovi sa upozorenjima da niste pokrili neki račun, završili neki posao, da imate višak ili manjak u banci i nudi vam se atačment u kojem je sve detaljno objašnjeno, ne otvarajte ga ni za živu glavu. U pitanju je malver, najgora vrsta prevare do sada. Klikom na fajl startujete program koji može da vam zaključa kompjuter kada to lopov, odnosno ucenjivač poželi. Otključavanje se plaća, masno.

Dobra strana ovih ucena je što su uglavnom na engleskom jeziku, tako da većina korisnika u Srbiji ili prepoznaje prevaru ili misli da im je mejl stigao greškom pa ništa ne otvara. Mada ima zabeleženih i drugačijih sudbina. No, nevolja je ukoliko dođe do lokalizacije pa počnu da nam stižu poruke na srpskom, sa adresa koje liče na adrese naših banaka, opština ili kakve druge državne institucije. Stoga bi trebalo uspostaviti određena pravila i učiti ih u školi i na svim drugim mestima. Nema slanja nikakvih fajlova krajnjim korisnicima dok to oni sami ne traže. A i tada je bolje da se svakom poslu sa bankom ili državom pristupa kroz sertifikovane aplikacije.

Lokalizacija, zapravo, počinje iz dobrih pobuda i tiče se trenutnog softverskog hita, razvoja takozvanih čet botova, odnosno internet robotića sposobnih da vode razgovor i odgovaraju na vaša pitanja. Zamenjujući živog čoveka za nekim kompjuterom, bot prepoznaje vaš zahtev i odgovara vam na najbolji mogući način dokle god to ume, odnosno dokle god vaša pitanja ne izlaze iz okvira onoga što je naučio. Ako se taj nivo pređe, u razgovor se uključuje pravi čovek, s tim da bi to s vremenom bilo sve ređe i ređe. Budući da su botovi programirani tako da uče iz prethodnih razgovora, da ih pamte i da s vremenom nestane razlika između njih i živog operatera. Što ide naruku onima koji tvrde da će svaki posao koji je moguće automatizovati preuzeti pametna mašina. Uključujući i šalterski.

Tu dolazimo do za Srbiju zanimljivog pitanja. Šta će se desiti sa ljudima koje ovde nazivamo botovima zbog posla koji rade na internetu? (Inače, da se ta reč, bot, koristi za čoveka, a ne za softver prvi put sam čuo od Dragoljuba Žarkovića na jednoj tribini, odglumio sam tada da znam o čemu se radi, ubeđen da je u pitanju pogrešna interpretacija.) Dakle, softverski botovi, sposobni da uče srpski i kopiraju navike svog vlasnika biće u stanju da razgovaraju sa nama, a verovatno i da nam dobacuju, kleveću, psuju, vređaju i rade manje-više sve za šta je danas potreban živ čovek. Moći će da se podese da se javljaju iz svih delova sveta, da izbegavaju programe za blokiranje, zavisiće samo od volje onog ko ih je zakupio, odnosno od nivoa napada ili podrške koju on odredi. Neće tražiti platu, trošiće samo malo struje i interneta.

Ako nas to ne odvrati od beskorisne rasprave na društvenim mrežama, ne znam šta će.¶

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	4650 RSD	4400 RSD	90 EUR	135 EUR
12 meseci / 52 broja	9300 RSD	8800 RSD	170 EUR	260 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz Srbije u redakciji	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—		1,49 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—		5,49 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	2600 RSD	1500 RSD	23,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	3600 RSD	2000 RSD	30,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	4300 RSD	2900 RSD	37,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	5800 RSD	3800 RSD	50,00 EUR

Opcija **PDF** podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h. Tokom promotivnog perioda za ovu vrstu uplate važi poseban popust (vidi tabelu levo).

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com,** faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Trg Republike 5, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj 160-302538-91.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

Baci petaka

PETI RAZRED, NEDELJA PRVA

Stalno su nas iskusni upozoravali na peti razred. Peti razred je prekretnica. Peti razred je preloman. Peti razred je predvorje pakla puberteta. Peti razred je peti element uživo.

Eto nam ga sad. Dočekala ga smirena, samopouzdana i raspoložena, kako samo rekonvalescent od doživljenog šloga može, ali svejedno čvrsto rešena da demantujem sve te stereotipe kao vrhunski uvređeni blabla. Veru u povoljan ishod pomalo je deranžirao treći dan od početka škole kada za vikend prisustvujem neprestanoj izradi domaćih u trajanju od cirka 14 sati. No, tek tada nastupa prelomni zaplet, oličen u domaćem iz srpskog. Odgovoriti na 6 pitanja u 23.00 h u nedelju na temu narodne bajke *Aždaja i carev sin* značilo je da narodnu bajku, koju je Vuk St. Karadžić objavio 1854, treba i pročitati.

Ilustracija: A. P.

Tada naprasno shvatih da već trećeg dana petog razreda ja ne mogu više da idem u peti. Da ne mogu da čitam ništa a pogotovu ne narodnu bajku jer me ne zanima, a verovatno sam i glupa. Da ne mogu da se nađem mom malenom u odsudnom trenutku, kada mu je najpotrebnije. Da čak ne mogu ni da sedim ko preparirana ptica uz njega, zarad podrške. I onda mi se, iznebuha, javi misao kako u stvari ne postoje apsolutno nikakve razlike u naporu koji treba da preduzmemo carev sin, moj sin i ja. Čak je i broj pokušaja isti, on da otfikari svih šest glava šestoglavoj aždaji ili mi da odgovorimo na šest pitanja o kompozicionim celinama i fantastičnim motivima u narodnoj bajci u po noći.

Šta je tu je. Spazame, otvori se, rekoh sebi astmatično i navalih. Da vidimo šta smo imali: nekakvi sinovi, dva brata skembana dok su jurila zeca, koji u stvari nije zec već aždaja, treći koji odvažno kreće u potragu, nailazi na dobru babu, koja u stvari nije obična baba nego super baba koja zna znanje i nadigrava rugobu, odahnusmo, onda naiđosmo na šatro dobrog cara koji u stvari nije dobri car nego šatro dobri car jer da je dobar ne bi nas tipovo da čuvamo ovce kraj jezera u kojem džonja aždaja i izlazi samo da bi užinala tupave čobane, onda izlazak na megdan ko na korzo triest puta, natezanje intelektualnog konopa sa multimedijalnom aždajom, koja je po potrebi i vepar, zec, golub i vrabac, bolno i prenapeto, onda se pojavljuje princeza koja u stvari nije prava princeza jer bi inače bila malo gadljivija na čobane, pada poljupčić, konačno totalno trijumfujemo jer nismo lakomi, pametni smo, domišljati, snalažljivi, humani, mnogo dobri (a u stvari i nismo baš, jer kako bismo inače bez pardona roknuli vrapca koji nam je otkrio tajnu života vrednu), ženimo se bogato, oslobađamo sve Srbe iz viševekovnog ropstva, preokrećemo ishod Kosovskog boja, jebemo kevu svima.

I šta sad? Roknusmo šestoglavu aždaju, odgovorismo na svih šest pitanja i legosmo u krevet temeljno uvereni da je peti razred pakao bez premca.

PETI RAZRED, NEDELJA DRUGA

Rapidno napredujemo u savladavanju gradiva. Tipovali smo školu ko krimos gajbu i ne pada nam na pamet da ustuknemo.

Još uvek sam neopredeljena koji predmet najviše volim da učim. Sve me totalno intrigira, samo još da se ratosiljam nekih kućnih poslića i naviknem decu na suvu hranu. Malo mi smeta, doduše, kad sve to gradivo moram da svarim izjedna. A još više me skembava otkriće da smo maleni i ja skoro nerešeno po pitanju predznanja. Mada, to što ja nisam usvojila gradivo iz osnovne škole, to mali ne mora da zna. Nabaciću superiorni kez vlasnika utabanog znanja i priznati neću. Ne treba mu još jedan bogom dani motiv da batali sve i nastavi da rola fucu po vasceli dan. Čitava ova naša stvar oko škole ne sme biti dovedena u pitanje. To nikako. Jer svi znamo da je škola zgodna i da je šteta što ne radi noću. I ono gde se po pitanju škole pominju kolevka i grob u istoj rečenici. I bitno je da se zna da je mama u sticanju znanja oduvek bila stršljen koncentrisan na ubodni rezultat a ne na blejanje. Mama uopšte ne voli da bleji. I nije razvila strategiju da bleji, a da ne izgleda da bleji. Nikad joj ne bi palo na pamet da razvija sofisticirane strategije da kao nešto mnogo fino i pametno promišlja, a da u stvari bleji. Mama je odrasla i uopšte joj ne smeta što poslednjih 11 godina i 6 meseci nije imala slobodnog blejačkog vremena i što su svi izgledi da može da opali selfi na tu temu i u narednoj ili bar do kraja osnovne i srednje s tendencijom rasta. To mamicu uopšte ne ispunjava užasom. Kao ni podatak da nema praznog hoda više ni za nju ni za malenog.

Dakle, šta je tu je. Treba pribrano natovariti skoliotični rančić do vrha, isprazniti glavu da bi se napunila do vrha iznova, razapeti jedro i citoplazmu i šibnuti se u punoću. Do bola. ¶

SANDRA PROTULIPAC

KNJIGE *u izdanju nedeljnika*

VREME

S popustom ih prodajemo u redakciji (radnim danom od 9.30 do 14.30), a uz knjigu Milana Miloševića dobićete i odgovarajuću majicu! Šaljemo i pozećem.

a možete ih naći i u ovim knjižarama

BEOGRAD
Brankova 16, **Službeni glasnik**
Bul. despota Stefana 1a, **Službeni glasnik**
Bul. kralja Aleksandra 146, **Delfi knjižare 24**
Bul. kralja Aleksandra 85, **Službeni glasnik**
Bul. kralja Aleksandra 92, Kod Vuka, **Delfi knjižare 10**
Cara Dušana 7, **Službeni glasnik**
Cara Lazara 10, **Apropo**
Cetinjska 6, **Bestseler 1**
Generala Štefanika 21, **Spirit**
Gospodar Jovanova 27, **Via media**
Jove Ilića 165, **Službeni glasnik**
Knez Mihailova 35, **Tačka art**
Knez Mihailova 40, **Delfi knjižare**
Knez Mihailova 42, **Cepter**
Knez Mihailova 46, **Dereta Knez**
Kneza Miloša 16, **Službeni glasnik**
Kosovska 37, knjižara 1, **Bigz školstvo**
Kosovska 6, **Službeni glasnik**
Kralja Milana 48, SKC, **Delfi knjižare 7**
Kralja Milana 56, **Bestseler 2**
Majke Jevrosime 2, **Plavi krug**
Makedonska 12, **Delfi knjižare 01**
Makedonska 25, **Službeni glasnik**
Makenzijeva 26, **Službeni glasnik**
Požeška 118a, **Delfi knjižare 05**
Požeška 128-a, **Libri**
Požeška 136, knjižara 2, **Bigz školstvo**
Požeška 138 a, **Službeni glasnik**
Ruzveltova 33, Zira, **Delfi knjižare 20**
Sremska 2, Sremska, **Vulkan**
Stanoja Glavaša 1, **Delfi knjižare 02**
Studentski trg 5, Kolarac, **Aleksandar Belić**
Svetogorska 24, **Zlatno runo**
Terazije 38, **Delfi knjižare 06**
Trg Republike 5, KCB, **Vulkan**
Vareška 4, Miljakovac, **Delfi knjižare 03**
Vase Čarapića 2-4, Meriot, **Delfi knjižare 34**
Vojvode Stepe 68, **Službeni glasnik**
Zaplanjska 32, Stadion, **Vulkan**
Živka Davidovića 86, AVIV, **Delfi knjižare 31**

NOVI BEOGRAD
Bulevar Mihajla Pupina 121, **Delfi knjižare 14**
Bulevar Mihajla Pupina 4, Ušće, **Vulkan**
Bulevar Mihajla Pupina bb, **Službeni glasnik**
Bulevar Umetnosti 4, Merkator, **Vulkan**
Gandijeva 21, Imo centar , **Delfi knjižare 21**
Jurija Gagarina 16, Delta siti, **Vulkan**

BEOGRAD ZEMUN
Autoput za Novi Sad, Zemun park , **Delfi knjižare 29**
Glavna 18, **Službeni glasnik**
Glavna 20, **Delfi knjižare 16**
Glavna 25, **Vulkan**

BEOGRAD MLADENOVAC
Kralja Petra I br.177, **Prima**

ČAČAK
Gradsko šetalište bb, **Delfi knjižare 12**
Župana Stracimira 33, **Službeni glasnik**

GORNJI MILANOVAC
Vojvode Milana 4, **Delfi knjižare 30**

JAGODINA
Stevana Ivanovića bb, Vivi šoping park, **Delfi knjižare 28**

KRAGUJEVAC
Bulevar Kraljice Marije 56, Merkator, **Vulkan**
Kralja Petra 1, **Delfi knjižare 13**
Nikole Pašića 9, **Službeni glasnik**

KRALJEVO
Omladinska 9, **Službeni glasnik**
Omladinska 37, **Delfi knjižare 17**

KIKINDA
Generala Drapšina 2, **Službeni glasnik**

KOSOVSKA MITROVICA
Knjaza Miloša d 4/6, **Službeni glasnik**

KRUŠEVAC
Mirka Tomića 37-39, **Službeni glasnik**
Mirka Tomića 89, **Delfi knjižare 23**

LOZNICA
Trg Jovana Cvijića 3, **Svet knjiga**

NIŠ
Obrenovićeva 42, Forum, **Vulkan**
TC Kalča, Kalča, **Delfi knjižare 9**
Vizantijski bulevar 1, Merkator, **Vulkan**
Vožda Karađorđa 14, **Službeni glasnik**
Voždova 4, **Delfi knjižare 15**

NOVI PAZAR
28.Novembra 21, **Službeni glasnik**

NOVI SAD
Bulevar oslobođenja 102, Merkator, **Vulkan**
Bulevar oslobođenja 60, **Bulevar buks**
Jevrejska 13, **Službeni glasnik**
Sentandrejski put 11, Big C, **Delfi knjižare 25**
TC Spens, Sutjeska 2, **Solaris**
Zmaj Jovina 12, **Delfi knjižare 4**
Zmaj Jovina 22, **Most Prometej**
Zmaj Jovina 24, **Vulkan**

PANČEVO
Miloša Obrenovića 12, AVIV, **Delfi knjižare 18**
Radomira Putnika 6, **Riznica**
Vojvode Živojina Mišića 4, **Kulturni centar**

POŽAREVAC
Stari korzo 2, **Delfi knjižare 26**

RUMA
Veljka Dugoševića 157, **Konan Đuro Šušnjar**

SREMSKA MITROVICA
Trg Svetog Stefana 32, **Delfi knjižare 08**

SUBOTICA
Branislava Nušića 5, lokal br.7, **Službeni glasnik**
Korzo 9, **Delfi knjižare 22**
Segedinski put 88, **Delfi knjižare 35**

ŠABAC
Trg đačkog bataljona 15, **Sova**

UŽICE
Dimitrija Tucovića 167, **Službeni glasnik**
Trg Svetog Save 46, **Delfi knjižare 27**

VALJEVO
Kneza Miloša 33, **Delfi knjižare 11**

VRŠAC
Trg Save Kovačevića 12, **Službeni glasnik**
Trg Svetog Teodora Vršačkog 5, **Delfi knjižare 33**

ZAJEČAR
Svetozara Markovića 26, **Kaligraf**

ZRENJANIN
Bagljaš Zapad 5, AVIV, **Delfi knjižare 32**

5 GODINA
BMW GARANCIJE
200.000 km
BMW xDrive
www.bmw.rs
Zadovoljstvo u vožnji
M PN 3750
DRUGI SE NADMEĆU.
MI VLADAMO.
ROĐENDANSKA PONUDA
BMW X MODELA SA M PAKETOM OPREME.
THE NEXT 100 YEARS

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec